

ประเภทค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
พิจารณาจากผู้สมัครและพรรคการเมือง

ปัจจัยในระบบการเลือกตั้งดังกล่าวมาในบทก่อน เป็นหลักการใหญ่ ซึ่งควรนำมาคำนึงถึงในการที่จะกำหนดวงเงินค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งถ้าหากที่จะกำหนด อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาที่จะต้องใช้จ่ายจริงในการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครฯ แต่ละคนและพรรคแต่ละพรรคอาจมีปัจจัยส่วนตัวอีกหลายประการที่จะทำให้ค่าใช้จ่ายลดน้อยลงไปก็ได้ ซึ่งในบทนี้จะได้พิจารณาถึงค่าใช้จ่ายและที่มาของค่าใช้จ่ายดังกล่าวว่า ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละครั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งกิติ พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครฯ กิติ พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครฯ กิติ โดยปกติแล้วจะมีค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง และโดยปกติแล้วค่าใช้จ่ายนั้น ๆ ได้มาจากแหล่งใด เพื่อจะได้ช่วยในการพิจารณาสภาพหรือขีดความสามารถของผู้สมัครฯ ตลอดจนช่วยในการพิจารณาวงเงินที่ควรจะเป็นในการหาเสียงเลือกตั้งแต่ละครั้ง

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศไทยส่วนใหญ่นั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ประสบความสำเร็จมักจะมีการเตรียมตัวกันมาอย่างดี โดยเฉพาะในด้านของการวางแผนรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะในการเลือกตั้ง ฉะนั้นการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่ง ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะชักจูงหรือโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนผู้เลือกตั้งมาลงคะแนนเสียงให้กับตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้มากกว่าผู้สมัครฯ คนอื่น ๆ และพยายามลดเสียงสนับสนุนของผู้สมัครฯ คนอื่น ๆ ให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นผู้สมัครฯ แต่ละคนจะต้องดำเนินการหาเสียงให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อหวังได้รับเลือก แต่อย่างไรก็ตามการที่จะกระทำให้การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเกิดประสิทธิภาพได้จะต้องมีการใช้เงินเป็นจำนวนมาก เนื่องจากจะต้องนำไปใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการรณรงค์หาเสียง เช่น การประชาสัมพันธ์โฆษณาตนเองด้วยการส่งเอกสาร การปิดโปสเตอร์ หิมพ์ใบปลิว รูปถ่าย ตลอดจนค่าจ้างบุคคลที่จะมาทำงานในสำนักงานหาเสียงของตน และค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อหาเสียงในเขตเลือกตั้ง เป็นต้น

เงินจึง เป็นสิ่งที่ตัดสินใจว่าผู้สมัครรับ เลือกตั้งจะสามารถดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้หรือไม่ และยังมีผลกระทบต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้คนทำงานและสื่อมวลชนด้วย ผู้สมัครฯ หน้าใหม่ซึ่งไม่มีตำแหน่งทางการเมืองหรือ เคย เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาก่อนเลย จะ เสียเปรียบผู้สมัครฯ หน้าเก่าในการหาทุนเพื่อแข่งขันสมัครรับ เลือกตั้งมาก ดังนั้นการมี เงินจึงทำให้สามารถบริหารได้อย่างคล่องตัว แต่การกล่าวเช่นนั้นจะทำให้สัมฤทธิ์ผลได้ ก็ต่อเมื่อผู้สมัครรับ เลือกตั้งจะต้องใช้เงินให้มีประสิทธิภาพด้วย ดังนั้นเพื่อที่จะเข้าใจว่า ผู้สมัครฯ ได้รับเงินมาอย่างไรและใช้จ่ายเงินอย่างไรในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง จึงจำเป็นต้องศึกษาทั้งจากผู้สมัครฯ และพรรคการเมืองประกอบกัน ในด้านขององค์การ หาเสียงเลือกตั้งและแหล่ง เงินสนับสนุนด้วย ดังนี้

1. ประเภทค่าใช้จ่ายพิจารณาจากผู้สมัครรับ เลือกตั้ง

ก) องค์กรหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ

โดยปกติในขณะที่หาเสียงเพื่อรับการ เสนอชื่อเข้าแข่งขัน เลือกตั้งจากพรรค การเมืองนั้น ผู้สมัครรับ เลือกตั้งจะต้องพึ่งตัวเองในเรื่องของการรวบรวมสมัครพรรคพวก และผู้สนับสนุนคนอื่น ๆ หลังจากได้รับการ เสนอชื่อส่ง เข้าแข่งขัน เลือกตั้งแล้วทางพรรคจึงให้ ความช่วยเหลือเพิ่มเติม องค์กรหาเสียงของผู้สมัครฯ จึง เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่ง ในการกำหนดประสิทธิภาพของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งการแข่งขันสูสีและ เขต การเลือกตั้งมีอาณา เขตกว้างขวาง องค์กรหาเสียงยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นตามไปด้วย¹ ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในประเทศไทยนั้น องค์กรหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ มีความสำคัญมากกว่าองค์กรหาเสียงเลือกตั้งของพรรค เนื่องจากพรรคการเมืองไทยใน ประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมืองที่มีขนาดใหญ่ขนาดไหน องค์กรหาเสียงของพรรค ในเขตเลือกตั้งหรือสาขาพรรคตาม เขตเลือกตั้งในจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยในการรณรงค์

¹พิชัย แก้วสำราญ, "เงินกับการเลือกตั้ง: ปัญหาการปกครองท้องถิ่นและการขาด สาขาพรรคการเมืองในประเทศไทย," รัฐสภาสาร 35 (มิถุนายน 2530): 62-76.

หาเสียงให้กับผู้สมัครฯ ของพรรค แต่ไม่มีอยู่เลย หรือมีก็แต่ในนามเท่านั้น แต่ไม่มีบุคคลากร หรือเครื่องมือในการดำเนินงานแต่อย่างใด ๆ เลย²

ปัจจุบันการจัดตั้งองค์กรหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ นั้นมีรูปแบบที่แตกต่าง กันออกไป ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการสมัครหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ แต่ละคน เป็นสำคัญ ผู้สมัครฯ ในสมัยก่อนโดยเฉพาะผู้ที่มีพื้นฐานอาชีพอิสระ เช่น นายควม ฯลฯ หรือผู้สมัครฯ หน้าใหม่ที่มีทุนทรัพย์สำหรับการสมัครหาเสียงน้อยมักจะนิยม เน้นปัจเจกบุคคล เป็นหลักใหญ่ และไม่ให้ความสำคัญในการจัดองค์กรหาเสียงมากนัก โดยจะเห็นได้จากสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรหลายคนในปัจจุบันซึ่ง เคยประสบความสำเร็จด้วยวิธีการดังกล่าวก็ยังคงดำเนินกรรมวิธี เช่นเดียวกับสมัยก่อนโดยอาศัยบทบาทความสัมพันธ์เป็นส่วนตัวระหว่างผู้สมัครฯ กับญาติมิตร เพื่อนฝูง โดยไม่มีการจัดแบ่งหน้าที่องค์กรหาเสียงเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ³ กล่าวคือ ผู้ร่วมงานของผู้สมัครฯ (Staffing) จะประกอบกันขึ้นเป็นคณะทำงานที่อาจเรียกว่า "ฝ่ายอำนวยการ" โดยจะมีจำนวนไม่มากนัก หรือประมาณไม่เกิน 10 คน ทำหน้าที่ช่วยเหลือ ผู้สมัครฯ ในการวางแผน และเตรียมการสำหรับการสมัครหาเสียงเลือกตั้ง แต่ในคณะ ทำงานฝ่ายอำนวยการนี้ปกติแล้วจะมีตัวหลักทำหน้าที่คล้ายกับผู้จัดการฝ่ายหาเสียงทั่วไป (Campaign Manager) โดยอาจจะ เป็นญาติพี่น้อง หรือเพื่อนฝูงที่มีอาวุโส ซึ่งผู้สมัครฯ เชื่อถือที่สุดทำหน้าที่ในการอำนวยการ วางแผนหาเสียง และตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ แทน ผู้สมัครฯ ทั้งหมด (ในกรณีที่ผู้สมัครฯ ไม่ได้ทำเสียเอง) ผู้จัดการฝ่ายหาเสียงทั่วไปนี้จึงเป็นผู้

² สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการสมัครหาเสียงเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะ กรณีความสัมพันธ์ระหว่างการสมัครหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเงินใน การเลือกตั้งซ่อมจังหวัดนครปฐม (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, โครงการศึกษานโยบายสาธารณะ, 2528), หน้า 24.

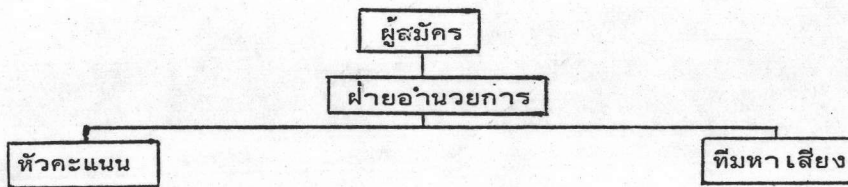
³ เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, กลยุทธ์แห่งชัยชนะในสนามเลือกตั้ง: ทาคะแนนอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2531), หน้า 16.

มีความสำคัญที่สุดในองค์การหาเสียงของผู้สมัครฯ เพราะสามารถที่จะทำให้ผู้สมัครฯ ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งได้⁴

ส่วนในระดับรองลงมาจากฝ่ายอำนวยการแล้ว ส่วนใหญ่จะเรียกว่า ฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครฯ โดยอาจที่จะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ (1) ทีมหาเสียงของผู้สมัครฯ เอง ซึ่งจะมีอาสาสมัครญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูงของผู้สมัครฯ ทำหน้าที่ติดตามผู้สมัครฯ ไปหาเสียงในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งช่วยเหลือผู้สมัครฯ ในเรื่องต่าง ๆ ด้วย (2) บรรดาหัวคะแนนซึ่งไม่ได้อยู่ในทีมหาเสียงของผู้สมัครฯ แต่จะเป็นผู้ที่อาสาหาเสียงให้ เพราะมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้สมัครฯ หรือกับบุคคลที่อยู่ในทีมของผู้สมัครฯ หรือต้องการได้ผลประโยชน์ตอบแทนบางประการ เช่น เงิน เป็นต้น โดยหัวคะแนนดังกล่าวนี้มีอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ (รูปที่ 2)

รูปที่ 2

องค์การหาเสียงของผู้สมัคร

แต่อย่างไรก็ตามตั้งแต่การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาจนกระทั่งการเลือกตั้งทั่วไปครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ได้มีบุคคลสาขาอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งนักธุรกิจรุ่นใหม่ นักวิชาการ และข้าราชการ เข้ามาสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากขึ้นจนทำให้เกิดมิติใหม่ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกล่าวคือ

⁴ สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง, หน้า 25. และประกอบกับได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่ง.

มีการให้ความสำคัญต่อการจัดระบบขององค์กรบริหารในการหาเสียงมากขึ้น⁵ เช่น มีการจัดตั้งเป็นศูนย์เพื่อทำงานการเลือกตั้งขึ้นในจังหวัดที่ตนสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งอาจเรียกว่า "ศูนย์อำนวยการเลือกตั้งหรือสำนักงานอำนวยการหาเสียงเลือกตั้ง" ซึ่งศูนย์ฯ ดังกล่าวนี้อาจเป็นศูนย์ฯ ที่มีการจัดองค์กรอย่างเป็นระบบ และเป็นศูนย์กลางในการวางแผนสั่งงานประสานงานในการรณรงค์หาเสียงและแบ่งแยกโครงสร้างหน้าที่ของแต่ละส่วนที่แตกต่างกันตามภารกิจ โดยศูนย์ฯ นี้จะมีการแต่งตั้งผู้จัดการศูนย์ฯ หรือผู้อำนวยการศูนย์ฯ เป็นผู้ทำหน้าที่อำนวยการและดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ทั้งหมด⁶ ซึ่งผู้สมัครฯ ที่จะจัดองค์กรหาเสียงโดยมีลักษณะเป็นศูนย์ฯ ดังกล่าวนี้นี้ได้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สมัครฯ ที่มีการเตรียมตัวกันมาเป็นเวลานานโดยเฉพาะพวก ส.ส. สอบตท หรือพวกอดีต ส.ส. จะต้องมีความมั่งคั่งถึงจะจัดในลักษณะนี้ได้ แต่ก็ลำบากพอสมควร โดยทั่วไปแล้วงานในศูนย์อำนวยการเลือกตั้งจะประกอบด้วยกิจการต่าง ๆ ซึ่งพอจะแยกประเภทออกได้เป็น 6 ฝ่าย ดังนี้

1) ฝ่ายวางแผน คณะวางแผน คือผู้ที่รับผิดชอบงานด้านการวางแผนนโยบายและขั้นตอนในการหาเสียงทั้งหมด ตั้งแต่การกำหนดคะแนนเป้าหมาย วิธีการจัดตั้งระบบหัวคะแนนทั้งในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อให้ได้คะแนนเสียงตามเป้าหมายจนถึงการปรับปรุงขั้นตอนและวิธีการทำงาน และวิธีการติดตามควบคุม กำกับการลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้ง ซึ่งในเรื่องนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากที่สุดที่จะต้องมียกคือ ข้อมูลและสถิติทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นผลการเลือกตั้งครั้งที่ผ่าน ๆ มา รายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หน่วยเลือกตั้ง สมาชิกพรรคหรือผู้สนับสนุนตัวผู้สมัครฯ ในเขตนั้น ๆ

⁵ เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, กลยุทธ์แห่งชัยชนะในสนามเลือกตั้ง: ทักษะแบบอย่างใดให้ได้เป็น ส.ส., หน้า 18.

⁶ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพรัฐบาล (กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์เพรส, 2531), หน้า 54 และประกอบกับการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่ง.

2) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะงานประชาสัมพันธ์จะรับผิดชอบงานด้านการจัดทำแผ่นป้ายโฆษณา โปสเตอร์ เอกสารต่าง ๆ รวมทั้งการจัดเตรียมรถโฆษณา โดยจะต้องทำงานประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ให้สอดคล้องกับแผนการที่กำหนดไว้ ตั้งแต่การออกแผ่นป้ายโฆษณา โปสเตอร์ ใบปลิว การติดตั้งป้ายโฆษณา การติดโปสเตอร์ และใบปลิวตามสถานที่สำคัญ เช่น ตามสี่แยกในเขตชุมชน ทางแยกเข้าหมู่บ้าน ศาลาที่พักคนโดยสารรถประจำทาง ฯลฯ การจัดรถโฆษณาไปตามสถานที่ต่าง ๆ ที่จะมีการปราศรัยหาเสียง หรือตามหมู่บ้านข้างเคียง รวมทั้งการจัดเตรียมรถรับส่งผู้ฟัง นอกจากนี้ยังต้องรับผิดชอบการจัดทำเอกสารตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การเชิญชวนบุคคลต่าง ๆ และการออกใบปลิวโจมตีผู้แข่งขันหรือกล่าวแก่เมื่อถูกโจมตีด้วย

3) ฝ่ายปฏิบัติการ หรือเรียกว่าฝ่ายหาเสียงทั่วไปจะประกอบด้วย อาสาสมัครมีหน้าที่ปฏิบัติการตามแผนการที่กำหนดโดยฝ่ายวางแผน ซึ่งจะต้องลงไปปฏิบัติการหาเสียงอย่างแท้จริง หรือเป็นการนำเอาแผนไปปฏิบัติในรายละเอียดอีกที เช่นการทำข้อตกลงกับหัวคะแนนเดิม การจัดหาหัวคะแนนเพิ่มเติมตามจุดที่ต้องการ การกำหนดแนวทางในการปราศรัยหาเสียงในแต่ละจุดให้สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศและปัญหาของพื้นที่ โดยจะต้องประสานงานกับหัวคะแนนหรือ "แกนนำ" ที่ได้จัดตั้งไว้ในหมู่บ้านแล้ว การออกปราศรัยหาเสียงร่วมกันหรือตัวแทนตัวผู้สมัครฯ การจัดตั้งอาสาสมัครหรือแกนนำประจำหมู่บ้าน การควบคุมอาสาสมัครออกเคาะประตูบ้าน เป็นต้น

4) ฝ่ายข่าวและการประเมิน ได้แก่การหึงเสียงความนิยมของชาวบ้านในระยะแรกเพื่อประโยชน์ในการว่าจ้างหัวคะแนนเพิ่มเติม จากนั้นก็เป็นการประเมินผลการทำงาน เพื่อให้ทราบแนวโน้มและข้อบกพร่องของตนเอง รวมทั้งติดตามการทำงานของหัวคะแนนหรืออาสาสมัครฝ่ายคนว่าได้ลงมือปฏิบัติจริงจังหรือไม่ ในการปฏิบัติงานนั้นมีข้อบกพร่อง ณ จุดใด เช่น อาจส่งคนไปสอบถามจากชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยปลอมเป็นคนขายฝรั่งดอง หรืออื่น ๆ เป็นต้น⁷ ในขณะเดียวกันกับที่มีการตรวจสอบการทำงานของฝ่าย

⁷ สัมภาษณ์ คุณิต โสภิตชา, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี

ตนเอง ก็จำเป็นต้องมีการหาข่าวติดตามความเคลื่อนไหวของคู่ต่อสู้และหัวหน้าหรือ
อาสาสมัครของฝ่ายตรงกันข้ามด้วย เหมือนกัน

5) ฝ่ายเสบียงและการต้อนรับ ในบางท้องถิ่นนอกจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง
จะต้องเตรียมคนไว้จัดหาเสบียงอาหารให้กับคณะทำงานของตนที่ออกไปปฏิบัติงานในพื้นที่
ที่อาจหาซื้ออาหารรับประทานไม่สะดวกแล้ว ยังมีความจำเป็นต้องเตรียมน้ำดื่มไว้คอยบริการ
ชาวบ้าน หรือผู้สนับสนุนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่จะมาเยี่ยมผู้แทนของตน
ในช่วงนี้ด้วย การจัดการในเรื่องนี้ในหลาย ๆ กรณีได้กลายเป็นงานประจำที่ต้องใช้คนเป็น
จำนวนมากจัดเตรียมอาหารต้อนรับประชาชนที่มีเยี่ยมและประสงค์ที่จะพบกับผู้สมัครฯ พร้อม
ด้วยข้อเสนอแนะต่าง ๆ

6) ฝ่ายการเงินและธุรการ คณะทำงานและการเงินและธุรการมีหน้าที่
ในการบริหารการเงินทั้งในแง่การเสาะหาแหล่งทุน การหาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการหาเสียง
การซื้อหาปัจจัยอื่น ๆ สำหรับใช้แจกจ่ายและการเบิกจ่ายค่าจ้างแรงงานให้ครบตามกำหนด
หรือภายในเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ ไม่ว่าจะ เป็นค่าจ้างพิมพ์ ค่าจ้างรายวัน และค่าตอบแทน
หัวหน้า ฯลฯ ซึ่งงานการเงินและธุรการนี้มีความสำคัญมากที่สุด (โปรดดูรูปที่ 3)⁸

การจัดตั้งศูนย์รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เพื่อดำเนินการตามที่ได้กล่าวมานี้
ปกติจะมีเพียงศูนย์ฯ เดียว สำหรับเขตเลือกตั้งที่มี ส.ส. ได้คนเดียว แต่ถ้าเป็นเขตเลือกตั้ง
ที่สามารถมี ส.ส. ได้หลายคน จะมีศูนย์ฯ เดียวสำหรับผู้สมัครฯ ที่เป็นประเภทตัวจริงคนเดียว
ซึ่งหมายถึงผู้สมัครฯ ที่คาดว่าจะได้รับเลือกตั้งมากที่สุด หรือเป็นตัวหลักในการหาเสียงโดย
จะมีการหาเสียงเป็นทีม ศูนย์ฯ ดังกล่าวนี้นักจะตั้งขึ้นในบ้านของผู้สมัครฯ หรืออาคารที่เช่า

⁸ สมบัติ จันทรวงศ์, การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้ง
ทั่วไป พ.ศ. 2529, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา,
2530), หน้า 27-29 และประกอบกับการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่ง.

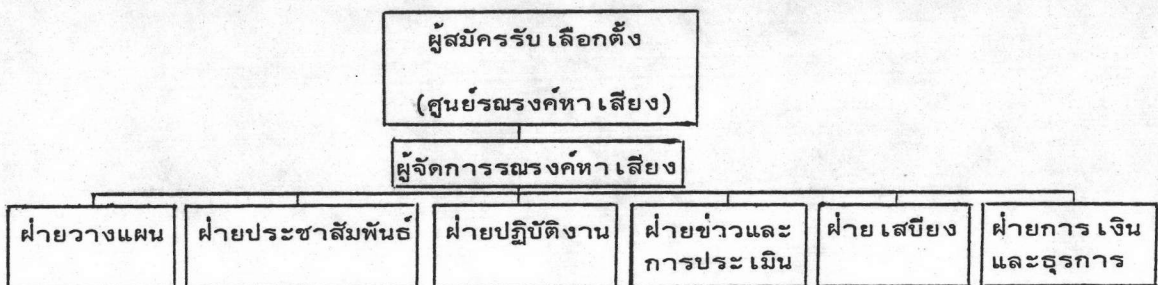
ไว้ใช้ในการหาเสียง และอาจจะมีการแยกสาขาไปตามอำเภอต่าง ๆ เพื่อประสานงานในการหาเสียงร่วมกันกับของทีมผู้สมัครฯ อีกด้วยก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประสานงานกับอาสาสมัครหรือองค์กรประจำหมู่บ้านซึ่งทำหน้าที่หาข่าวหรือประชาสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามการจัดตั้งสำนักงานหรือศูนย์เพื่ออำนวยความสะดวกหาเสียงของผู้สมัครฯ โดยเฉพาะผู้สมัครฯ หน้าใหม่ นั้น ส่วนใหญ่จะประสบกับปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนบุคลากรที่มีประสบการณ์มาช่วยเหลือ การขาดความพร้อมในด้านของการเงินและระยะเวลา รวมทั้งไม่สามารถตกลงกับผู้สมัครฯ ในทีมเดียวกันได้ในด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสำนักงาน (ซึ่งกรณีนี้ผู้สมัครฯ ส่วนใหญ่จะแก้ไขด้วยการนำเงินมารวม เป็นค่าใช้จ่ายในการหาเสียงร่วมกัน) นอกจากนี้เมื่อเริ่มดำเนินการภายในสำนักงานจริง ๆ แล้ว มักปฏิบัติงานสับสนกันไปหมด บางคนก็ไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามงานที่แบ่งให้ไว้ได้ เป็นต้น ส่วนในด้านของผู้มาทำงานในศูนย์อำนวยความสะดวกหาเสียง ส่วนใหญ่แล้ว ผู้สมัครฯ ยังคงนิยมใช้ญาติมิตรกับเพื่อนฝูงของตนมาช่วยอย่างมาก โดยเฉพาะภรรยาของผู้สมัครฯ มักจะรับหน้าที่ด้านการเงินหรือการต้อนรับ แต่ในเขตเลือกตั้งหลายแห่งในกรุงเทพมหานคร ก็เริ่มมีแนวโน้มที่จะใช้มืออาชีพเป็นผู้จัดการหรือผู้อำนวยความสะดวก การเลือกตั้งมากขึ้น รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีและการใช้การหาเสียงที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น เช่น ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการสำรวจและวัดทัศนคติของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน แต่โดยส่วนรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่า ตัวบุคคลที่เชี่ยวชาญในเรื่องนี้อย่างแท้จริงก็คือ ส.ส. เก่าเท่านั้น เพราะปัญหาสำคัญที่สุดที่ผู้สมัครฯ หวาดกลัวคือ ความเป็นคนที่ไว้วางใจได้ของบุคลากรที่จะมาช่วยว่าจะดำเนินการให้อย่างจริงจังแค่ไหน

สำหรับในกรณีในการจัดตั้งองค์กรหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ ในต่างต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา การจัดตั้งองค์กรหาเสียงจะมีผู้จัดการในการรณรงค์หาเสียง คณะกรรมการบริหารของการรณรงค์หาเสียง รวมทั้งผู้ช่วยในตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ รับผิดชอบในการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครฯ คณะทำงานเหล่านี้จะช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครฯ ได้มาก ผู้สมัครฯ รับเลือกตั้งจะต้องมีความไว้วางใจในตัวผู้จัดการรณรงค์หาเสียงของตน ทั้งคู่จะเป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในการหาเสียง และการกำหนดกิจกรรมสำหรับดำเนินการหาเสียงจนถึงวันลงคะแนนเสียง ในการหาเสียงคณะองค์กรนี้จะต้องประสานงานกับพรรคการเมืองที่มีผู้สมัครฯ นั้นสังกัดอยู่ด้วย องค์กรหาเสียงจึงมีความสำคัญมาก เนื่องจาก เป็นที่พบปะของคณะที่ทำงาน

ในการดำเนินการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครฯ เมื่อมีปัญหาสามารถเรียกประชุมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งช่วยลดภาระของผู้สมัครฯ ได้มาก โดยเฉพาะถ้าเขตเลือกตั้งนั้นกว้างใหญ่มาก ส่วนอาสาสมัครที่จะมาช่วย เหลือในสำนักงานอำนวยการหาเสียงส่วนใหญ่จะมาจากประชาชนที่มีความศรัทธาต่อผู้สมัครฯ คนนั้น และมาช่วยโดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ⁹ ส่วนในประเทศญี่ปุ่นถ้าเป็นการหาเสียงเลือกตั้งในชนบทนั้น ผู้สมัครฯ ยังต้องใช้ผู้นำในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ส่วนในเมืองเล็กจะมีการจัดตั้งองค์กรมวลชนขึ้นมาเรียกว่า Koenkai มีหน้าที่หาสมาชิกมาสนับสนุนผู้สมัครฯ ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันมาก ส่วนในเขตเมืองใหญ่นั้นผู้สมัครฯ มักอาศัยสมาคมหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีผู้อาสาสมัครมาช่วยเหลือในการหาเสียง หรือใช้วิธีการหาเสียงโดยตรงกับผู้ลงคะแนนเสียง ฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าการหาเสียงในญี่ปุ่นมีแนวโน้มการใช้บทบาททางสื่อมวลชน องค์กร และสมาคมต่าง ๆ ในการสนับสนุนและระดมเสียงผู้เลือกตั้งให้กับผู้สมัครฯ มีความสำคัญมากขึ้น ความสำคัญในการลงไปหาผู้เลือกตั้งโดยตรงก็มีมากขึ้น¹⁰

รูปที่ 3

องค์กรหาเสียงของผู้สมัคร

ข้อสังเกต: ผู้สมัครฯ บางคนอาจจะแบ่งออกเป็น ฝ่ายวางแผน ฝ่ายข่าว และประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปฏิบัติงาน ฝ่ายวัสดุและอุปกรณ์ และฝ่ายการเงิน ซึ่งขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์และความพร้อมของแต่ละคน

⁹ ภาวะ ธรรมสุวรรณ และคณะ, "ปัญหาเทคนิคในการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง," รัฐสภาสาร 35 (มิถุนายน 2530): 45-60.

¹⁰ Gerald L. Curtis, Election Campaigning Japanese Style (New York: Columbia University Press, 1971), pp. 232-236.

ข) หัวคะแนน

หัวคะแนน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในกระบวนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง นับแต่การสร้างและเปลี่ยนเสียงให้เป็นคะแนนสนับสนุนผู้สมัครฯ ในการเลือกตั้ง ถ้าผู้สมัครฯ คนใดสามารถมีและควบคุมหัวคะแนนของเขาได้ในทุกระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ เขาก็จะมีโอกาสได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งมากกว่าผู้สมัครฯ อื่น หัวคะแนนเป็นผู้ที่ให้ข่าวสารการเมือง ช่วยเหลือประชาชนและชักนำ ควบคุมให้ประชาชนมาลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้ง หัวคะแนนจึงเป็นกลไกที่สำคัญสำหรับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด

ถ้าจะแบ่งประเภทของหัวคะแนนตามตำแหน่งและอำนาจอิทธิพลที่เขามีส่วนร่วมทั้งตาม เป้าหมายที่เขาได้ เข้าร่วมในการรณรงค์หาเสียงช่วยเหลือผู้สมัครฯรับเลือกตั้ง อาจแบ่งหัวคะแนนออกเป็น 4 ประเภทคือ

1) หัวคะแนนระดับผู้กว้างขวางในเขตเลือกตั้ง (ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า หัวคะแนน เกรด เอ)

หมายถึงหัวคะแนนที่มีอิทธิพลอยู่ในหลายเขตอำเภอ โดยไม่จำกัด อยู่เฉพาะในภูมิภาคใดที่เขาอาศัยอยู่เท่านั้น บางครั้งเขาอาจมีอำนาจอิทธิพลข้ามจังหวัด อิทธิพลของเขาเกิดขึ้นจากการที่เขาและครอบครัวของเขา เคยเป็นผู้นำท้องถิ่นมาก่อน และอาจเคยมีบทบาทที่สำคัญในการช่วยเหลือประชาชนยามที่เดือดร้อนและประสบทุกข์ภัยต่าง ๆ เขาและญาติของเขาอาจเคยเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัด โต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม หรือเจ้าอาวาสที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความนับถือ และเกรงใจเป็นอย่างยิ่ง

บทบาทของหัวคะแนน เกรด เอ นี้ ไม่เพียงแต่เป็นผู้ช่วยเหลือผู้สมัครฯ ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และเป็นผู้ชักนำให้ประชาชนมาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเท่านั้น ในทางปฏิบัติ เขาก็คือที่ปรึกษาคนสำคัญของผู้สมัครฯ ซึ่งมีหน้าที่ในการวางแผนหาเสียง และกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อป้องกันคู่แข่งขึ้นมาเจาะตัดคะแนนเสียงของผู้สมัคร หัวคะแนน เกรด เอ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและดำเนินการของผู้สมัครฯ เป็นอย่างมาก เพราะเขามักมีประสบการณ์ทางการเมืองมาอย่างยาวนาน และรู้จักสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมืองของเขตเลือกตั้งดังกล่าวเป็นอย่างดี

โดยทั่วไปหัวคะแนนเกรต เอ จะมีกลุ่มผู้สนับสนุนของเขาที่เป็นผู้ดำเนินการจัดการในกรณีฉุกเฉิน และหาข้อมูลข่าวสารการเมืองประจำอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านต่าง ๆ กลุ่มผู้สนับสนุนเหล่านี้บางส่วนก็คือ หัวคะแนนเกรตบีและซี ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานส่วนตัวของหัวคะแนนเกรต เอ เพื่อให้หัวคะแนนเหล่านี้ได้รับทราบและนำไปปฏิบัติการดำเนินการ ในบางกรณีหัวคะแนนเอก็สามารถที่จะดำเนินการหาเสียงด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งล่วงหน้าไปก่อน แล้วจึงค่อยแจ้งให้ผู้สมัครฯ ทราบหรืออาจจะเข้าพบกับผู้สมัครฯ โดยตรง เพื่อขอให้มีการแก้ไขปรับปรุงในการหาเสียงเพื่อประโยชน์ของผู้สมัครฯ ในการที่จะได้รับคะแนนนิยมมากขึ้น

2) หัวคะแนนระดับผู้กว้างขวางในท้องที่จำกัด (ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่าหัวคะแนนเกรตบี)

หมายถึง หัวคะแนนที่มีอิทธิพลน้อยกว่าหัวคะแนนเกรต เอ โดยทั่วไปอิทธิพลของเขาจะมีขอบเขตจำกัดอยู่เฉพาะในอำเภอที่เขาจะมีภูมิลำเนาอยู่เท่านั้น บารมีของเขาถึงแม้จะมีอยู่บ้างแต่ก็ไม่มาก ลูกน้องและผู้ช่วยที่จะมาช่วยเขาในการหาเสียงส่วนใหญ่ก็คือ ผู้นำในระดับหมู่บ้านตำบล ความสัมพันธ์ที่เขามีต่อผู้สมัครฯ อาจจะต้องผ่านหัวคะแนนเกรตเอ หรืออาจมีโดยตรงต่อผู้สมัครฯ ก็ได้ ถึงอย่างไรก็ตามหัวคะแนนเกรตบีจะเป็นผู้กำหนดแนวทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการหาเสียงภายในอำเภอที่ตนรับผิดชอบ การดำเนินการต่าง ๆ จะต้องผ่านความเห็นชอบและปรึกษากับผู้สมัครฯ ก่อน ซึ่งติดกับหัวคะแนนเกรตเอ ที่ค่อนข้างจะมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการมากกว่า

ถ้าจะเปรียบเทียบระหว่างหัวคะแนนเกรตเอ และ บี ในเรื่องความใกล้ชิดและติดต่อกับประชาชน จะพบว่าหัวคะแนนเกรต บี มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประชาชนมากกว่าและอยู่ประจำในท้องถิ่นที่เขาจะมีภูมิลำเนา และอำเภอ อิทธิพลมากกว่าหัวคะแนนเกรต เอ การที่หัวคะแนนเกรต บี มีขอบเขตของอิทธิพลและบารมีน้อยกว่าหัวคะแนนเกรต เอ ทำให้เขามีโอกาสติดต่อกับประชาชนมากกว่าหัวคะแนนเกรต เอ ความใกล้ชิดดังกล่าวทำให้หัวคะแนนเกรต บี ทราบข้อมูลความรู้สึกของประชาชน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในท้องที่ รวมทั้งกิจกรรมทางสังคมการเมืองของคู่แข่งชั้นที่หวังเข้ามาหาเสียง และเจาะเอาคะแนนสนับสนุนจากประชาชนไป โดยทั่วไปหัวคะแนนเกรต บี จะต้องรายงาน

กิจการต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่ห้วคณะนเกรด เอ และผู้สมัครฯ ทราบเพื่อหาทางแก้ไข และป้องกัน ถ้าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นไม่รุนแรงและไม่เป็นการทำลายเสียงสนับสนุนของผู้สมัครฯ เป็นอย่างมาก ห้วคณะนเกรด บี อาจพยายามที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง แต่ถ้าปัญหานั้นอยู่นอกเหนือความสามารถของเขาค่าจะดำเนินการแก้ไขได้ เขาก็อาจจะขอคำปรึกษาและการช่วยเหลือจากห้วคณะนเกรด เอ และผู้สมัครฯ ขอบเขตอำนาจการตัดสินใจและการดำเนินการต่าง ๆ ของห้วคณะนเกรด บี จึงน้อยกว่าห้วคณะนเกรด เอ เขาไม่มีสิทธิที่จะกำหนดวางแผนและนโยบายการหาเสียงได้ในระดับกว้าง และจะต้องพึ่งอยู่กับการตัดสินใจรวมทั้งการเห็นชอบจากผู้สมัครฯ และห้วคณะนเกรด เอ อยู่เสมอ ๆ

๓) ห้วคณะนระดับภาคีสนิมิตรสหาย (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า

ห้วคณะนเกรด ซี)

หมายถึงห้วคณะนที่มีอิทธิพลอยู่ในระดับเพียงแคในตำบล หมู่บ้าน ห้วคณะนเกรด ซี โดยทั่วไปจะเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ติดต่อย่างใกล้ชิดกับประชาชนอยู่เสมอ และมากกว่าห้วคณะนเกรด เอ และ บี ห้วคณะนเกรด ซี จะเป็นกลุ่มผู้ปฏิบัติงานมากที่สุดของการรณรงค์หาเสียง เลือกตั้งของผู้สมัครฯ ในทางปฏิบัติเขาจะดำเนินการหาเสียงตามแนวนโยบายและแนวทางที่ผู้สมัครฯ ห้วคณะนเกรด เอ และ บี ได้กำหนดขึ้น และจะต้องรายงานผลการปฏิบัติให้แก่ผู้สมัครฯ ห้วคณะนเกรด เอ และ บี ทราบอยู่ตลอดเวลา ห้วคณะนเกรด ซี แทบจะไม่มีอำนาจและอิทธิพลใด ๆ ในการตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์และกลวิธีในการรณรงค์หาเสียง เลือกตั้ง

ห้วคณะนเกรด ซี โดยทั่วไปจะอาศัยความเป็นเพื่อน เครือญาติ และการทำงานร่วมกัน เพื่อประโยชน์ในการหาเสียง ชักจูง โน้มน้าวจิตใจของบุคคลให้มาสนับสนุนและลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครฯ ความสัมพันธ์ส่วนตัวกลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง นอกเหนือจากชื่อเสียงและคุณสมบัติของผู้สมัครฯ ที่ทำให้ประชาชนเชื่อถือและนิยมผู้สมัครฯ ห้วคณะนเกรด ซี มักจะใช้วิธีการพูดคุยกับประชาชนในหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ และอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เขามีกับผู้นั้นสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่คำพูด และคำสนทนาของเขา โดยมักจะยกตัวอย่างกรณีที่ประชาชนได้รับการช่วยเหลือจากผู้สมัครฯ เมื่อยามเดือนร้อน เพื่อแสดงน้ำใจเมตตา และเอื้ออารีของผู้สมัครฯ รวมทั้งเป็นการบ่งบอกถึงอำนาจบารมีของผู้สมัครฯ ผู้ซึ่งพร้อมที่จะอุทิศตนช่วยเหลือประชาชนอยู่เสมอ

ความสามารถของหัวคะแนนเกรด ซี ในการหาเสียงและหา

คะแนนสนับสนุนให้กับผู้สมัครฯ จะถูกจำกัดโดยลักษณะความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เขามีกับประชาชนที่เขาไปหาเสียง ทั้งนี้เพราะพื้นฐานความสัมพันธ์ในรูปแบบของ เครือญาติและความเป็นเพื่อน จะทำให้หัวคะแนนเกรด ซี ไม่สามารถที่จะหอบปะกับประชาชนได้ครั้งละ เป็นจำนวนมาก ๆ การใช้วิธีพูดคุยก็น่าจะจำกัดจำนวนบุคคลที่หัวคะแนนเกรด ซี แต่ละคนจะสามารถหาเสียง และหาคะแนนสนับสนุนได้ด้วยเหตุนี้ หัวคะแนนเกรด ซี โดยทั่วไปจึงพยายามที่จะผลักดันให้สมาชิกที่เห็นชอบและสนับสนุนผู้สมัครฯ ร่วมมือให้ความช่วยเหลือในการหาเสียงให้กับผู้สมัครฯ ไปยังเพื่อนและญาติคนอื่น ๆ ของบุคคลผู้นั้นด้วย ถึงแม้ว่าขอบเขตของการแสวงหาเสียงสนับสนุนของหัวคะแนนเกรด ซี แต่ละคนจะจำกัด แต่ในทางปฏิบัติเขาสามารถหาเสียงที่ดีที่สุดในแง่ของการติดตามประเมินผล เก็บข้อมูลและการตรวจสอบการหาเสียงของคู่แข่งชั้นที่สำคัญก็คือ หัวคะแนนเกรด ซี สามารถเป็นผู้ที่สร้างคะแนนนิยมให้แก่ผู้สมัครได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถป้องกันการเบี่ยงเบนพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) หัวคะแนนนักฉวยโอกาส

หมายถึง หัวคะแนนที่ไม่ได้มีเป้าหมายและความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้สมัครฯ ในการรณรงค์หาเสียง เขาเพียงต้องการผลประโยชน์เงินทองของผู้สมัครฯ หัวคะแนนประเภทนี้โดยทั่วไปจะเป็นคนที่พูดเก่ง มีจิตวิทยาในการโน้มน้าวจิตใจของผู้สมัครฯ ให้เชื่อว่าเขามีคะแนนเสียงสนับสนุนเป็นพื้นฐานอยู่ในมือ และพร้อมที่จะให้กับผู้สมัครฯ ถ้าได้รับค่าใช้จ่าต่าง ๆ ที่จะพากลุ่มบุคคลดังกล่าวออกมาใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยข้อเท็จจริง หัวคะแนนนักฉวยโอกาสแทบจะไม่มีอิทธิพลใด ๆ ในหมู่บ้านและตำบล ถ้าเขามีอิทธิพลนั้นก็น้อยมากและไม่สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการสร้างเสียงและคะแนนนิยมให้แก่ผู้สมัครฯ ได้มากเท่าไรนัก

หัวคะแนนนักฉวยโอกาส นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของนักรการเมืองสมัครเล่นที่ไม่เคยมีประสบการณ์การเมือง นักรการเมืองสมัครเล่นประเภทนี้เป็นบุคคลที่ไม่มีอำนาจอิทธิพล บารมี และเป็นที่เคารพยำเกรงของคนโดยทั่วไป เพราะความใหม่ทางการเมืองและการไม่มีทักษะทางการเมืองของเขา นักรการเมืองสมัครเล่นจึงมักถูกหลอกลวงจากหัวคะแนนนักฉวยโอกาส ที่สำคัญนักรการเมืองสมัครเล่นยังขาดหน่วยงาน หรือกลุ่มของ

หัวหน้าคณะที่จะมาตรวจสอบการทำงานและการรณรงค์หาเสียงของหัวหน้าคณะนักฉวยโอกาส เงินและสิ่งของที่นักการเมืองสมัครเล่น ได้ให้ไว้กับกลุ่มหัวหน้าคณะนักฉวยโอกาสเพื่อใช้ในการรณรงค์หาเสียง จึงมักไม่ได้ใช้ไปเพื่อสร้างคณะนิยมให้แก่ นักการเมืองผู้นั้นแต่อย่างไร ตรงกันข้ามหัวหน้าคณะเหล่านี้มักจะยกยอกและนำเอาเงินสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้มาเป็นสมบัติส่วนตัวของเขา โดยไม่ไปดำเนินการรณรงค์หาเสียงแต่ประการใด สรุปแล้ว หัวหน้าคณะซึ่งได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจหมายถึงบุคคลดังต่อไปนี้^{10/1}

(1) ข้าราชการประจำ ข้าราชการประจำในที่นี้หมายถึง ข้าราชการทุกประเภทที่มีตำแหน่งปฏิบัติราชการอยู่ในจังหวัดหรืออำเภอ นั้น ไม่ว่าจะเป็น พลเรือน ตำรวจ ทหาร และรัฐวิสาหกิจ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด นายอำเภอ สารวัตรใหญ่ ปลัดอำเภอ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด เกษตรจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ พัฒนาการ ผู้จัดการธนาคารออมสิน นายสถานีรถไฟ ฯลฯ โดยหัวหน้าคณะที่เป็นข้าราชการเหล่านี้ จะต้อง เป็นบุคคลที่ประชาชนรักมากกว่าเกลียด ผู้สมัครฯ ที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ที่เข้ากันได้กับข้าราชการประจำเหล่านี้ หรืออย่างน้อยก็มีใช้เป็นผู้ที่ข้าราชการประจำ ดังกล่าวมีความรังเกียจ หรือเป็นศัตรูกับผู้สมัครฯ

(2) อดีตข้าราชการ หัวหน้าคณะที่เป็นอดีตข้าราชการทุกประเภท ซึ่งเป็นบุคคลที่ประชาชนรักใคร่ เคารพนับถือ ก็สามารถเป็นหัวหน้าคณะก็ได้ เช่น อดีตผู้ว่าราชการจังหวัด อดีตนายธนาคาร อดีตนายสถานีรถไฟ ผู้บัญชาการกองทัพอากาศ อดีตปลัดจังหวัด อดีตศึกษาธิการจังหวัด ฯลฯ เพราะ เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจออกเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครฯ รับเลือกตั้ง คนใดก็ได้ ขอเพียงแต่ให้หัวหน้าคณะเหล่านี้แนะนำ ทั้งนี้ก็ เนื่องจากว่าอดีตข้าราชการเหล่านี้ ย่อมเป็นที่รักใคร่ของราษฎรอยู่แล้ว จึงมีอิทธิพลในการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง คนหนึ่ง คนใดที่ตนเห็นว่าสมัคร เป็นผู้แทนราษฎร

^{10/1} กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ,

(3) พระ เนื่องจากประเทศไทยมีประชาชนมากกว่าร้อยละ 95 นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก คนไทยกับพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่คู่กันมาตั้งแต่บรรพกาล ทำให้วัดกับบ้าน เป็นของคู่กันสำหรับคนไทย ดังนั้น พระสงฆ์ โดยเฉพาะ เจ้าอาวาสจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจของประชาชนในชนบทเป็นอย่างมาก ยิ่งถ้าเป็น พระสงฆ์ที่เคร่งครัดศีลธรรม และมีลูกศิษย์ลูกหามากด้วยแล้วก็ยิ่งจะทำให้พระสงฆ์นั้นมี อิทธิพลมากยิ่งขึ้น เป็นทวีคูณ ด้วยเหตุนี้ในพฤติกรรมทางการเมืองไทย พระจึงมีบทบาท สำคัญต่อการชักชวนให้ชาวบ้านไปลงคะแนน เสียง เลือกตั้ง ในประวัติศาสตร์การ เลือกตั้ง ของไทย มักจะพบว่าชาวบ้านจะไปสอบถามพระที่ตนเคารพนับถือว่า "ผู้สมัครฯ คนไหน เป็นคนดี" อยู่บ่อย ๆ และถ้าพระองค์นั้นตอบว่า ผู้สมัครฯ คนใดเป็นคนดีแล้ว ชาวบ้านก็มักจะ เลือกผู้สมัครฯ คนนั้น ด้วยเหตุนี้ในการหาเสียง เลือกตั้งทั่วไป หรือ เลือกตั้งซ่อมแต่ละครั้ง ผู้สมัครรับ เลือกตั้งแทบทุกคนจะอาศัยพระที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน เป็นหัวคะแนนให้กับตนด้วยการ ให้อภัยกับพระว่า ถ้าตนได้รับ เลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรแล้วตนจะสร้างถาวรวัตถุถวายวัด เช่น การสร้างหรือทำนุบำรุง โบสถ์ ศาลาการเปรียญ ถนนเข้าวัด ฯลฯ และมีบ่อยครั้งที่ เมื่อผู้สมัครรับ เลือกตั้งได้รับชัยชนะ เป็นผู้แทนราษฎรแล้ว และไม่สามารถทำตามคำมั่นสัญญา ที่ให้ไว้กับพระไว้ ก็มักจะหลบหน้าตาพระของวัดนั้น ยิ่งถ้าเป็นผู้ที่ได้รับ เลือกตั้งด้วยแล้วก็มักจะ หลบหน้าพระไปตลอด

(4) กรรมการวัด มัสยิด โรงเจ นอกจากพระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นที่ เคารพนับถือของชาวบ้านแล้ว กรรมการวัดก็มีอิทธิพลต่อชาวบ้านในการหาเสียงด้วย เพราะ บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งมาเป็นกรรมการวัด มักจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ และเป็นบุคคล ที่กว้างขวางในหมู่บ้าน หรือตำบลนั้น ๆ ชาวบ้านให้ความศรัทธาเชื่อถือ ด้วยเหตุนี้ในการ เลือกตั้งทั่วไป และการ เลือกตั้งซ่อมแต่ละครั้ง ผู้สมัครรับ เลือกตั้งก็มักจะใช้บรรดากรรมการวัด เหล่านี้เป็นหัวคะแนนให้กับตนด้วย การสัญญาจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนกับวัดดัง เช่นที่ตนได้ ให้อภัยไว้กับพระ เช่นเดียวกัน ถ้าผู้สมัครรับ เลือกตั้งคนใดสามารถ เข้ากับกรรมการวัดได้ ก็เท่ากับว่าผู้สมัครฯ คนนั้นจะได้คะแนน เสียงจำนวนมากจากชาวบ้านด้วย สำหรับ เขต เลือกตั้ง ที่ผู้มีสิทธิออก เสียง เลือกตั้ง เป็นชาวไทยมุสลิมนั้น กรรมการมัสยิดทั้งหลายก็จะเป็นหัวคะแนน ที่สำคัญของผู้สมัครรับ เลือกตั้งด้วย เช่นเดียวกับกรรมการวัดในพุทธศาสนา เพราะกรรมการ มัสยิดเหล่านี้ เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยมุสลิม เป็นอย่างมาก และถ้าหากผู้สมัครรับ

เลือกตั้งคนใดสามารถ เข้าถึงจิตใจบรรดากรรมการมัธยิตได้ เป็นส่วนใหญ่จนสามารถทำให้ เป็น หัวคะแนนของเขาได้แล้ว ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนนั้นก็จะมีโอกาสได้คะแนน เสียงจากผู้ออก เสียงเลือกตั้งได้มาก ^{10/2}

ส่วน เขตเลือกตั้งที่อยู่ในถิ่นของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนไทย เชื้อชาติจีนนั้น กรรมการโรง เจจจะ เป็นหัวคะแนนที่สำคัญต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นอย่างมาก กรรมการโรง เจจจึงมีบทบาทต่อพฤติกรรมออก เสียงเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออก เสียงเลือกตั้ง เป็น อย่างดี

(5) กำนันและผู้ใหญ่บ้าน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมการออก เสียงเลือกตั้งในกระบวนการทางการเมืองของไทย เป็นอย่างมาก ดังจะ เห็นได้ว่าประชาชนชาวไทยประมาณร้อยละ 80 อาศัยอยู่ในชนบท และในชนบทนั้น กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีอิทธิพลต่อชาวบ้าน เป็นอย่างมาก

(6) สมาชิกสภาจังหวัด บุคคลที่จะ เป็นหัวคะแนนได้ดีอีก ประการหนึ่งก็คือ สมาชิกสภาจังหวัด หรือที่มักรู้จักกันในชื่อย่อว่า "ส.จ." (สมาชิก สภาจังหวัด) บุคคลประเภทนี้ผ่านประสบการณ์ในการสมัครรับเลือกตั้ง เป็นผู้แทนของ ประชาชนในการ เมืองท้องถิ่นมาก ดังนั้นผู้ที่ เป็นสมาชิกสภาจังหวัดจึงมัก เป็นผู้ที่ประชาชน รู้จักกันกว้างขวาง และเป็นที่ยอมรับในคุณลักษณะของความ เป็นผู้นำไม่มากนักน้อย หัวคะแนน ประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการออก เสียงเลือกตั้งของประชาชนในชนบทได้ เป็น อย่างมาก และผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหลาย ส่วนใหญ่ก็จะ เข้าหาบุคคลประเภทนี้มา เป็น หัวคะแนนให้กับตน และก็มีมักประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง เป็นอย่างมากอีกด้วย

(7) สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาเทศบาลหรือที่รู้จักกันใน ชื่อย่อว่า "ส.ท." นั้น ก็เป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่เป็นหัวคะแนนสำหรับการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรได้เป็นอย่างดี เพราะสมาชิกสภาเทศบาลส่วนใหญ่มักผ่านการเลือกตั้งใน ระดับเทศบาลมาหลายครั้งจน เป็นที่รู้จักของชาวบ้านอย่างกว้างขวาง ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า

หัวหน้าคณะที่เป็นสมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาลบางคนมีตำแหน่ง เป็นนายกเทศมนตรี หรือเทศมนตรีด้วยก็ยิ่งทำให้เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการชักจูงให้คนไปออกเสียงลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนปรารถนาได้เป็นอย่างมาก ประชาชนในเมืองส่วนใหญ่มักให้ความเคารพ นับถือนายกเทศมนตรีและเทศมนตรีของเทศบาลนั้น ๆ

(8) ครู ผู้นำท้องถิ่นซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนในชนบทอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ครูประจำตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูใหญ่ ผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ครูประจำตำบลมีอิทธิพลต่อผู้ปกครองของนักเรียน และมีอิทธิพลต่อชาวบ้านทั่ว ๆ ไปมาก แม้แต่ตัวนักเรียนเองก็ยอมรับฟังครู เมื่อครูขอร้องให้นักเรียนช่วยรณรงค์ให้พ่อแม่และญาติพี่น้องของนักเรียนไปออกเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครรายใด หรือเลือกผู้สมัครรายใด ของพรรคการเมืองใด ย่อมได้รับการตอบสนองความประสงค์ของครูเป็นอย่างมาก ครูจึงเป็นหัวหน้าคณะในการหาเสียงเป็นอย่างดี ครูอาวุโสในตำบลมักมีลูกศิษย์ลูกหามากมายทั้งตำบล หรือหลาย ๆ ตำบลด้วย อิทธิพลของครูอาวุโสอันเป็นที่เคารพของลูกศิษย์ลูกหาจำนวนมาก จึงมีบทบาทต่อการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งที่อยู่ในชนบทเป็นอย่างมาก

(9) แพทย์ประจำตำบล อนามัยตำบล อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน บุคคลที่มีบทบาทเป็นหัวหน้าคณะในเขตชนบทของประเทศไทยอีกประเภทหนึ่งก็คือ บุคลากรด้านสาธารณสุข ซึ่งได้แก่ แพทย์ประจำตำบล อนามัยตำบล นางผดุงครรภ์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้เผยแพร่ข่าวสารสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ผสส.) เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีพระคุณต่อชาวบ้าน จึงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมากพอสมควร ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะเรียกบุคลากรด้านสาธารณสุขเหล่านี้ว่า "หมอ" ทั้งสิ้น ชาวบ้านให้การยกย่องอาชีพหมอ เป็นเสมือน "พ่อพระ" หรือ "นักบุญ" ดังนั้น ถ้าบุคลากรด้านสาธารณสุขเหล่านี้เป็นคนดี ไม่หน้าเลือดหรือขูดรีดมากเกินไปจนเป็นที่รังเกียจของชาวบ้านแล้ว ผู้นั้นก็จะเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้บุคคลประเภทนี้เป็นหัวหน้าคณะในการหาเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น เป็นอย่างดี ผู้สมัครรายที่ประสบความสำเร็จมักจะเข้าถึงตัวผู้นำประเภทนี้ และสามารถดึงมา เป็นหัวหน้าคณะให้กับตนให้ได้^{10/3}

(10) พ่อค้า นักธุรกิจ และคหบดีที่มีชื่อเสียง ในสังคมไทย พ่อค้า นักธุรกิจ และคหบดีที่มีชื่อเสียง และที่ปกครองอาชีพจนมั่งคั่งร่ำรวยมักจะเป็นที่ยอมรับนับถือ ของบรรดาพ่อค้าด้วยกัน และประชาชนทั่วไป บุคคลประเภทนี้ เรามักพบเห็นทั่วไปใน กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นในตัวเมือง หรือชนบท บรรดาพ่อค้า นักธุรกิจ และคหบดีที่มีชื่อเสียงเหล่านี้จะมีอยู่ทั่วไป บุคคลประเภทนี้ ประชาชนเขามักเรียกว่า "เสี่ย" ซึ่งหมายถึง ผู้มั่งคั่งร่ำรวยและมีการใช้จ่ายเงินอย่าง ฟูมเฟอบ เพื่อผลประโยชน์ของตนเองหรือผู้อื่น เขาอาจประกอบอาชีพเป็น เจ้าแกโรงสี โรงเลื่อย โรงน้ำแข็ง บิมน้ำมัน โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ บุคคลเหล่านี้มักจะเป็นหัวคะแนน ที่ดีของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และมักจะประสบความสำเร็จในการได้รับเลือกตั้งเป็นอย่างมากด้วย เพราะบุคคลประเภทนี้มักจะมีลูกน้องและบริวารมาก ซึ่งได้แก่คนงานในโรงงานของเขา และคนที่เคารพนับถือในความกว้างขวางของเขาด้วย ผู้สมัครฯ นี้ประสบความสำเร็จใน การเลือกตั้งส่วนมากมักจะอาศัยบุคคลประเภทนี้ เป็นหัวคะแนนให้

(11) นักเลงประจำถิ่น ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ประสบความสำเร็จ จำนวนไม่น้อยที่อาศัยนักเลง หรืออันธพาลประจำถิ่น เป็นหัวคะแนนให้ เพราะนักเลงเหล่านี้ มักจะมีพวกพ้องหรือลูกน้องมากมายอยู่กระจัดกระจายไปทั่วท้องถิ่น และนักเลงอันธพาลเหล่านี้ บางคนมีอิทธิพลมาก ถึงแม้เจ้าหน้าที่บ้าน เมืองหรือตำรวจก็ไม่อาจสามารถปราบปรามลงได้ เพราะอันธพาลหรือนักเลงที่มีอิทธิพลเหล่านี้ เป็นหัวคะแนนให้กับผู้แทนราษฎร หรือรัฐมนตรี มาแล้วและได้รับการคุ้มครองจาก "เจ้านาย" ของเขาเป็นอย่างดี จนนักเลงบางคนได้รับ สมญาว่าเป็น "เจ้าพ่อ" ประจำจังหวัดหรือประจำท้องถิ่นก็มี เมื่อถึงคราวเลือกตั้งทั่วไป นักเลงอันธพาลเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่ เป็นหัวคะแนนให้ผู้สมัครซึ่งเป็น "เจ้านาย" ของเขา ซึ่งเขาอาจใช้วิธีการหาเสียงอันไม่สุจริตต่าง ๆ นา ๆ อาทิ การข่มขู่ การหน่วงเหนี่ยว เพื่อมิให้ไปลงคะแนนให้ฝ่ายตรงข้าม การเปลี่ยนที่บัตรเลือกตั้ง การมอบหมายให้คนอื่น ไปใช้สิทธิเลือกตั้งคนที่ไม่สามารถไปออกเสียงลงคะแนนได้ ฯลฯ

(12) หัวหน้าคนงาน ในเขตที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมาก จะมีคนงานทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นด้วย สำหรับในงานที่มีสภาพแรงงานนั้น ประสิทธิภาพแรงงานจะเป็นหัวคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี สำหรับ โรงงานที่ยังไม่มีสภาพแรงงานก็จะมีชมรมคนงานอยู่ด้วย ดังนั้นประธานหรือหัวหน้าคนงาน

ก็จะ เป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครรับ เลือกตั้ง เป็นอย่างดี นอกจากนี้คณะกรรมการสหภาพ แรงงาน หรือคณะกรรมการชมรมคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ จึง เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการหาเสียงของผู้สมัครรับ เลือกตั้ง เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเขตที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมาก ๆ

(13) ผู้รับ เหมาก่อสร้าง ผู้รับ เหมาก่อสร้าง เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด กับประชาชนในท้องถิ่นมากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัดซึ่งมีการก่อสร้าง ต่าง ๆ เช่น การก่อสร้างถนน การสร้างฝาย สร้างสะพาน อาคารสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นถ้าหากผู้สมัครรับ เลือกตั้งคนใดสามารถดึงเอาผู้รับ เหมาก่อสร้างมา เป็นหัวคะแนน ให้กับตนได้ก็จะได้รับคะแนนนิยมมากขึ้น เพราะผู้รับ เหมาก่อสร้างมีโอกาสนำเอารถแทรกเตอร์ หรือรถ เกรดออกไป เกี่ยถนน หรือปรับปรุงถนนหนทางให้ดีขึ้น และในขณะเดียวกันก็จะ ทำหน้าที่หาเสียงให้กับผู้สมัครรับ เลือกตั้งไปด้วย ซึ่งวิธีการนี้มักจะใช้ได้ผลในสังคมไทย^{10/4}

ค) ค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครฯ

ปัจจุบันนอกจากผู้สมัครรับ เลือกตั้งส่วนใหญ่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายใน การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว เช่น ค่าวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ค่าโฆษณาและ ประชาสัมพันธ์ ฯลฯ แต่ก็มีผู้สมัครฯ บางคนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีอื่น ๆ อีก อันเป็นผล มาจากระบบการเลือกตั้งที่อาศัยหัวคะแนน เป็นกลไกสำคัญในการรณรงค์หาเสียงและชักพาคณ ให้มาลงคะแนน เช่น ค่าใช้จ่ายในการนำเงินหรือสิ่งของไปแจกจ่ายแก่ประชาชน เพื่อสร้าง ความนิยมของตนเอง เป็นต้น ซึ่งค่าใช้จ่ายของผู้สมัครฯ เหล่านี้ถ้าจะแยกออกเป็นประเภท ใหญ่ ๆ แล้ว สามารถแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายที่ถูกต้องตามกฎหมาย และค่าใช้จ่ายนอกกฎหมาย

1) ค่าใช้จ่ายที่ถูกต้องตามกฎหมาย ค่าใช้จ่ายประเภทนี้เป็นค่าใช้จ่าย ที่ผู้สมัครฯ สามารถใช้จ่ายได้โดยเปิดเผย หรือกล่าวได้ว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่กฎหมายกำหนดให้ จ่ายได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้แก่ ค่าใช้จ่ายในส่วนที่เกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ เช่น การโฆษณา กระจายเสียงทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อมวลชนต่าง ๆ ค่าเขียนแผ่นป้าย

ใบปลิว โปสเตอร์ คัทเอาต์ขนาดใหญ่ หรือค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับสำนักงานอำนวยความสะดวก
เช่น ค่าเช่าสถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่าเบี้ยเลี้ยงอาสาสมัคร ค่าอาหารและเครื่องดื่ม
 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการหาเสียงในสถานที่
ต่าง ๆ อีกเช่น เครื่องกระจายเสียง ลำโพง ยานพาหนะ ค่าน้ำมัน เบี้ยเลี้ยงคนขับรถ ฯลฯ

ค่าใช้จ่ายดังกล่าวนี้ในวันมีแนวโน้มสูงมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด
เช่น ค่ายานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางของผู้สมัครฯ สำหรับออกไปปราศรัยตามสถานที่ต่าง ๆ
 รวมถึงค่ารถโฆษณาของผู้สมัครฯ ด้วย ถ้าเป็นเขตเลือกตั้งเล็ก ๆ ผู้สมัครฯ อาจไม่ต้อง
ใช้จ่ายมาก แต่ถ้าเป็นเขตเลือกตั้งใหญ่ผู้สมัครฯ จะต้องใช้จ่ายมากไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำมัน
ค่าเช่ารถ โดยเฉพาะรถโฆษณาอาจจะต้องใช้ถึง 10-20 คัน ถ้าเหมาเป็นรายวันประมาณ
วันละ 300-500 บาท¹¹ เป็นต้น ส่วนค่าโปสเตอร์และคัทเอาต์ขนาดใหญ่ ปัจจุบันโดยเฉพาะ
คัทเอาต์ขนาดใหญ่ราคาประมาณวันละ 5,000-20,000 บาท ถ้าเป็นเขตเลือกตั้งใหญ่
มีหลายอำเภอจะต้องใช้หลายอัน โดยเฉพาะผู้สมัครฯ หน้าใหม่จะต้องใช้มาก เนื่องจาก
ไม่เคยได้ทำเก็บไว้เลย แต่ถ้าเป็นผู้สมัครฯ หน้าเก่าก็สามารถที่จะนำเอาแผ่นโปสเตอร์
และคัทเอาต์อื่นเก่าที่เคยใช้โฆษณาหาเสียงมาปรับปรุงใช้ได้ อีก ซึ่งจะลดค่าใช้จ่ายได้มาก
เช่น ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2531 ผู้สมัครฯ หน้าใหม่คนหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรีในเขต
เลือกตั้งที่หนึ่ง ใช้คัทเอาต์ขนาดใหญ่ไปประมาณ 10 กว่าอัน คิดใน 4 อำเภอ ตกราคา
ประมาณวันละ 20,000-30,000 บาท รวมค่าใช้จ่ายค่าคัทเอาต์ทั้งสิ้นประมาณ 200,000
บาท เป็นต้น¹² นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ตนเองทางสื่อมวลชน
ก็ต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมากเช่นกัน ถ้าหากผู้สมัครฯ ไม่มีเงินมากพอก็ไม่สามารถที่จะ

¹¹ ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
และอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวนหนึ่ง.

¹² สัมภาษณ์ วิรัช วัฒนไกร, ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 1
จังหวัดสุพรรณบุรี พรรคเสรีนิยม, 11 ธันวาคม 2531.

ใช้สื่อมวลชนช่วยประชาสัมพันธ์ได้ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นการประชาสัมพันธ์ของผู้สมัครฯ ผ่านทางสื่อมวลชน โดยเฉพาะทางโทรทัศน์นับว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก เช่น การโฆษณาในเวลาตอนเย็นเพียงครึ่งชั่วโมงทางโทรทัศน์ ซึ่งมีค่าแพร่ภาพเพียงชั่วโมงเดียวจะสิ้นค่าใช้จ่ายมากกว่า 150,000 ดอลลาร์ แม้แต่ในการรณรงค์หาเสียงระดับท้องถิ่น ค่าใช้จ่ายในการส่งสาส์นทางโทรทัศน์ 20 วินาที อาจสูงถึง 3,000 ดอลลาร์ เป็นต้น¹³

2) ค่าใช้จ่ายนอกกฎหมาย

ค่าใช้จ่ายประเภทนี้อาจเรียกว่าค่าใช้จ่ายที่กฎหมายกำหนดห้ามจ่ายหรือค่าใช้จ่ายโดยมิชอบก็ได้ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประเภทนี้เท่าใดแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่พึงปรารถนามากเท่านั้น จากรายงานวิจัยของฝ่ายเลขานุการคณะที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยด้านการเมืองและการบริหาร กล่าวว่า ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีการเสียค่าใช้จ่ายนอกกฎหมาย เพื่อซื้อคะแนนเสียงในทั่วทุกภาคของประเทศไทย และมีการใช้จ่ายในทางที่ผิดกฎหมายทุกรูปแบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะในการเลือกตั้งโดยวงเงิน 350,000 บาท ที่กฎหมายกำหนดไว้แทบจะไม่มี ความหมาย ถ้าจะมีผลอยู่บ้างก็เพียงก่อความยุ่งยากให้แก่ผู้สมัครฯ ที่จะต้องสมมุติตัวเลขหรือปรับรายการในการทำบัญชีค่าใช้จ่าย เพื่อส่งกระทรวงมหาดไทยภายหลังการเลือกตั้งแล้วเท่านั้น แต่ในระหว่างเวลาการทำเสียง ซึ่งทุกฝ่ายก็วุ่นวายอยู่กับภารกิจอื่น ๆ ไม่มีใครควบคุมหรือตรวจสอบดูแลค่าใช้จ่าย แม้แต่ผู้สมัครเองก็แทบจะไม่ต้องยังคิดว่าตนใช้จ่ายไปแล้วเท่าใด ยังเหลือเท่าใดจึงจะครบวงเงินที่กฎหมายกำหนด ค่าใช้จ่ายนอกกฎหมายดังกล่าวเท่ากับปรากฏในการเลือกตั้งทั่วไปในแต่ละครั้ง ได้แก่

- (1) ค่าใช้จ่ายสำหรับการซ่อมแซมสาธารณูปโภคต่าง ๆ ได้แก่ ถนน โบสถ์ ศาลา มัสยิด รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่บริจาคให้แก่โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ประกอบกิจการทางศาสนา และยังรวมถึงเงินบริจาคในงานการกุศลต่าง ๆ เช่น งานทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฟังลูกนิมิต เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงสิ่งของ เสื้อผ้า

¹³ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองแบบอเมริกัน (กรุงเทพมหานคร :

เครื่องกีฬา ที่ประชาชนโดยเฉพาะวัยรุ่นเรียกจากผู้สมัครฯ เป็นบางครั้ง และเงินที่ผู้สมัครฯ สัญญาว่าจะบริจาคให้หลังจากการเลือกตั้ง เสร็จสิ้นลง วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการเสียค่าใช้จ่ายประเภทนี้ก็คือ เพื่อสร้างเสียงและความนิยมในหมู่ประชาชนนั่นเอง

ค่าใช้จ่ายเพื่อสาธารณะในปัจจุบันนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญของผู้สมัครรับเลือกตั้งเกือบทุกคน ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองอาชีพที่มีอิทธิพลหรือเป็นนักการเมืองสมัครเล่น ย่อมไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไม่จ่ายเงินเพื่อสาธารณะได้ เพราะประชาชนตามชนบทบางแห่ง เป็นผู้เรียกร้องจากผู้สมัครฯ โดยตรง ทั้ง ๆ ที่ผู้สมัครฯ อาจไม่ได้เสนอให้แต่แรก ที่สำคัญอัตราค่าใช้จ่ายเพื่อสาธารณะทุกวันนี้มีแต่จะสูงขึ้น สืบเนื่องมาจากการแข่งขันกันระหว่างผู้สมัครฯ และจากข้อเรียกร้องของประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงสนับสนุน ตัวอย่างเช่น จากการสนทนาโต้เถียงเรื่อง "ส.ส. ในความต้องการของชาวบ้าน" ซึ่งจัดโดย นสพ.มติชน ร่วมกับ อสมท. เมื่อพ.ศ. 2531 เนื้อหาของการสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ผู้สมัครฯ จะใช้วิธีสอบถามคนในหมู่บ้านว่าหมู่บ้านนี้ต้องการได้รับความช่วยเหลืออะไรบ้างตนจะจัดการให้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถึงแม้จะเป็นเรื่องของส่วนรวมแต่ชาวบ้านก็พอใจ เพราะแทนที่จะให้ชาวบ้านแต่ละคนได้รับเงินก็เปลี่ยนมาใช้ประโยชน์จากวัตถุที่จะได้รับแทน กรณีดังกล่าวนี้ ผู้นำในหมู่บ้านจะเป็นผู้ประสานงานและคอยจัดการให้ลูกบ้านของตนไปลงคะแนนให้กับผู้สมัครฯ ที่มาช่วยเหลือ¹⁴ หรือการเลือกตั้งในจังหวัดปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. 2529 ประชาชนหลายกลุ่มในเขตอำเภอโคกโพธิ์ และปะนาเระ ประชาชนหลายกลุ่มได้พยายามส่งตัวแทนไปเจรจาดูติดต่อกับผู้สมัครฯ คนหนึ่ง เพื่อขอค่าตอบแทนเบอร์ละ 5,000 บาท ให้กับหมู่บ้านของเขา ถ้าผู้สมัครฯ คนนั้นต้องการที่จะได้รับการสนับสนุน¹⁵ เป็นต้น

¹⁴ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 21 มิถุนายน 2531, หน้าพิเศษ 1.

¹⁵ พิชัย แก้วสำราญ และคณะ, การเลือกตั้งปัตตานี ปี 2529: ศึกษากรณีกระบวนการเสียงและระบบหัวคะแนน (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, 2529), หน้า 116.

ในทางปฏิบัติแล้วผู้สมัครฯ จะใช้เงินเพื่อสาธารณะนี้เป็นจำนวนมากในระยะต้น ๆ และระยะกลางของการรณรงค์หาเสียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความนิยมในหมู่ประชาชน และเพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาสามารถเป็นที่พึ่งและช่วยเหลือประชาชนได้ ค่าใช้จ่ายดังกล่าวก็ยังคงใช้เพื่อส่วนรวม เพื่อหมู่บ้านและชุมชน ผู้สมัครฯ จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายสาธารณะนี้ เพื่อแสดงความสามารถและบารมีของเขา และเพื่อการสร้างหนี้บุญคุณและความภักดีในหมู่ประชาชน ที่สำคัญก็เพื่อหวังผลตอบแทนในการได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนจากประชาชน¹⁶

(2) ค่าตอบแทนและรางวัลที่จะให้กับหัวหน้าคณะและผู้สนับสนุนช่วยเหลือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งอาจเป็นเงินค่าจ้าง เบี้ยเลี้ยง ค่าตอบแทน และสิ่งของเป็นรางวัลขนาดใหญ่ อาทิเช่น รถปิคอัพ ในกรณีที่ผู้สมัครฯ ประสบผลสำเร็จในการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังรวมถึงเงินที่หัวหน้าคณะและผู้สนับสนุนช่วยเหลือได้ยกยอกจากเงินค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ผู้สมัครฯ ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการรณรงค์หาเสียงด้วย ซึ่งอัตราค่าตอบแทนและรางวัลที่จะให้กับหัวหน้าคณะนี้จะผันแปรไปตามคุณสมบัติของผู้สมัครฯ ถ้าผู้สมัครฯ เป็นนักการเมืองหน้าใหม่ที่เพิ่งลงสมัครรับเลือกตั้ง และไม่เคยมีบทบาทช่วยเหลือประชาชนและหัวหน้าคณะในเขตท้องที่เลือกตั้งมาก่อน เขาก็อาจจะต้องเสียค่าตอบแทน และรางวัลให้กับหัวหน้าคณะเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นแรงจูงใจ สร้างความผูกพันและภักดี

ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้สมัครฯ เป็นนักการเมืองอาชีพที่มีอิทธิพลและเคยมีบุญคุณต่อหัวหน้าคณะ และเคยช่วยเหลือประชาชนเป็นอย่างมากในยามที่เขาเดือดร้อน ค่าใช้จ่ายทางด้านค่าตอบแทนและเงินรางวัลของเขาอาจจะต่ำมากเมื่อเทียบกับนักการเมืองหน้าใหม่ ทั้งนี้เพราะหัวหน้าคณะส่วนใหญ่อาจเป็นบุคคลที่เขาเคยให้ความช่วยเหลือมาก่อน การที่หัวหน้าคณะมาช่วยเหลือเขาในการรณรงค์หาเสียงก็เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณอันนั้น และเป็นการแสดงความเคารพนับถือส่วนตัวที่มีต่อผู้สมัครฯ โดยไม่ได้คาดหวังค่าตอบแทนหรือรางวัลแต่ประการใด นอกจากนี้ผู้สมัครฯ ยังสามารถที่จะไว้ใจหัวหน้าคณะเหล่านี้ได้เป็นอย่างดีว่าเขาจะมีความภักดี และช่วยเหลืออย่างจริงจังในการรณรงค์หาเสียง

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

สำหรับค่าตอบแทนที่จะให้กับหัวหน้าคณะหรือผู้สนับสนุนช่วยเหลือดังกล่าวนี้ในต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น ไม่ถือเป็นการให้สินบนหรือซื้อเสียง ทั้งนี้ เนื่องจากในการรณรงค์หาเสียงผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องอาศัยการจัดองค์กรที่กว้างขวาง และใช้ผู้ช่วยเหลือหาเสียงเป็นจำนวนมาก การจ่ายเงินรางวัลให้กับผู้ช่วยเหลือหาเสียงจึงเป็นการทำให้องค์กรหาเสียงรวมตัวกันเป็นเวลานานได้ (จึงไม่ใช่เป็นการซื้อเสียงโดยตรง) และเป็นการแสดงความขอบคุณที่ทางผู้ช่วยเหลือหาเสียงได้ช่วยเหลือตน ซึ่งการให้เงินรางวัลตอบแทน เช่นนี้แม้จะเป็นจำนวนเล็กน้อย แต่ผู้ช่วยเหลือหาเสียงมีเป็นจำนวนมากทำให้รายจ่ายด้านนี้ไม่ใช่น้อย ส่วนการจ่ายเงินให้แก่ผู้นำท้องถิ่นก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ถือเป็นการให้สินบน เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้มักช่วยเหลือผู้สมัครฯ บางอย่างก่อนเป็นเวลานานก่อนการเลือกตั้ง การให้เงินจึงเป็นเรื่องของการตอบแทนในความช่วยเหลือเหล่านั้น แม้ว่าได้มีการมีที่ผู้สมัครฯ ใช้เงินซื้อหัวหน้าคณะในช่วงที่มีการเลือกตั้ง แต่ผู้นำท้องถิ่นที่ช่วยเหลือผู้สมัครฯ ส่วนใหญ่มักได้ช่วยเหลือผู้สมัครฯ นั้นมาเป็นเวลานาน การให้เงินตอบแทนจึงไม่ใช่เรื่องของการให้สินบน¹⁷

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการให้เงินเป็นเรื่องของการตอบแทนหัวหน้าคณะที่ช่วยเหลือหาเสียงให้ หรือเป็นเรื่องของการซื้อเสียง สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นและคล้ายคลึงกับการหาเสียงในการเลือกตั้งในประเทศไทยก็คือ เงินมีความสำคัญในการหาเสียงเป็นอย่างมาก และการจ่ายเงินให้กับหัวหน้าคณะและผู้ช่วยเหลือหาเสียงเป็นสิ่งจำเป็น แม้ว่าจะเป็นจำนวนที่เกินกว่ากฎหมายห้ามไว้ก็ตาม นอกจากนี้ยังมีบางกรณีที่คล้ายคลึงกับกรณีของไทยก็คือ การเรียกเงินเป็นจำนวนมากเกินความจำเป็นโดยหัวหน้าคณะบางคนจากผู้สมัครฯ เกิดขึ้นเช่นกันในประเทศญี่ปุ่น ในเหตุการณ์เช่นนี้ผู้สมัครฯ อาจจำต้องหันไปจ้างหัวหน้าคณะคนอื่นช่วยเหลือหาเสียงให้ (ข้อเท็จจริงอันหนึ่งที่อาจนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกรณีของไทยก็คือ ผู้สมัครฯ หน้าใหม่มักเสียค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งสูงกว่าผู้สมัครฯ หน้าเก่า เนื่องจากไม่มีการเลือกหัวหน้าคณะได้มากนัก อาจจำต้องยอมรับหัวหน้าคณะและราคาค่าช่วยเหลือหาเสียง

¹⁷Gerald L. Curtis, Election Campaigning Japanese Style, pp. 232-240.

ที่ทางหัวหน้าคนนั้น เป็นผู้ตั้งโดยไม่มีโอกาสได้รู้ว่าหัวหน้าคนนั้นมีความสามารถในการหาเสียง ได้มากน้อยเพียงใด)¹⁸

ในเขตเมืองที่ผู้ลงคะแนนเสียงไม่มีความสัมพันธ์ กับผู้สมัครฯ คนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะอาจมีการซื้อเสียงได้ ดังนั้นมีกรณีที่ผู้ลงคะแนนเสียง ยอมลงคะแนนให้แก่ผู้ที่ยอมให้เงินสูงสุด¹⁹

ในเรื่องการปฏิบัติที่ละเมิดกฎหมายเช่นนี้ มักเก็บเป็น ความลับและรู้กันแต่เฉพาะในคณะทำงานระดับสูงของผู้สมัครฯ เท่านั้น มิฉะนั้นแล้วอาจเป็น จุดที่สื่อมวลชนและสาธารณชนนำมาโจมตีได้ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อคะแนนเสียงได้ นอกจากนี้ อาจถูกฟ้องร้องในตอนหลังได้อีกด้วย²⁰

(๓) ค่าใช้จ่ายในการจัดเลี้ยงหรือช่วยเหลือในงานเลี้ยงตาม เทศกาลหรือในโอกาสต่าง ๆ งานเลี้ยงนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ งานเลี้ยง ที่เป็นการหาเสียงโดยตรง ไม่ใช่เลี้ยงเนื่องในโอกาสหนึ่งโอกาสใดโดยเฉพาะ ซึ่งโดยปกติ แล้วผู้สมัครฯ หน้าใหม่จะมีการจัดเลี้ยงอาหารแก่บรรดาประชาชนทั่วไป เจ้าของห้างร้าน หัวหน้าคน และผู้ที่ให้การสนับสนุนตน เพื่อที่จะประกาศหรือเปิดตัวว่าตนได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ในเขตเลือกตั้งนั้นแล้ว รวมทั้งยังเป็นการหาเสียง และหาผู้สนับสนุนหรือหัวหน้าคนเพิ่มเติม ให้กับตนด้วย ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ยังอาจรวมถึงค่าใช้จ่ายในการจัดเลี้ยงอาหารและเหล้าแก่ ประชาชนที่มาฟังคำปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครฯ ในกรณีที่เป็นการหาเสียงกลุ่มย่อย ๆ ตาม หมู่บ้าน และค่าเลี้ยงสังสรรค์ระหว่างหัวหน้าคนกับชาวบ้านด้วย

การจัดเลี้ยงเพื่อหาเสียงดังกล่าวนี้ แม้แต่ในประเทศญี่ปุ่น ก็มีการปฏิบัติเป็นประจำเช่นกัน กล่าวคือ จะมีหัวหน้าคนนำคนมาเลี้ยงที่ภัตตาคารเพื่อหวัง

¹⁸ สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง....., หน้า 8-9.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

จะได้เสียงสนับสนุนในละแวกนั้น และประเพณีของญี่ปุ่นเองที่ถือเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องมีการเลี้ยงเพื่อตอบแทนความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ รวมทั้งการหาเลี้ยงด้วย ดังนั้นในท้องถิ่น บรรดาหัวคะแนนและผู้สมัครฯ อาจต้องยอมทำผิดกฎหมายเพื่อปฏิบัติประเพณีที่ต้องการตอบแทนผู้ช่วยเหลือ²¹

สำหรับเรื่องของการเลี้ยงโดยสุราเป็นเครื่องค้ำหลัก ในประเทศไทยนั้น ดูจะเป็นเรื่องที่ถูกต้องกับความนิยมของประชาชนโดยทั่วไปในต่างจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นในเขตเมืองหรือในเขตชนบท ถ้าผู้สมัครฯ คนใดไม่ยอมเลี้ยงสุรา จะถูกมองว่าใจคอไม่กว้างขวางและหวังพึ่งพาอาศัยไม่ได้ แต่ที่สำคัญก็คือ สุราเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเป็นกันเองให้เกิดขึ้น เมื่อดื่มสุราด้วยกันแล้วมักมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีอะไรก็มักเปิดเผยซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสนิทสนมกันขึ้น นอกจากนี้การดื่มสุรายังเป็นการพักผ่อนหย่อนใจของคนในชนบทหลังจากเลิกงานแล้ว ด้วยเหตุนี้เอง บรรดาผู้สมัครฯ และหัวคะแนนจึงไม่จำกัดค่าใช้จ่ายในด้านสุราและอาหาร เพื่อสร้างความเป็นกันเอง และสนิทสนมกับชาวบ้านโดยหวังคะแนนเสียงจากบรรดาชาวบ้านเหล่านี้ การเลี้ยงเช่นนี้อาจเป็นการเลี้ยงกันในกลุ่มย่อย ๆ เล็ก ๆ ก็ได้ และอาจใช้เงินไม่มากนัก เช่นครั้งละ 500-2,000 บาท ซึ่งสามารถเลี้ยงได้บ่อยครั้ง และกระจายไปตามกลุ่มต่าง ๆ ได้ทั่วถึง จึงเป็นการหาเสียงที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพมาก²²

งานเลี้ยงประเภทที่ 2 เป็นงานเลี้ยงตามเทศกาลต่าง ๆ หรือตามโอกาสต่าง ๆ เช่น งานเลี้ยงในวัดที่จัดงานบ้นเท็งหรือมหรสพขึ้น งานแต่งงาน งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ งานวันเกิด งานศพ งานเหล่านี้ผู้สมัครฯ มักมีส่วนร่วมจัดขึ้น หรือให้ความช่วยเหลือในด้านการเงินเป็นบางส่วน หรือมาร่วมงานแล้วบริจาคเงินช่วยเหลือเจ้าภาพ งานเลี้ยงที่จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ตามหมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ นั้นมักปรากฏอยู่

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

²² ได้จากการสัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่ง.

เสมอ ๆ ว่า ผู้สมัครหรือตัวแทนผู้สมัคร ที่มาร่วมงานได้บริจาคเงินช่วยเหลือเฉลี่ยอยู่ ใน
เกณฑ์ 500-1,000 บาท ถ้าเป็นงานวัดจะช่วยทำบุญไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท หรือบางที
อาจมากกว่านั้น²³

ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ส่วนใหญ่หัวหน้าคณะจะเป็นคนจ่ายจาก
งบที่รับมาจากผู้สมัคร หรือจากพรรคคนนั้นเอง แต่อาจมีการให้เพิ่มเติมอีก เช่น ในกรณี
ที่ผู้สมัคร ไปปรากฏตัวเองก็มักให้เพิ่มเติมอีก การเลี้ยงทุกประเภทนี้มีขึ้นบ่อยครั้งมาก
ตัวอย่าง เช่น การเลือกตั้งซ่อมของจังหวัดนครปฐมในปี พ.ศ. 2528 ในจำนวน 57 ตำบล
มีการเลี้ยงแทบทุกตำบลและมากกว่าหนึ่งจุดขึ้นไป และบางจุดมีการเลี้ยงมากกว่าหนึ่งครั้ง
ถ้าเป็นการเลี้ยงย่อย ๆ บางจุดจะมีทุกวัน จึงแสดงให้เห็นว่าการเลี้ยงเช่นนี้เสียค่าใช้จ่าย
สูงมากทีเดียว²⁴

(4) เงินที่ใช้สำหรับซื้อเสียงประชาชนเป็นรายบุคคล ซึ่งอาจ
ปรากฏออกมาใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ผู้สมัครฯ โดยผ่านหัวหน้าคณะนำเงินไปแจกจ่ายซื้อเสียง
จากประชาชน เพื่อให้ไปลงคะแนนเสียงสนับสนุน และประการที่ 2 ผู้สมัครฯ โดยผ่าน
หัวหน้าคณะจะไปซื้อบัตรประชาชนของประชาชนมาเก็บไว้ เพื่อไม่ให้ประชาชนกลุ่มนั้นได้ไป
ลงคะแนนเสียง อันอาจจะเป็นการเพิ่มคะแนนให้แก่คู่แข่งกันได้ เงินที่ใช้ในการซื้อเสียง
และแจกจ่ายนี้รวมถึงค่าใช้จ่ายของผู้สมัครฯ บางคนได้ใช้ไปเพื่อการซื้อกรรมการตรวจรับ
คะแนนประจำหน่วยเลือกตั้ง เพื่อให้ช่วยเหลือในการเลือกตั้งโดยยินยอมให้มีการ เวียนเทียน
การใส่บัตรลงคะแนนเพิ่มเติม และการนับคะแนนเพื่อเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนด้วย

สำหรับการแจกเงินซื้อเสียงประชาชนเป็นรายบุคคลนั้น
จะต้องตระหนักไว้ด้วยว่า การดำเนินการของผู้สมัครฯ จะไม่ได้เป็นการหว่านเงินหรือแจก
เงินไปทั่วโดยไม่มีจุดหมาย หรือการควบคุม โดยข้อเท็จจริงการแจกเงินและการซื้อ

²³ ได้จากการสัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
และอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่ง.

²⁴ สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง...

บัตรประชาชนจะถูกใช้เฉพาะในสถานการณ์ที่ว่า ผู้สมัครฯ ไม่สามารถจะสร้างและหา
 คะแนนนิยมในเขตหรือหน่วยเลือกตั้งนั้นได้ ไม่ว่าจะเพราะ เป็น เขตอิทธิพล หรือเขตที่คู่แข่ง
 สามารถควบคุมเสียงสนับสนุนจากประชาชนได้เป็นอย่างดีแล้ว โดยกลไกหัวคะแนนของเขา
 หรือ เป็น เพราะผู้สมัครฯ ไม่สามารถจะสร้างกลไกหัวคะแนนติดต่อกับประชาชน และสร้าง
 ความนิยมกับประชาชนในเขตท้องที่เลือกตั้งนั้นได้ เงินก็จะถูกใช้ เป็นสื่อ เพื่อสร้างความศรัทธา
 และความนิยม ในกรณีที่ผู้สมัครฯ คาดหวังว่าจะสามารถทำให้ประชาชน เหล่านั้นมาลงคะแนน
 เสียงสนับสนุน เขา หรืออาจใช้ เพื่อ เจาะคะแนน เสียงของคู่แข่งชั้นใน เขตที่เขา มี เสียงพื้นฐาน
 สนับสนุนอย่างหนาแน่น อันจะเป็นการลดคะแนน เสียงของฝ่ายตรงข้าม ถ้าสามารถซื้อ
 บัตรประชาชนได้ จนทำให้ประชาชนไม่สามารถไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง และนอกจากนี้
 เงินยังอาจถูกใช้ไป เพื่อซื้อ เสียงประชาชนในบริเวณพื้นที่ยากจน หาเข้ากินค่า ซึ่งโดยปกติ
 ประชาชนกลุ่มนี้ไม่สนใจการเมืองและไม่ต้องการที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เขาจะไม่ไป
 ใช้สิทธิลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง เพราะ เขาจะต้องใช้เวลาที่เขา มีส่วนใหญ่ไป เพื่อประกอบ
 อาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว แต่ถ้ามีหลักประกันบางประการที่ว่า การลงคะแนน เสียง
 เลือกตั้งจะไม่ เป็นการบั่นทอนรายได้อันน้อยนิดของเขาในแต่ละวัน เขาก็พร้อมที่จะไปใช้สิทธิ
 ลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง

การใช้เงินซื้อ เสียงประเภทนี้มีแนวโน้มแพร่หลายมากขึ้น
 โดยเฉพาะปรากฏชัดแจ้งในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน
 เช่น ในการจัดอภิปรายทางวิชาการ เรื่อง "วิกฤติการณ์ทางการเมืองไทยทางออกที่ดีกว่า"
 ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2530
 ได้รายงานว่าการเลือกตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการใช้เงินซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง
 กันแทบทุกพรรคการเมือง โดยมีการซื้อขายคะแนนเสียงกันคนละ 40-50 บาท และยังมี
 รายงานอีกว่า การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2528 มีการซื้อขายคะแนนเสียง
 กันในทุกภาคของประเทศไทย ภาคที่มีการซื้อขายคะแนนเสียงเลือกตั้งมากที่สุดได้แก่
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประมาณร้อยละ 28 รองลงมาได้แก่ภาคเหนือ ประมาณ
 ร้อยละ 25 ภาคกลางมีประมาณร้อยละ 14 ส่วนภาคใต้ก็มีจำนวนมากพอสมควร

นอกจากการซื้อขายคะแนนเสียงเลือกตั้งแล้ว ยังมีการ
 ซื้อขายสิทธิเลือกตั้งกันอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อขายบัตรประจำตัวประชาชน

เพื่อให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่ได้ และทำให้คู่แข่งสามารถใช้กลวิธี
 โกงการเลือกตั้งโดยใช้ "บัตรเหลือง" ปลอมแปลงสิทธิเลือกตั้งแทน รวมทั้งกลวิธีใน
 การโกงการเลือกตั้งอย่างอื่น เช่น "พลร่ม" "ไฟไฟ" ฯลฯ²⁵

วรัทัศน์ วานิชขงกูร ได้วิจัยพฤติกรรมการออกเสียง

เลือกตั้งของประชาชนในจังหวัดปัตตานีในการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529
 จากการสุ่มตัวอย่างของกลุ่มประชากรจำนวน 500 คน (ชาย 264 คน และหญิง 236 คน)
 พบว่าร้อยละ 62.20 ทราบว่าการเลือกตั้งดังกล่าวมีการซื้อขายคะแนนเสียงกัน และร้อยละ
 30.40 ไม่ทราบ ส่วนผู้ที่ไม่ตอบมีร้อยละ 7.40 สำหรับวิธีการซื้อคะแนนเสียงกันในหมู่
 ประชาชน ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดปัตตานีนั้นมีดังนี้

1) การซื้ออาหารหรือเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็น
 มาแจกประชาชน โดยเฉพาะปลาหู ปลากะบ่อง รองเท้า (สำหรับการแจกรองเท้านั้นมัก
 จะแจกให้ข้างเดียวก่อน ถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ชัยชนะแล้วจึงจะแจกข้างที่เหลือให้)

2) การออกเงินชำระค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าของ เดือน
 ที่จะมีการออกเสียงเลือกตั้งให้กับประชาชนที่จะออกเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
 และเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็จะออกให้สำหรับ เดือนต่อไปอีกด้วย

3) การซื้อขายคะแนนเสียงเลือกตั้งเงินสด

4) การซื้อขายคะแนนเสียงโดยการจัดหาพาหนะรับส่ง

ผู้ที่จะไปออกเสียงลงคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นรถยนต์ เรือ รถมอเตอร์ไซด์
 ฯลฯ

5) การจัดเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มอย่างเต็มที่สำหรับ
 ประชาชนที่จะออกไปหาเสียงเลือกตั้งให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง

6) ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนออกเงินให้ชาวบ้านผู้
 ในฤดูแล้ง แต่พอมาถึงฤดูการเลือกตั้งก็ไม่คิดดอกเบี้ย โดยมีข้อตกลงกันว่าจะต้องไป
 ออกเสียงลงคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นผู้ให้กู้เงิน²⁶

²⁵ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ,

การเลือกตั้งพรรคการเมือง และเสถียรภาพรัฐบาล, หน้า 69.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69-70.

นอกจากนี้การใช้เงินซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง ก็ได้ปรากฏหลักฐานชัดเจนในการเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2530 หลักฐานดังกล่าวเป็นเอกสารแสดงถึงแผนการเลือกตั้งหรือแผนการจ่ายเงิน (โปรดดูรูปที่ 4) และเอกสารแสดงถึงยอดจ่ายเงิน (โปรดดูรูปที่ 5) ของพรรคชาติไทยซึ่งหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ได้ตีพิมพ์ลงในฉบับวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2530 โดยหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ได้หลักฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคชาติไทยดังกล่าว เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2530 เป็นบัญชีการใช้จ่ายเงินเพียงอำเภอเดียว คือ อำเภอป่าดัว ลงนามโดยจำสิบเอก อนันต์ สุขสันต์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดชัยนาท (ซึ่งในขณะนั้นเป็นผู้ดูแลการเลือกตั้งของพรรคชาติไทยในเขตอำเภอป่าดัว) มียอดเงินทั้งสิ้น 639,890 บาท โดยจ่ายเป็นค่าหัวคะแนนคนละ 100 บาท ทั้งหมด 488 คน เป็นเงิน 48,800 บาท จ่ายค่าหัว 12,388 คน คนละ 30 บาท เป็นเงิน 371,640 บาท จ่ายกำนันนั่งคุมการจ่ายเงินไปกำปรด 5 คน 5 ตำบล คนละ 500 บาท เป็นเงิน 2,500 บาท นอกจากนั้นก็ยังมีการระบุดำเนินการจ่ายเงินรางวัลให้กับสมาชิกสภาจังหวัด ชื่อ นายสุพิศ ป้องกัน (โรเบิร์ต) อีก 30,000 บาท ที่เหลือออกนั้นเป็นการจ่ายเล็กจ่ายน้อย รวมแล้วทั้งหมด 10 รายการ ซึ่งผลของการเลือกตั้งในครั้งนั้นปรากฏว่า นายวิสันต์ เดชเสน ผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคชาติไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง²⁷ แต่รายการเหล่านี้ก็มีการปฏิเสธในเวลาต่อมา

²⁷ "เอกสารซื้อเสียงยโสธรราคา 2 ล้านบาท...?" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 34 (4-10 ตุลาคม 2530) : 10-11 และ "เปิดแฟ้มลับหักหน้าชาติไทยซื้อเสียงยโสธร." มติชนสุดสัปดาห์ 8 (27 กันยายน 2530) .: 13-14.

รูปที่ 4

แผนการเลือกตั้ง หรือแผนการจ่ายเงิน

แผนการเลือกตั้ง
๑๓ กันยายน ๒๕๓๑ ๐๘.๐๐-๑๕.๐๐ น.

๕-๑๑ ก.ย. ๓๐
หัวหน้าหน่วยเลือกตั้งที่มีหน้าที่รับผิดชอบแต่ละหน่วย ซึ่งหนึ่งสื่อถึงที่ปรึกษาประจำคู่มื และนำวิธีการประชาธิปไตยให้ละเอียด กงคณากรรมการสังเกตข้อบกพร่องให้ที่ปรึกษาออกหาเสียง นักสังคมผู้รวมหรือจะเลือกให้หัวหน้าหน่วยเป็นวันที่ ๑๑ เมษายน

๑๒ ก.ย. ๓๐ กสอ.ก.น.
หาข่าวความเคลื่อนไหวของสมัครอื่น จะมีการจ่ายเงินซื้อเสียงหรือไม่ ดำเนินหาข่าวหรือวิธีอื่นทางอื่น ในปี่เดือน

๑๓ ก.ย. ๓๐
ลงวันแรกในปี่เดือนที่ ๒ ให้ตั้งชุดคุม ชุดรักษา เพื่อจัดการเลือกตั้งกรรมการหรือพรรคการเมือง ด้านไม่กทหน่วยประชาธิปไตย คณะกรรมการบริหารออกติดตามเลือกตั้งกรรมการหรือพรรค เพื่อประธาจะให้ถึงใจใจถูกใจใจเองกัน

๑๓ ก.ย. ๓๐
ที่ปรึกษาและผู้รับผิดชอบประจำหน่วยเลือกตั้งจะนำข้อมูลไปลงคะแนน กังแกเวลา ๐๘.๐๐ น. เป็นไป ขวงเราจะไปผู้มีชื่อในบัญชีไปวิธีอื่นใหม่ก ส่วนทกทักจะแนบไปแนใจไปร่วมไว้หรือจูงมาข จึงจะไปรักษาและทำขีให้ขีผู้ถึงเวีกนอร์ ๒ จึงจะร่วมเงินให้

วิธีการดำเนินงาน

๑. กำหนดทุกจ่ายเงิน

หน่วยที่ ๑ วิกป่าอัมพวัน ๒ คุก นายบุญผิง ไชยวิเศษ ประจำประจำทุกานทิกเหนือ นายทกศักดิ์ คุ คุนิवारวัณน์ ประจำประจำทุกานทิกตะวันออก

หน่วยที่ ๒ วิกมหาธาตุ ๒ คุก นายบุญศรี ศรีใสคำ ประจำประจำทุกานทิกใต้ นางอารีย์ ทรงบุหล ประจำประจำทุกานทิกตะวันออก

หน่วยที่ ๓ วิกกลางศรีไครภูมิ ๓ คุก นายคำพันธ์ สามพุก ประจำประจำทุกานทิกตะวันออก นายสมชาย จริยานันท์ศักดิ์ ประจำประจำทุกานทิกเหนือ นายประธา สกิดรุด ประจำประจำทุกานทิกตะวันออก (ในความควบคุมของนายโงโรจน์ ทิวทวิ)

หน่วยที่ ๔ วิกใต้ ๑ คุก นายไร่ โสมเกษรินทร์ นายสุนทร กวินเสน นายสน - ภูนิเสน นายบอย วิเศษแก้ว รวมกับรับผิดชอบ(ในความควบคุมของนายทงศักดิ์ พันธุ์ฮายเรือ)

หน่วยที่ ๕ รร.สามัคคีวัฒนา ๓ คุก นายสันติ จิกขุม นายสมชาย เทียบสุวรรณ ประจำประจำทุกานทิกใต้ นายสำรวย บุญเกิด นางอัมพร แก่นจันทร์ ประจำทุกานนายขุน.ไชยวิเศษ

หลักฐาน ๑ แผนการเลือกตั้งหรือแผนการจ่ายเงิน

ที่มา: "เปิดแฟ้มลับหักหน้าชาติไทยชื่อ เสี่ยงยโยโสธร." มติชนสุดสัปดาห์ 8 (27 กันยายน 2530):

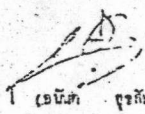
รูปที่ 5

แสดงยอดการจ่ายเงิน

คุณสมบัติของอำเภอป่าสัก
ชกจ่ายเงิน 12,366 คน ค่ากวาระโต 10,000 คน

11 ก.ย. 30 ยืมเงินส่วนเงินคงคลัง (15 ก.ย. 30)		
1. จ่ายค่าหัวคนเกณฑ์ใหม่ประเภท 7 หัวไว้เต็ม 488 คน/100 บาท		48,800 บาท
2. จ่ายค่าหัวคน 12,366 คน 7 ละ 30 บาท		371,640 "
3. จ่ายค่าเบี้ยในหน่วยเลือกตั้งห้ามคนโตเบอร์ 2 เงิน 80¢ เดือนหัวละ 10 บาท ค่าหน่วยเลือกตั้งได้เงินเดือน 80 ¢ คนเงิน	(120,000)	"
4. จ่ายค่าอาหาร เบี้ยเลี้ยงสงครามรถเลือกตั้ง 30 หน่วย 7 ละ 900 บาท		27,000 "
5. จ่ายค่าเบี้ยเงินการจ่ายเงินไม่กิม 5 คน 5 ค่ารถ คนละ 500 บาท		2,500 "
6. ค่ารถประจำ 9 คัน ไร่จาม 12 - 13 ก.ย. 30 คันละ 400 บาท		7,200 "
7. ค่ารถมอเตอร์ไซค์ 15 คัน 7 ละ 150 บาท ไร่ใน 13 ก.ย. 30		2,250 "
8. ค่ารถจักรยานยนต์คนเกณฑ์		20,000 "
	รวมเงิน	592,390 บาท
11 ก.ย. 30 โฉนดเงินส่วนเงินคงคลังของอำเภอป่าสัก		
1. จ่ายเงินรางวัล 39. สุทธิ มอ.กม. (สง.โร.โย)		30,000 บาท
2. จ่ายเงินให้คนตีระฆังจำนวน ของ สจ. สุทธิ 7 คันยกเว้นเงิน วันสุดท้าย คนละ 1,500 บาท 7 คน เงิน		10,500 "
	รวมเงิน	40,500 "
	รวม 2 รายการ	เงิน 639,890 บาท

(ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับเงิน)

 (ธนิต สุทธิ)
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสุพรรณบุรี
 พรรคประชาธิปัตย์
 8 ก.ย. 30

จำนวนเงิน 592,390 บาท

คิดเป็น

เงิน 360,000

ค.ย. 270,000

ค. 60,000

11 ก.ย. 30

หลักฐาน ๒ แสดงยอดจ่ายเงิน

ที่มา: "เปิดแฟ้มลับหักหน้าชาติไทยซื้อเสียงยโสธร," มติชนสุดสัปดาห์ 8 (27 กันยายน 2530):

อย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายในการซื้อเสียงดังกล่าวนี้ จะเป็นจำนวนมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น และการใช้จ่ายของคู่แข่งชั้นประกอบกัน กล่าวคือ ถ้าจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีมาก ผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ต้องใช้เงินมากขึ้น ถ้าคู่แข่งชั้นใช้เงินซื้อเสียงในราคาสูง เขาก็จะต้องใช้เงินสูงขึ้นตามไปด้วย ปัจจุบันการซื้อเสียงจะอยู่ในเกณฑ์ 10-300 บาท ต่อหนึ่งเสียง หรืออาจสูงกว่าก็ได้ นอกจากนี้ในบางเขตเลือกตั้งอาจใช้วิธีเหมาจ่ายเป็นครัวเรือนเลย ประมาณครอบครัวละ 500 บาท โดยไม่คำนึงว่า ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงจะมีกี่คน²⁸ ซึ่งเป็นการยากที่จะประเมินว่าผู้สมัครฯ แต่ละคนจะใช้จ่ายเงินซื้อเสียงเป็นจำนวนเท่าใด ถึงแม้ว่าการใช้เงินซื้อขายคะแนนเสียงจะเป็นสิ่งที่ไม่ดีและผิดกฎหมาย แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังชอบวิธีการหาเสียงแบบแจกเงินและสิ่งของนี้อยู่ เช่น จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนส่วนหนึ่ง เกี่ยวกับวิธีการหาเสียงที่ประชาชนชอบมากที่สุด พบว่าวิธีการแจกเงินและสิ่งของ เป็นวิธีการหาเสียงที่ประชาชนชอบมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.8 (โปรดดูตารางที่ 4)²⁹

ตารางที่ 4

แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับวิธีการหาเสียงที่ประชาชนชอบมากที่สุด

ลำดับวิธีการที่ประชาชนชอบมาก	ร้อยละ
1. วิธีการแจกเงินและสิ่งของ	64.8
2. วิธีการหาเสียงถึงตัว	33.8
3. วิธีการพูดในที่ชุมนุมชน	9.7
4. วิธีการอื่น ๆ (ใบปลิว รถโฆษณา ฯลฯ)	4.9
5. หลายวิธีรวมกัน	4.1
6. ไม่ตอบ	0.7

²⁸ ได้จากการสัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่ง.

²⁹ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพรัฐบาล, หน้า 75.

หมายเหตุ จากจำนวนประชาชน ๓๑๑ คน และตอบได้หลายคำตอบ

ที่มา ปรับปรุงจากกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

(๕) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะที่มารับผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงไปยังหน่วยเลือกตั้ง ถึงแม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดห้ามไม่ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปยังสถานที่เลือกตั้งก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วโดยเฉพาะในเขตเลือกตั้งตามชนบท ผู้สมัครฯ จำเป็นที่จะต้องจัดหาและควบคุมพาหนะเพื่อใช้ในการรับส่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ไปลงคะแนนเสียงให้กับตน ยิ่งผู้สมัครฯ สามารถควบคุมหรือหาค่าน้ำมันรถได้มากเท่าไร เขาก็จะมีโอกาสได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งมากเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ถึงแม้ว่าผู้สมัครฯ อาจจะมีเสียงสนับสนุน เป็นอย่างมากในช่วงต้นของการหาเสียง แต่ในวันเลือกตั้งผู้สมัครฯ ไม่สามารถที่จะมีค่าน้ำมันรถให้กับหวัคคะแนนได้ ก็ย่อมหมายถึงความพ่ายแพ้ของผู้สมัครฯ เพราะเขาไม่สามารถผลักดันให้ประชาชนออกจากบ้านมาลงคะแนนเสียงให้กับเขาได้ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากในเขตชนบทของประเทศไทยส่วนใหญ่การคมนาคมไม่ค่อยสะดวก และระยะทางจากบ้านพักของประชาชนกับหน่วยเลือกตั้งอยู่ห่างไกลกันมาก ทำให้ประชาชนถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้สมัครฯ ที่จะต้องจัดหาอำนวยความสะดวกให้ ถ้าต้องการให้เขาลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครฯ ได้มีการประมาณกันว่า ค่าใช้จ่ายสำหรับเรื่องค่าพาหนะและน้ำมันรถในวันเลือกตั้งที่ 27 กรกฎาคม 2529 นั้น ผู้สมัครฯ แต่ละคนจะต้องเสียเงินไม่น้อยกว่า 150,000 บาท และอาจจะมากกว่านี้สำหรับเขตเลือกตั้งที่มีอาณาเขตกว้างขวางและมีการแข่งขันกันมากระหว่างผู้สมัครฯ³⁰

อย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือนอกกฎหมาย ในทางปฏิบัติแล้วถ้าเขตเลือกตั้งใดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้หลายคน ผู้สมัครฯ ที่อยู่ในทีมเดียวกันมักจะเฉลี่ยค่าใช้จ่ายเท่า ๆ กัน เว้นเสียแต่ว่า ถ้าในทีมที่มีผู้สมัครฯ เป็นตัวหลักอยู่คนเดียว ส่วนผู้สมัครฯ ที่เหลือเป็นเพียงตัวประกอบเท่านั้น ผู้สมัครฯ ที่เป็นตัวหลักจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด

³⁰ พิชัย แก้วสำราญ, "เงินกับการเลือกตั้ง: ปัญหาการปกครองท้องถิ่น

ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะในการเลือกตั้งระยะหลัง ๆ เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2529 เลขาธิการสำนักงานสถิติแห่งชาติได้ประเมินว่า การเลือกตั้งในครั้งนี้มีค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นประมาณ 3,000 ล้านบาท³¹ หรือการเลือกตั้งครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ. 2531 ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย คาดว่า ผู้ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. แต่ละคนใช้เงินประมาณคนละ 20-30 ล้านบาทโดยเฉลี่ย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ และตัวผู้สมัครฯ แต่ละคนด้วย รวมแล้วผู้สมัครฯ ทุกคนจะใช้จ่ายในการหาเสียงไม่ต่ำกว่า 6,000 ล้านบาท³² นอกจากนี้จะเห็นได้จากผลการวิจัยการเลือกตั้งซ่อมในจังหวัดนครปฐม เมื่อปี พ.ศ. 2528 ระบุตัวเลขว่า จำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการเลือกตั้งเป็นเงินของพรรครัฐบาล 6.1 ล้านบาท และเป็นของพรรคฝ่ายค้าน 12 ล้านบาท ซึ่งเมื่อแตกเป็นรายการค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ แล้ว จำนวนเงินที่ถูกใช้จ่ายไปเพื่อการซื้อเสียง และที่เกี่ยวข้องกับการซื้อเสียงแทบจะไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนเงินทั้งหมด³³ หรือแม้แต่ นายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรคชาติไทย ก็ได้กล่าวไว้ว่า การเลือกตั้งในปัจจุบัน ผู้สมัครแต่ละคนต้องใช้จ่ายไปไม่ต่ำกว่าคนละ 1 ล้านบาท และอาจจะสูงถึง 10 ล้านบาท เป็นต้น³⁴

สำหรับในต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งโดยทั่วไปจะเป็นค่าใช้จ่ายที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดี วุฒิสมาชิก หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็ตาม ค่าใช้จ่ายจะตกประมาณคนละ 2 ล้านดอลลาร์ สำหรับตำแหน่งวุฒิสมาชิก และ

³¹ เพิ่มพงษ์ เชาวลิต และศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, กลยุทธ์แห่งชัยชนะในการเลือกตั้ง: ทักษะแผนอย่างไรให้ได้เป็น ส.ส., หน้า 52.

³² "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 11 กรกฎาคม 2531, หน้าพิเศษ 1.

³³ สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง..., หน้า 57.

³⁴ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 22 พฤษภาคม 2531, หน้าพิเศษ 3.

600,000 - 1,000,000 ดอลลาร์ สำหรับตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รายละเอียด
โปรดดูตารางที่ ๕)³⁵

ตารางที่ 5

แสดงค่าใช้จ่ายของสมาชิกสภาองเกรส ค.ศ. 1980

Top Congressional Spenders in 1980				
Senate				
Candidate	State	Won/Lost		Expenditure
1. Alan Cranston (D) ^a	Calif.	Won	(56.5-37.1%)	\$2,808,057
2. George McGovern (D) ^a	S. Dak.	Lost	(58.2-39.4%)	2,757,201
3. Birch Bayh (D) ^a	Ind.	Lost	(53.8-46.2%)	2,751,004
4. Bess Meyerson (D) ^b	N.Y.	Lost	(40.7-31.5%)	2,398,611
5. Alan J. Dixon (D)	Ill.	Won	(56.0-42.5%)	2,346,897
6. Dan Quayle (R)	Ind.	Won	(53.8-46.2%)	2,289,838
7. Charles E. Grassley (R)	Iowa	Won	(53.5-45.5%)	2,183,028
8. Russell B. Long (D) ^{a,b}	La.	Won	(57.6-38.8%)	2,166,838
9. Bill Gunter (D)	Fla.	Lost	(51.7-48.3%)	2,164,560
10. Elizabeth Holtzman (D)	N.Y.	Lost	(44.9-43.5%)	2,149,390
House				
Candidate	District	Won/Lost		Expenditure
1. Robert K. Dornan (R) ^a	Calif. 27	Won	(51.0-46.5%)	\$1,937,209
2. Jim Wright (D) ^a	Texas 12	Won	(59.9-39.3%)	1,193,622
3. James C. Corman (D) ^a	Calif. 21	Lost	(48.7-48.2%)	905,231
4. Jack Fields (R)	Texas 8	Won	(51.8-48.2%)	800,343
5. John Brademas (D) ^a	Ind. 3	Lost	(55.0-45.0%)	744,068
6. Richard H. Huff (R)	Ariz. 2	Lost	(58.1-40.4%)	696,954
7. Morris K. Udall (D) ^a	Ariz. 2	Won	(58.1-40.4%)	688,173
8. David L. Robinson (D)	Ill. 20	Lost	(56.0-44.0%)	674,974
9. Al Ullman (D) ^a	Oreg. 2	Lost	(48.8-47.5%)	670,390
10. Bill Patman (D)	Texas 14	Won	(56.8-43.2%)	665,984

Source: From *Congressional Quarterly Guide to Current American Government* (Fall 1982), p. 41. Copyright © 1982, by Congressional Quarterly, Inc. Reprinted by permission.

^a Denotes incumbent

^b Meyerson finished second in the four-way Democratic primary, behind Elizabeth Holtzman. Voting percentage refers to Holtzman's and Meyerson's shares of the primary balloting.

* The voting percentage refers to the nonpartisan primary, which Long won with more than 50 percent of the vote. As a result, no general election was held.

³⁵ David C. Saffell, The Politic of American National

ง) แหล่งที่มาของเงินสนับสนุนของผู้สมัครฯ

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า เงินเป็นปัจจัยที่สำคัญมากสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้งต่างมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงฯ เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นค่ารถโฆษณาหาเสียง ใบปลิว โปสเตอร์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ล้วนแต่เงินส่วนตัวของผู้สมัครฯ เองย่อมไม่เพียงพอ ดังนั้นผู้สมัครฯ จะต้องดำเนินการหาเงินมาจากที่อื่นด้วย ซึ่งถ้าจะแยกแหล่งสนับสนุนด้านการเงินของผู้สมัครฯ แล้ว จะสามารถแยกออกได้ ๑ แหล่งด้วยกันดังนี้

- 1) แหล่งสนับสนุนจากพรรค
 - 2) แหล่งสนับสนุนจากบุคคลสำคัญในพรรค
 - 3) แหล่งสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ
 - 4) แหล่งเงินของผู้สมัครฯ เอง และแหล่งสนับสนุนจากการบริจาค
- 1) แหล่งสนับสนุนจากพรรค

โดยปกติแล้วแต่ละพรรคการเมืองจะต้องมีเงินทุนสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรค เพื่อใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งผู้สมัครฯ แต่ละคนจะได้รับเงินสนับสนุนมากหรือน้อยเพียงใด หรือไม่ได้รับเลยนั้น ขึ้นอยู่กับพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ว่ามีความพร้อมในด้านของเงินทุนเพียงใด กล่าวคือ ถ้าพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่มีความพร้อมในด้านของเงินทุนมาก ก็จะทำให้ผู้สมัครฯ ของพรรคนั้นได้รับเงินมาก แต่ถ้าพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่มีความพร้อมในด้านของเงินทุนน้อย ก็จะทำให้ผู้สมัครฯ ของพรรคนั้นได้รับเงินน้อยตามไปด้วย อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองแทบทุกพรรคมีเงินทุนสำหรับการเลือกตั้งจำกัด ดังนั้นพรรคการเมืองส่วนใหญ่จึงมีมาตรการสำหรับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคที่แตกต่างหรือคล้ายกันออกไป แต่ส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือแก่คุณสมบัติของผู้สมัครฯ และความพร้อมในด้านทุนทรัพย์ของกลุ่มแข่งขันประกอบกัน กล่าวคือ พรรคการเมืองส่วนใหญ่จะเลือกการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน เฉพาะกับผู้สมัครฯ ที่ผู้บริหารพรรคเห็นว่ามีโอกาสที่ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเท่านั้น ซึ่งทำให้ผู้สมัครฯ ของพรรคแต่ละคนจะได้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจากพรรคไม่เท่ากัน และใครจะได้รับการช่วยเหลือ

เท่าไรจะถูกตัดสินโดยผู้บริหารของพรรค เป็นสำคัญ³⁶ โดยปกติแล้วพรรคการเมืองส่วนใหญ่ จะพิจารณาโดยการแบ่งผู้สมัครฯ ของพรรคออกเป็นระดับหรือเป็นเกรด เช่น พรรคชาติไทย ได้แบ่งผู้สมัครฯ ออกเป็นหลายระดับ ถ้าคนที่ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ก่อนแล้ว ทางพรรคจะให้ความช่วยเหลือด้านการเงินอย่างเต็มที่ แต่ผู้ที่ไม่เคย เป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร ทางพรรคจะแบ่งอัตราเงินช่วยเหลือเป็น 3 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นแรกจะดูว่า ผู้สมัครฯ ที่รับเงินจากพรรคไป พรรคจะพิจารณาว่าผู้สมัครฯ จะทุ่มเทและจริงจังในการ หาเสียงเพียงไร ถ้าผู้สมัครฯ ทุ่มเทและจริงจังมาก พรรคก็จะให้การสนับสนุนต่อไป ที่เป็น เช่นนี้ก็ เพราะว่าผู้สมัครฯ บางคนเมื่อรับเงินจากพรรคไปแล้ว กลับไม่นำเงินนั้นไปใช้ ในการหาเสียง แต่กลับเก็บไว้กับตัวเอง ซึ่งจำนวนเงินที่พรรคชาติไทยช่วยเหลือจะ ประมาณ 100,000 บาทขึ้นไป³⁷ พรรคกิจประชาคม ได้แบ่งผู้สมัครฯ ของพรรคออกเป็น เกรด เออบวก, เอ, เอลบ, บีบวก, บี, บีลบ โดยเออบวกจะเป็นผู้สมัครฯ ที่มีโอกาสชนะการเลือกตั้ง มาก ซึ่งอาจได้แก่ อดีต ส.ส. ดังนั้นพรรคจะช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ส่วน เอ, เอลบ จะเป็น ผู้สมัครฯ ที่ใกล้วันเลือกตั้งจะมีคะแนนเสียงดีขึ้น ซึ่งพรรคจะสำรวจคะแนนนิยมอยู่ตลอดเวลา เช่น ก่อนวันเลือกตั้ง 3 วัน ถ้าผู้สมัครฯ มีคะแนนเสียงเพิ่มมากขึ้น ทางพรรคก็จะช่วยเหลือ อย่างเต็มที่ ส่วน บีบวก, บี, บีลบ จะเป็นผู้สมัครฯ ที่พรรคไม่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ว่าจะ ชนะการเลือกตั้ง โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่พรรคส่งลงสมัครรับเลือกตั้งให้ครบตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญเท่านั้น ซึ่งผู้สมัครฯ เหล่านี้บางคนอาจจะออกหาเสียงหรือไม่ออกหาเสียงเลยก็ได้ แต่พรรคก็ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายให้บ้าง เช่น ค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าถ่ายรูป และอุปกรณ์ หาเสียงรวมแล้วพรรคกิจประชาคมจะช่วยเหลือเงินแก่ผู้สมัครฯ ประมาณ 10,000 - 350,000 บาท และยิ่งใกล้วันเลือกตั้งเท่าไรจะช่วยเหลือมากขึ้นอีก³⁸ พรรคเสรีนิยมได้แบ่งผู้สมัครฯ ออกเป็น

³⁶ กนก วงศ์ตระหง่าน, การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 81.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

³⁸ สัมภาษณ์ คุณิต โสภิตชา, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี พรรคกิจประชาคม, 27 ธันวาคม 2531.

อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งกับผู้สมัครฯ หน้าใหม่ โดยอดีตผู้สมัครฯ พรรคจะให้ความช่วยเหลือ ประมาณ 200,000 - 300,000 บาท ส่วนผู้สมัครฯ หน้าใหม่ พรรคจะให้ความช่วยเหลือ ประมาณไม่เกิน 200,000 บาท³⁹ พรรคประชาชนได้มีการจัดระดับของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ออกเป็นผู้สมัครฯ ที่พรรคคาดว่าจะได้การเลือกตั้ง ผู้สมัครฯ ที่พรรคส่งลงสมัครเพื่อเผยแพร่ นโยบายพรรค และผู้สมัครฯ ที่พรรคส่งลงสมัครเพื่อให้ครบตามจำนวนที่กฎหมายรัฐธรรมนูญ กำหนด ซึ่งผู้สมัครสองประเภทหลังนี้ พรรคจะช่วยเหลือบ้างเล็กน้อยสำหรับ เป็นค่าใช้จ่าย ในการเลือกตั้งประมาณ 10,000 บาท ส่วนผู้สมัครประเภทแรกพรรคจะช่วยเหลือประมาณ 200,000 - 700,000 บาท โดยจะแบ่งให้เป็นงวด ๆ และผู้สมัครฯ ที่พรรคให้ความช่วยเหลือประมาณ 700,000 บาทนี้จะต้องเป็นผู้สมัครฯ ที่พรรคคาดว่าจะได้รับการเลือกตั้ง แน่แน่นอนที่สุด⁴⁰

อนึ่ง เงินอุดหนุนที่พรรคให้และเงินที่ผู้สมัครฯ นำไปใช้จ่ายในการหาเสียง ซึ่งจะต้องยื่นรายการแสดงตามกฎหมายอาจมีจำนวนผิดกันก็ได้ เช่น ผู้สมัครบางคนอาจกินเงินไว้ จำนวนหนึ่ง เป็นค่าใช้จ่ายยื่นโดยอ้างว่าไม่เกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้ง เช่น ค่าชุด เขยที่ตน ต้องออกจากงานมาสมัคร เป็นต้น

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มาจากอดีต ส.ส. มักจะ ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากพรรคที่ตนสังกัดอย่างเต็มที่หรือมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เนื่องจาก เป็นผู้สมัครฯ ที่พรรคการเมืองเชื่อว่ามีโอกาสได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง เพราะอดีต ส.ส. ย่อมเชื่อถือได้ว่ามีคะแนนนิยมอยู่บ้างแล้ว การลงทุนของพรรคจึงไม่น่า จะสูญเปล่า ส่วนผู้สมัครฯ ที่ทางพรรคมีความมั่นใจในชัยชนะน้อยมากหรือไม่มีเลยก็ได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินน้อยหรือไม่ได้รับเลย ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติส่วนตัวดี อย่างไร หรือถ้าผู้สมัครฯ ที่เป็นอดีต ส.ส. บางคนมีทุนทรัพย์ดีอยู่แล้ว พรรคก็อาจจะไม่ให้

³⁹ สัมภาษณ์ พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุตรดิตถ์ พรรคเสรีนิยม, 4 มกราคม 2532.

⁴⁰ สัมภาษณ์ พีรพันธ์ พาลุสุข, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดยโสธร พรรคประชาชน, 4 มกราคม 2532.

เงินสนับสนุนเลยก็ได้ นอกจากนี้ก็มีบางพรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่มีทุนทรัพย์น้อย การให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคจะเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมกันหมด จะไม่มีการพิจารณาว่าผู้สมัครฯ คนใดมีอดีตเป็น ส.ส. และมีโอกาสได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง จะได้รับความช่วยเหลือมากที่สุด เช่น กรณีของการเลือกตั้งครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ. 2531 พรรคพลังธรรมได้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคทุกคนเท่า ๆ กันเป็นจำนวนคนละ 10,000 บาท⁴¹ หรือพรรคปวงชนชาวไทยได้ให้เงินสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคคนละ 10,000 บาท ในวันสมัครรับเลือกตั้ง และจะเพิ่มให้อีกทุกคนรวมคนละ 350,000 บาท ถ้าพรรคหาเงินได้อีก เป็นต้น⁴²

อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งของบรรดาพรรคการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่ที่ต้องพิจารณาคูสมมติของผู้สมัครฯ ว่าเป็นอดีต ส.ส. หรือไม่ นั้นย่อมไม่เพียงพอ ดังนั้นพรรคการเมืองส่วนใหญ่จึงต้องพิจารณาทุนทรัพย์ของคู่แข่งประกอบกันด้วย กล่าวคือ ถ้าพรรคให้เงินแก่ผู้สมัครฯ ไป และผู้สมัครฯ รายนั้นจะนำเงินที่ได้รับไปใช้จ่ายอย่างเต็มที่ก็ตาม แต่เงินจำนวนนั้นอาจจะน้อยกว่าจำนวนเงินที่คู่แข่งข่มขู่ลงไปก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้เงินจำนวนที่พรรคสนับสนุนไปก็จะเป็นผลที่จะช่วยให้ชนะการเลือกตั้งได้ ดังนั้นพรรคการเมืองอาจจะต้องหยุดให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ รายนั้นไปเลย⁴³

จากการที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ต่างให้ความสำคัญแก่ผู้สมัครฯ ที่มีอดีตเป็น ส.ส. จึงทำให้ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง โดยเฉพาะการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ระยะเวลาก่อนวันสมัครรับเลือกตั้งจะมีข่าวว่าผู้ที่มีอดีตเป็น ส.ส. บางคน

⁴¹ สัมภาษณ์ ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดกรุงเทพมหานคร พรรคพลังธรรม, 7 ธันวาคม 2531.

⁴² สัมภาษณ์ ประยูร สุรนินวงศ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุดรธานี พรรคปวงชนชาวไทย, 4 มกราคม 2532.

⁴³ กนก วงศ์ตระหง่าน, การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร, หน้า 80-81.

หาเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในการหาเลี้ยง โดยวิธีการย้ายจากพรรคการเมืองหนึ่งไปอยู่อีกพรรคการเมืองหนึ่ง ถ้าพรรคการเมืองหลังนี้ให้เงินสนับสนุนมากกว่า ดังที่มีผู้นำพรรคการเมืองบางคนได้พูดขึ้นมา เช่น พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก หัวหน้าพรรคปวงชนชาวไทยกล่าวว่า มีอดีต ส.ส. บางคนเสนอตัวเข้าพรรคปวงชนชาวไทยโดยเรียกเงินเป็นจำนวนเงินถึง 3 ล้านบาท เป็นต้น⁴⁴ และพรรคการเมืองบางพรรคที่ต้องการให้ผู้ที่เป็อดีต ส.ส. ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคการเมืองตนก็จะประกาศ เสนอ เงินทุนให้สำหรับใช้ในการหาเลี้ยง เลือกตั้ง เช่น พ.อ.พล เริงประ เสรฐวิทย์ หัวหน้าพรรคสหประชาธิปไตย ประกาศจะจ่ายเงินทุนให้กับลูกพรรคที่ลงสมัครรับเลือกตั้งหัวละ 750,000 บาท สำหรับอดีต ส.ส. และหัวละ 1,000,000 บาท กับอดีต ส.ส. บางคนที่มีความสำคัญ⁴⁵ หรือ นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย กล่าวว่า ที่จังหวัดจันทบุรีมีผู้เสนอให้เงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคประชากรไทย และพรรคประชาธิปัตย์อีก 2 คน ที่จะมาร่วมทีมเดียวกันเป็นจำนวนเงินถึง 3 ล้านบาท เป็นต้น⁴⁶

2) แหล่งสนับสนุนจากบุคคลสำคัญในพรรค

นอกจากผู้สมัครรับเลือกตั้งจะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากพรรคการเมืองที่เขาสังกัดแล้ว ผู้สมัครฯ บางคนก็อาจจะได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากบุคคลสำคัญในพรรคอีกด้วย อาทิ หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค หรืออื่น ๆ ซึ่งการช่วยเหลือด้านการเงินจากบุคคลสำคัญในพรรคดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยเหลือเป็นการส่วนตัว เนื่องจากผู้สมัครฯ รายนั้นเป็นเพื่อนสนิทหรือเป็นผู้สมัครฯ ที่เป็นพรรคพวกของตน โดยการให้เงินสนับสนุนนี้จะเป็นการแสดงถึงความสามารถและสร้างคามนิยมของตนขึ้นในพรรค รวมทั้งแสดงว่าเป็นบุคคลที่ลูกน้องพึ่งพาอาศัยได้ และยังทำให้ผู้สมัครฯ

⁴⁴ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 4 มิถุนายน 2531, หน้าพิเศษ 3.

⁴⁵ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 18 พฤษภาคม 2531, หน้าพิเศษ 3.

⁴⁶ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 4 มิถุนายน 2531, หน้าพิเศษ 3.

ที่ได้รับบริการสนับสนุนเหล่านี้ เมื่อได้รับการเลือกตั้งเข้าไปนั่งในสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็จะกลายเป็นสมาชิกพรรคพวกของบุคคลที่ให้อำนาจสนับสนุนนี้ ซึ่งบุคคลดังกล่าวจะกลายเป็นผู้นำกลุ่มเล็ก ๆ ภายในพรรคการเมือง หรือที่เรียกกันว่า "มุ้งเล็กในมุ้งใหญ่" โดยผู้นำกลุ่มเล็ก ๆ เหล่านี้จะมี ส.ส. อยู่ในอาณัติของตน อาจประมาณตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป สำหรับใช้เป็นเครื่องมือต่อรองตำแหน่งทางการเมืองของตน เมื่อพรรคได้เป็นรัฐบาลหรือเข้าร่วมรัฐบาล ตัวอย่างของบุคคลสำคัญในแต่ละพรรคการเมืองที่ให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ที่เป็นพรรคพวกของตนเป็นการส่วนตัว ตามที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอ จนกลายเป็นมุ้งเล็กในมุ้งใหญ่ เช่น พรรคชาติไทยได้มีกลุ่มการเมืองในพรรคหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มนายบรรหาร ศิลปอาชา กลุ่ม พล.ต.อ.ประมาณ อติเรกสาร กลุ่มนายประมวล สภาวสุ กลุ่มนายเสนาะ เทียนทอง เป็นต้น หรือพรรคกิจสังคมก็ได้แก่ กลุ่มนายพงษ์ สารสิน กลุ่มนายมนตรี พงษ์พานิช กลุ่มนายไชยสิทธิ์ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ซึ่งเป็น ส.ส. ในภาคอีสานตอนใต้ กลุ่ม ร.ต.อ.สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ กลุ่มนายประยุทธ ลิริพาศิษฐ์ กลุ่ม พล.อ.อ. ลิทธิ เสวตศิลา เป็นต้น⁴⁷

นอกจากนี้บุคคลสำคัญในพรรคการเมืองบางคนอาจจะให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคการเมืองอื่น ๆ ด้วย โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น เป็นเพื่อน/ญาติที่สนิท หรือเป็นพรรคพวกเก่าของตน โดยอาจจะหวังผลประโยชน์ตอบแทนในภายหลัง เช่น ในการเลือกตั้งปี 2531 นายโกศล ไกรฤกษ์ ส.ส.จ. ลพบุรี พรรคประชากรไทย ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ที่เป็นพรรคพวกของตนเองในพรรคการเมืองอื่น ๆ เป็นจำนวนประมาณ 10,000 - 50,000 บาท เป็นต้น⁴⁸

⁴⁷ "เปิดตัวขุนคลัง" 15 พรรคการเมืองไทย" ฉบับพิเศษประชาชาติธุรกิจ (ธันวาคม 2531): 6-18.

⁴⁸ สัมภาษณ์ โกศล ไกรฤกษ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดลพบุรี พรรคประชากรไทย, 4 มกราคม 2532.

3) แหล่งสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลหรือจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

เนื่องจากพรรคการเมืองส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีการจัดองค์กร เลือกตั้งของพรรคการเมืองในระดับเขตเลือกตั้งในต่างจังหวัด และค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งถึบตัวสูงขึ้น ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัครฯ หน้าใหม่ต่างต้องพึ่งพาผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นสำคัญ เพื่อให้เขาช่วยเหลือในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงินหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และการช่วยเหลือดังกล่าวก็จะเป็นเรื่องของตัวบุคคล ไม่ใช่เป็นเรื่องของกลุ่มหรือองค์กร แม้ว่าจะมีกลุ่มบางกลุ่มประกาศตัวสนับสนุนผู้สมัครฯ คนหนึ่งก็เป็นเรื่องชักจูงโดยตัวบุคคลเช่นกัน แหล่งสนับสนุน เช่นนี้อาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

(1) แหล่งสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในจังหวัด

ที่เป็นเขตการเลือกตั้ง

แหล่งสนับสนุนประเภทแรกนี้ โดยทั่ว ๆ ไปแล้วจะได้แก่กลุ่มของนักธุรกิจ การค้าที่มีอำนาจและอิทธิพล รวมทั้งผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัด หรือผู้ที่เป็นเจ้าของกิจการหลัก ๆ ในจังหวัดหรือมีสาขาครอบคลุมไปหลายจังหวัด อาทิ เป็นเจ้าของกิจการรับเหมาก่อสร้าง เจ้าของรถบรรทุก รถประจำทาง เจ้าของไร่ เจ้าของโรงสี และเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ฯลฯ เช่น เมื่อการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2529 ผู้สมัครฯ รายหนึ่งของ จ.ลพบุรี ได้รับการสนับสนุนจากเสี่ย "ฮ" เจ้าของกิจการโรงสีข้าวใน จ.ลพบุรี ซึ่งเสี่ย "ฮ" ผู้นี้เคยมีเรื่องราวทะเลาะกับพลตำรวจนายหนึ่ง จนมีการอับปางรมิของผู้สมัครฯ รายนั้น ขณะที่มิตำแหน่งเป็นรัฐมนตรี⁴⁹ หรือกลุ่มพ่อค้าพลอย นักการพนัน พ่อค้า และนักธุรกิจในวงการต่าง ๆ ของจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงใต้ร่วมกันสนับสนุน (ลงขัน) ด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ "ธ" ของพรรคการเมือง "ป" เป็นเงินถึง 10 ล้านบาท เป็นต้น⁵⁰ นอกจากนี้ผู้ให้การสนับสนุนผู้สมัครฯ บางคนยังมีตำแหน่งทางราชการหรือเป็นนักการเมืองด้วย คือ เป็นกำนัน สมาชิกสภาจังหวัดหรือเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

⁴⁹ ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่งในจังหวัดลพบุรี.

⁵⁰ ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี.

เช่น กำนันในตำบลหนึ่งของ จ.ชลบุรี ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการหลายอย่างในจังหวัดได้ให้การสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรคกิจสังคมอย่างเปิดเผย⁵¹ ซึ่งการใช้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ผู้สมัครฯ ดังกล่าวนี้นี้ ผู้ให้ความช่วยเหลือต่างมีเหตุผลหลายประการแตกต่างกันไป เช่น บางคนช่วยเหลือเพราะเป็นเรื่องส่วนตัว เนื่องจากผู้สมัครฯ เป็นญาติ หรือเพื่อนฝูง บางคนก็ช่วยเหลือเพราะ เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางด้านการค้าหรือทางด้านการเมือง หรือเป็นการตอบแทนบุญคุณโดยตรง และทั้งสนองไมตรีคอบต่อบุคคลสำคัญในระดับนำของพรรคการเมืองที่ตน เคยคุ้นเคยหรือมีความสัมพันธ์ เกื้อหนุนกันมาก่อนด้วย เป็นต้น

และด้วยเหตุที่การสนับสนุนผู้สมัครฯ ของผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มักจะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนตัว จึงไม่น่าแปลกใจอะไรเลยที่จะพบว่าผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ อาจจะทำให้ความสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ ในเขตอิทธิพลของตน ติละหลายคน โดยบุคคลเหล่านี้สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ กันก็ได้ หรือว่าในการเลือกตั้งครั้งหนึ่งผู้มีอิทธิพลให้การสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรคหนึ่ง แต่ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปผู้มีอิทธิพลคนเดียวก็อาจหันไปสนับสนุนผู้สมัครฯ จากอีกพรรคหนึ่งก็ได้ เช่น การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2526 นายสมชัย ฤกษ์วารารักษ์ (เสียหาย) ผู้มีอิทธิพลใน จ.อ่างทอง ได้ให้การสนับสนุนนายกมล เสมอเหมือน กับนายชวลิต วิเศษสิทธิกุล ผู้สมัครฯ ของพรรคกิจสังคม จนได้รับการเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งในครั้งต่อมาเสียหายได้หันไปสนับสนุนนายสมศักดิ์ ปริศนานันท์กุล กับนายนิพนธ์ วิเศษยุทธศาสตร์ ผู้สมัครฯ ของพรรคชาติไทยแทน⁵² หรือเสีย "ค" แห่งจังหวัด ต.ทางตอนล่างสุดของภาคเหนือ เคยให้การสนับสนุน ส.ส.หญิงท่านหนึ่ง มาตลอด แต่ในการเลือกตั้งครั้งต่อมาเสีย "ค" กลายเป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้งพรรค "ข" ที่มีนายพลนอกราชการคนสำคัญคนหนึ่ง เป็นหัวหน้าพรรค เป็นต้น⁵³

⁵¹ สมบัติ จันทรวงศ์, การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2529, หน้า 45.

⁵² "ยุทธการเด็ดปีกเขีนโค่น "เจ้าพ่อเลือกตั้ง", "มติชนสุดสัปดาห์" 8 (31 กรกฎาคม 2531): 15.

⁵³ สมบัติ จันทรวงศ์, การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2529, หน้า 45.

อย่างไรก็ตาม นอกจากผู้มีอิทธิพลจะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สมัครฯ ในด้านกำลังคน วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ ที่จำเป็นแล้ว ตัวผู้มีอิทธิพลอาจเข้าร่วมวางแผนยุทธศาสตร์กับผู้สมัครฯ จนถึงขั้นลงไปสั่งการและควบคุมการระดมคะแนนให้เป็นไปตามเป้าหมายก็ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า ผู้มีอิทธิพลได้ลงมาเล่นบทบาทเป็นหัวคะแนนเสียเอง

(2) แหล่งสนับสนุนที่มาจากผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์
ในส่วนกลางหรือจังหวัดอื่นที่ไม่ใช่เขตเลือกตั้ง

โดยปกติแล้ว ถ้าเป็นการเลือกตั้งทั่วไปผู้สมัครฯ จะไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มผลประโยชน์ในจังหวัดอื่นอันไม่ใช่จังหวัดที่เป็นเขตเลือกตั้งของตน เนื่องจากผู้ให้การสนับสนุนประเภทนี้มักจะบริจาคให้กับพรรคการเมืองในกรุงเทพฯ แล้ว อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้มีอิทธิพล หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่ให้การสนับสนุนผู้สมัครฯ ในจังหวัดอื่น ๆ หรือหลายเขตเลือกตั้ง โดยเฉพาะการให้การสนับสนุนด้านการเงิน และจะเป็นการให้การสนับสนุนเป็นการส่วนตัว เพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนในภายหลัง กล่าวคือ ถ้าผู้สมัครฯ หลายคนที่ตนให้การสนับสนุนได้รับการเลือกตั้ง เข้าไปนั่งในสภาผู้แทนราษฎร ผู้ให้การสนับสนุนเหล่านี้ย่อมใช้ ส.ส. ที่อยู่ในอำนาจของตนเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมือง รวมทั้งผลประโยชน์ทางธุรกิจของตนด้วย ตัวอย่างของผู้มีอิทธิพลที่ให้การสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ หลายคนนอกจังหวัดของตนเอง เช่น เมื่อการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2529 นายเจริญ พัฒนดำรงกุล หรือที่รู้จักกันกว้างขวางว่า "เสียเล้ง" ขอนแก่น ได้ให้การสนับสนุน ส.ส. ของพรรคกิจประชาคมในระหว่างที่มีการเลือกตั้งเป็นจำนวนถึง 5 คน ในหลายจังหวัด เช่น นายสุทัศน์ ศรีรัตนพรหม นายประสม ประคณศึกษาพันธ์ ส.ส.ขอนแก่น, นายเวียงวรเชษฐ์ นายขจรศักดิ์ ศรีสวัสดิ์ และ น.ส. อุ่นเรือน อารีเอื้อ ส.ส.ร้อยเอ็ด ซึ่งเสียเล้งได้ขอร้องให้ ส.ส. 5 คนนี้ถอนชื่อออกจากญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาลในเวลาต่อมา และเมื่อการเลือกตั้งครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ. 2531 เสียเล้งก็หันไปให้การสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรคราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน ในหลายจังหวัด⁵⁴ หรือ

⁵⁴ "ยุทธการ เกิดปีกโคน เชียง "เจ้าพ่อเลือกตั้ง", "มติชนสุดสัปดาห์: 16.

นายเอกพจน์ วามิช เจ้าของธุรกิจต่าง ๆ ในภาคใต้ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคประชาธิปไตยในภาคใต้เมื่อการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2529 ส่วนการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2531 ได้หันไปสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรคประชาชนแทน เป็นต้น⁵⁵

การสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ จากผู้มีอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมานี้ สำหรับในต่างประเทศแล้วนับว่ามีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา สมาคมและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการให้เงินสนับสนุนแก่นักการเมืองและรูปแบบอื่น ๆ ตั้งแต่ขั้นสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้นไป เช่น จากการแข่งขันในตำแหน่งประธานาธิบดีของนายวิลเลียม แมกคินลีย์ เขาได้รับบริจาคจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นเงินถึง 7-8 ล้านเหรียญ เป็นต้น⁵⁶ ซึ่งในระยะต่อมา สมาคมและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ได้มีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการกิจการทางการเมือง (Political Action Committee) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า แพค (PAC) ขึ้นทำหน้าที่ในการรวบรวมเงินและหาทุนเพื่อบริจาคเงินช่วยเหลือแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยมุ่งหวังว่าจะได้รับประโยชน์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่พวกตน ซึ่งกิจกรรมขององค์กรนี้มีกฎหมายรับรอง และเปิดเผยแก่สาธารณชนได้ แต่กฎหมายเลือกตั้งของรัฐบาลกลางก็ได้จำกัดให้กลุ่ม แพคบริจาคเงินให้ผู้สมัครชิงตำแหน่งประธานาธิบดีหรือสมาชิกสภาองเกรสได้ไม่เกิน 5,000 ดอลลาร์ ในแต่ละการเลือกตั้ง⁵⁷ จำนวนกลุ่มของแพคนี้ได้เพิ่มขึ้นเกือบ 6 เท่าในระยะ 9 ปีที่ผ่านมา คือ จากจำนวน 600 หน่วยงาน มาเป็น 3,500 หน่วยงาน และในช่วง 2 ปี คือ ระหว่างปี 2524 - 2525 (ค.ศ. 1981 - 1982) กลุ่มแพคใช้เงินถึง 190.2 ล้านดอลลาร์ สำหรับสนับสนุนผู้สมัครฯ ชิงตำแหน่งต่าง ๆ กล่าวคือ 83.6 ดอลลาร์สำหรับผู้ชิงตำแหน่งในสภาองเกรส 6 ล้านดอลลาร์สำหรับพรรคเดโมแครตและพรรครีพับลิกัน

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

⁵⁶ ไพฑูรย์ โปธิสว่าง, "ระบบการจัดระเบียบการเงินในการเลือกตั้งของคณะกรรมการกิจการทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา," รัฐสภาสาร 35 (กันยายน 2530): 49-71.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

และ 4 ล้านดอลล่าร์สำหรับผู้สมัครฯ ซึ่งตำแหน่งของรัฐบาลกลาง นอกจากนี้จะนำไปใช้หนี้ที่ค้างอยู่จากการหาเสียงครั้งก่อน ๆ หรือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการหาเสียงในอนาคต⁵⁸

ส่วนการใช้จ่ายอื่น ๆ ในช่วงดังกล่าวของกลุ่มแพคนั้น คณะกรรมการกองทุน เลือกตั้งรัฐบาลกลาง แจ่งว่าใช้ไปเพื่อการรณรงค์ที่มุ่งในประเด็นปัญหาอันใดอันหนึ่ง และใช้สำหรับผู้สมัครฯ ของรัฐและท้องถิ่น ตลอดจนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ⁵⁹

สำหรับในประเทศญี่ปุ่นนั้น การสนับสนุนเงินให้แก่ผู้สมัครฯ จากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ หรือกลุ่มนักธุรกิจหากฎเกณฑ์ตายตัวลำบาก และมักจะแตกต่างกันออกไปจากผู้สมัครฯ แต่ละคน ผู้สมัครฯ หน้าใหม่ในท้องถิ่นมักพึ่งพาอาศัยนักธุรกิจในท้องถิ่นเป็นสำคัญ มากกว่าอาศัยบริษัทใหญ่ ๆ ในกรุงโตเกียว นักธุรกิจเหล่านี้จะช่วยเหลือในเรื่องรายได้ของผู้สมัครฯ ในช่วงที่กำลังหาเสียงได้มาก⁶⁰

4) แหล่งเงินของผู้สมัครฯ เองและแหล่งสนับสนุนจากการบริจาค

ในการเลือกตั้งทั่วไปแทบทุกครั้งนั้น ผู้สมัครฯ รับเลือกตั้งต้องออกค่าใช้จ่ายของตัวเองไม่น้อย สำหรับใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เช่น เมื่อการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2531 ผู้สมัครฯ รับเลือกตั้งรายหนึ่งของพรรคการเมือง ส. ในจังหวัดภาคกลาง ได้ใช้เงินส่วนตัวในการหาเสียงเลือกตั้งไปเป็นจำนวนถึง 4 ล้านบาท เป็นต้น⁶¹ (โปรดดูตารางที่ 6) ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า เงินที่ผู้สมัครฯ ส่วนใหญ่ได้รับการบริจาค่นั้นย่อมขาดความแน่นอน ถึงแม้ว่าจะมีแนวโน้มของการได้รับบริจาคเพิ่มมากขึ้นก็ตาม นอกจากนี้ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งระยะหลัง ๆ มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นด้วย จากสาเหตุดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้สมัครฯ

⁵⁸ ความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับขั้นตอนการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2527, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 18-19.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁶⁰ Gerald L. Curtis, Election Campaigning Japanese Style, pp. 233-235.

⁶¹ ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สมัครฯ รับเลือกตั้งหน้าใหม่คนหนึ่งในจังหวัดภาคกลาง.

ที่มีกำลังเงินเข้มแข็งย่อมได้เปรียบในการหาเสียงและต่อรองกับพรรคด้วย สำหรับส่วนของการใช้เงินของผู้สมัครฯ เองจะเป็นเท่าไรนั้น จะขึ้นอยู่กับฐานะทางการเงินของผู้สมัครฯ และนิสัยใจคอของผู้สมัครฯ เอง รวมทั้งการใช้จ่ายของคู่แข่งด้วย เงินของผู้สมัครฯ เอง นั้นส่วนใหญ่จะได้แก่เงินส่วนตัวของผู้สมัครฯ เอง ของญาติพี่น้องใกล้ชิดและเงินกู้⁶²

ส่วนความช่วยเหลือด้านการบริจาคเงินจากประชาชนทั่วไปที่จะให้แก่ผู้สมัครฯ นั้น มีเพียงส่วนน้อย เนื่องจากประชาชนของประเทศไทยส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและขาดแคลนความรู้ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัดไกล ๆ ดังนั้นความช่วยเหลือจึงมักเป็นไปในรูปของการใช้กำลังงาน หรือวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการหาเสียงบางอย่าง เช่น ช่วยเหลือในการทำอาหารเลี้ยงภายในศูนย์เลือกตั้งของผู้สมัครฯ หรือช่วยเขียนแผ่นป้ายโปสเตอร์หาเสียง เป็นต้น

แต่สำหรับในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องรับภาระเป็นอย่างมากในการหาเงินทุนที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง จำนวนเงินที่นำมาเป็นค่าใช้จ่ายนี้ส่วนหนึ่งเป็นเงินทุนส่วนตัวของผู้สมัครฯ เอง และเป็นเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่นอกจากนั้นจะเป็นเงินที่ได้รับการบริจาค ซึ่งผู้สมัครฯ แต่ละคนจะต้องหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ตนได้รับการบริจาคมามาก ๆ ในอดีตผู้สมัครฯ จะใช้วิธีการขอความช่วยเหลือทางการเงินโดยเพียงการขอยืมหรือรับบริจาคเป็นจำนวนมาก ๆ จากบรรดาเพื่อนผู้ร่วมธุรกิจ และเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่มีฐานะทางการเงินดี แต่โดยปกติแล้วผู้สมัครฯ จะต้องตั้งประธานฝ่ายการเงินขึ้นเพื่อทำหน้าที่หาเงิน ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้สมัครฯ จะใช้วิธีการชักชวนผู้บริจาคโดยการส่งจดหมายทางไปรษณีย์ไปยังครอบครัวต่าง ๆ จำนวนหลายล้านฉบับ เพื่อให้การสนับสนุนและบริจาคเงินแก่ตน⁶³ เช่น ในปี ค.ศ. 1972 นิกสันได้ส่งจดหมายไปเป็นจำนวน

⁶² สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง..., หน้า 60.

⁶³ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองแบบอเมริกัน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์, 2518), หน้า 214-215.

30 ล้านฉบับ ได้รับเงินบริจาค ๑ ล้านดอลลาร์ หรือใช้วิธีการจัดเลี้ยงอาหารค่ำหาเงิน (Fund-Raising Dinner) โดยกำหนดราคาที่การเข้าไปรับประทานอาหารตั้งแต่ 5-1,000 ดอลลาร์ หรือเก็บราคาเป็นรายคน ๆ ละ 100 ดอลลาร์ (the & 100-a-plate dinner) 500 ดอลลาร์ หรือ 1,000 ดอลลาร์ ซึ่งราคา 100 ดอลลาร์นี้เป็นที่นิยมใช้กันทั่วไปไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับใด ส่วนใหญ่แล้วการจัดเลี้ยงอาหารค่ำหาเงินจะจัดขึ้นพร้อมกับการเลี้ยงค็อกเทล (Cocktail Party) ทำให้ผู้บริจาคที่มั่งคั่งสามารถกระทบไหล่กับผู้สมัครฯ ไปได้⁶⁴

นอกจากนี้ก็มีการจัดแสดงร็อกคอนเสิร์ต การเลหลังศิลปกรรม ซึ่งจิตรกรจะบริจาคงานของตนเพื่อนำไปประมูล การใช้รายการทางวิทยุหรือโทรทัศน์เพื่อให้ผู้ฟังทำการบริจาค เช่นสุนทรพจน์ทางโทรทัศน์สนับสนุนนาย Barry Goldwater ของ Ronald Regan ในการรณรงค์หาเสียงเพื่อชิงตำแหน่งประธานาธิบดี ปี ค.ศ. 1964 กล่าวกันว่าได้เงินจากผู้ดูถึง 1 ล้านดอลลาร์⁶⁵

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า แหล่งสนับสนุนทางการเงินของผู้สมัครรับเลือกตั้งในประเทศไทยสำหรับนำมาใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจะมาจากเงินส่วนตัวของผู้สมัครฯ เอง จากพรรคการเมือง จากบุคคลสำคัญภายในพรรค นักธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งในเรื่องของแหล่งเงินสนับสนุนผู้สมัครฯ นี้ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้เคยวิจัยเกี่ยวกับแหล่งที่มาของเงินค่าใช้จ่ายของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 ซึ่งสำรวจความคิดเห็นของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสิ้นจำนวน 1,862 คน จากทั่วประเทศ มีผู้ตอบแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 607 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 32.6 ของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด แบบสอบถามที่ส่งกลับคืนคิดเป็นอัตราส่วนของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งต่อผู้ที่ไม่ได้รับเลือกตั้งร้อยละ 12.2 : 87.8 ในขณะที่อัตราส่วนของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งต่อผู้ที่ไม่ได้รับเลือกตั้งทั้งหมดทั่วประเทศร้อยละ 17.4 : 82.5 นั้น สำหรับคำถามที่ว่า "ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับการสนับสนุนด้านการเงินมาจากแหล่งใด"

⁶⁴ Herbert E. Alexander, Financing Politics (Congressional Quarterly Press, 1980), pp. 106-108.

⁶⁵ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองแบบอเมริกัน, หน้า 215.

คำตอบที่ได้รับก็คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้งร้อยละ 77.3 ใช้เงินของตนเอง ร้อยละ 11.8 ได้มาจากพรรคการเมืองที่ตนสังกัด ร้อยละ 10.5 ได้มาจากญาติพี่น้องและมิตรสหาย และร้อยละ 0.4 ได้มาจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อันได้แก่สมาคม มูลนิธิ อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทยนั้น ต้องพึ่งพาการเงินสำหรับการใช้จ่ายในการเลือกตั้งจากตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้นเอง เป็นส่วนใหญ่⁶⁶ (โปรดดูตารางที่ 6) ซึ่งผิดกับในประเทศประชาธิปไตยที่เจริญแล้ว ในประเทศยุโรปตะวันตก และอเมริกาเหนือ ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองจะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มากกว่า

ตารางที่ 6

แสดงแหล่งสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526

ประเภท ผู้สมัครรับเลือกตั้ง	แหล่งเงินที่ได้รับความช่วยเหลือในการหาเสียงเลือกตั้ง									
	ตนเอง จำนวน ร้อยละ	พรรคการเมือง จำนวน ร้อยละ	ญาติ-เพื่อน จำนวน ร้อยละ	กลุ่มผลประโยชน์ จำนวน ร้อยละ	รวม จำนวน ร้อยละ					
ผู้ที่ไม่ได้รับเลือกตั้ง	307 77.9	49 12.4	37 9.4	1 0.3	394 87.8					
ผู้ได้รับการเลือกตั้ง	40 72.7	4 7.3	10 18.2	1 1.8	55 12.2					
รวม	347 77.3	53 11.0	47 10.5	2 0.4	449 100.0					

ที่มา: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

นอกจากนี้ สุริยันท์ จิรศักดิ์สุนทร ได้วิจัยเกี่ยวกับแหล่งเงินทุนของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการสัมภาษณ์ผู้สมัครรับเลือกตั้ง คือ นายธีระพจน์ วิชัยดิษฐ์ และสัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ บรรทัดฐาน ผู้ควบคุมการหาเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ พบว่า นายธีระพจน์ วิชัยดิษฐ์ ได้ใช้เงินหาเสียงส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 70 จากเงินส่วนตัว รองลงไปได้แก่ เงินสนับสนุนของพรรคการเมือง และแหล่งสนับสนุนที่เหลืออื่น ๆ จากญาติพี่น้อง และมิตรสหาย ส่วนนายสวัสดิ์ บรรทัดฐาน กล่าวว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ทุกคนจะนำเงินส่วนตัวมาลงขันร่วมกัน

⁶⁶ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ,

ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเงินส่วนตัวประมาณร้อยละ 90 รองลงไปจะเป็นเงินสนับสนุนจากพรรคการเมืองและรองลงมาอีกก็จะเป็นเงินที่มาจากเพื่อนฝูงและญาติพี่น้อง⁶⁷

จากพฤติการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศไทยนั้น แหล่งเงินที่นำมาใช้จ่ายในการเลือกตั้งที่สำคัญได้แก่ เงินส่วนตัวซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งนำมาใช้จ่าย

สำหรับแหล่งสนับสนุนเงินทั้งหมดของผู้สมัครในต่างประเทศนั้น เช่น ประเทศญี่ปุ่น ก็มีลักษณะคล้าย เช่นเดียวกับประเทศไทย กล่าวคือ ผู้สมัครฯ จะได้รับเงินทุนสำหรับใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมาจาก 4 แหล่งด้วยกันคือ 1. พรรคการเมือง เช่น ในปี ค.ศ. 1967 พรรคเสรีประชาธิปไตย (LDP) ได้ให้เงินสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรคแต่ละคน เป็นจำนวนเงินคนละ 3 ล้านเยน 2. ผู้นำกลุ่มในพรรค ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของเงินทุนใหญ่ที่สุดของผู้สมัคร ซึ่งผู้สมัครแต่ละคนได้ประมาณ 9 ล้านเยน 3. กลุ่มนักธุรกิจ ซึ่งการบริจาคของกลุ่มนี้หากฎเกณฑ์ตายตัวลำบากและมักจะแตกต่างกันออกไปจากผู้สมัครฯ แต่ละคน 4. จากรายได้และทรัพย์สินของผู้สมัครฯ เอง ซึ่งในระยะหลังสงครามผู้สมัครฯ ได้พึ่งพาอาศัยแหล่งเงินทุนของผู้อื่นในการหาเสียงมากกว่าในระยะก่อนสงคราม แต่เงินทุนของผู้สมัครฯ เองยังคงมีความจำเป็นในระดับหนึ่ง⁶⁸

สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ในการเลือกตั้งเพื่อชิงตำแหน่งประธานาธิบดี นอกจากผู้สมัครฯ จะได้รับการบริจาคจากประชาชนทั่วไป นักธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ แล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) เป็นต้นมา กฎหมาย (Federal Election Campaign Act of 1976) บัญญัติให้รัฐบาลกลางช่วยค่าใช้จ่าย

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

⁶⁸ Gerald L. Curtis, Election Campaigning: Japanese Style, pp, 233-235.

ในการประชุมขั้นต้นต่าง ๆ และค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งทั่วไป (General Election) ภายใต้เงื่อนไขบางประการดังนี้⁶⁹

(1) ถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่งหาเงินได้จากผู้บริจาค ร้อยละกว่า 5,000 ดอลลาร์ใน 20 รัฐ และผู้บริจาคแต่ละคนบริจาคคนละไม่เกิน 250 ดอลลาร์ให้กับผู้สมัครฯ ผู้สมัครฯ คนนั้นก็มีความสมบัติที่จะได้รับ เงินทุนอุดหนุนครึ่งหนึ่งของ ค่าใช้จ่ายที่เขาใช้ไปในการรณรงค์หาเสียง ก่อนการประชุมพรรคแห่งชาติ

สำหรับเงินบริจาคจนถึง 250 ดอลลาร์ อาจได้รับเงินอุดหนุนจากกระทรวงการคลัง ดอลลาร์ต่อดอลลาร์ แต่ในรายที่บริจาคเกินกว่านี้รัฐบาลอาจจ่ายได้เพียง 250 ดอลลาร์แรกเท่านั้น คาดว่ารัฐบาลกลางจะต้องออกเงินช่วยเหลือผู้สมัครฯ ที่มีสิทธิจะได้รับสำหรับนำไปใช้จ่ายในการเลือกขั้นต้น (PRIMARY) ต่าง ๆ ถึงพรรคละ 41 ล้านดอลลาร์

อย่างไรก็ตามผู้สมัครฯ สามารถที่จะใช้ดุลพินิจที่จะรับหรือไม่รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางได้

(2) พรรคเล็กมีสิทธิ์ใช้เงินของรัฐบาลกลางหาเสียง ในสัดส่วนที่พวกเขาได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว แต่ต้องได้รับคะแนนเสียงอย่างน้อย 5 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนผู้ออกเสียงเลือกตั้งทั้งหมด จึงจะรับเงินอุดหนุนไปได้ ตัวอย่างเช่น ใน ค.ศ. 1980 (2523) นายจอห์น แอนเดอสัน ผู้สมัครอิสระได้รับคะแนนเสียง 7 เปอร์เซ็นต์ของคะแนนเลือกตั้งทั้งหมด เขาจึงมีสิทธิ์ได้เงินทุนอุดหนุนประมาณ 6 ล้านดอลลาร์ ถ้าเขาตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งในปีนี้ (ค.ศ. 1984) ทั้งนี้เขาต้องมีคุณสมบัติพอสำหรับการไปมีชื่อปรากฏอยู่ในบัตรออกเสียงลงคะแนนใน 10 รัฐ เป็นอย่างน้อย

⁶⁹David C. Saffell, The Politic of American National Government, (Little, Brown and Company Totronto, 1984), pp. 184-223 และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับขั้นตอนการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ พ.ศ. 2527, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 15-16.

เงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางนั้นจะนำมาจากเงินดอลลาร์
 ที่ผู้เสียภาษีถูกหักไว้ในรายการเสียภาษีให้กับรัฐบาลกลางมานาน 10 ปี เพื่อเป็นกองทุน
 สำหรับใช้ในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี ซึ่งเริ่มนำเงินก้อนนี้มาใช้เป็นครั้งแรก
 ในปี ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) จากการนับครั้งสุดท้ายมีเงินกองทุนเหลืออยู่กว่า 179
 ล้านดอลลาร์ หลังจาก 11.8 ล้านดอลลาร์ถูกใช้ไปเป็นค่าใช้จ่ายในการประชุมพรรค
 แห่งชาติของพรรคเดโมแครตและพรรครีพับลิกัน และด้วยการเสียภาษีเพิ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1983
 (พ.ศ. 2526) คณะกรรมการเลือกตั้งของรัฐบาลกลาง (Federal Election
 Commission) คาดว่าเงินกองทุนหาเสียงจะมีเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 35 ถึง 38 ล้านดอลลาร์⁷⁰

2. ประเภทค่าใช้จ่ายพิจารณาจากพรรคการเมือง

ก) องค์กรหาเสียงเลือกตั้งของพรรค

ลักษณะของพรรคการเมืองไทยโดยทั่วไปแล้ว ส่วนใหญ่จะไม่เป็น
 องค์กรพรรคการเมืองอย่างแท้จริง กล่าวคือ ไม่มีการจัดตั้งหรือขยายสาขาของพรรคไป
 ประจำอยู่ตามเขตท้องที่ต่าง ๆ ในชนบท เพื่อที่จะช่วยรณรงค์หาเสียงให้กับผู้สมัครฯ ของพรรค
 ถึงแม้ว่าปัจจุบันพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคก้าวหน้าจะมีการจัดตั้งและขยายสาขาของพรรค
 ไปตามจังหวัดต่าง ๆ ก็ตาม โดยพรรคประชาธิปัตย์มีจำนวนสาขา 113 สาขาใน 50
 จังหวัด รวม 102 อำเภอ และพรรคก้าวหน้ามี 37 สาขาใน 25 จังหวัด รวม 36 อำเภอ
 (รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก ก.)⁷¹ แต่ก็ปรากฏว่า สาขาเหล่านี้มีแต่องค์กรและโครงสร้าง
 ไม่มีบุคลากรหรือเครื่องมือในการดำเนินงานแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นกรณีที่พรรค
 จำต้องช่วยผู้สมัครฯ อย่างจริงจัง เพื่อประโยชน์ของพรรคเองแล้ว โดยเฉพาะการเลือกตั้ง
 ชั่วคราว ทางพรรคอาจจะตั้งองค์กรอย่างไม่เป็นทางการและเป็นองค์กรชั่วคราว เมื่อการเลือกตั้ง
 สิ้นสุดลง องค์กรนี้ก็เลยสลายตัวไป องค์กรเช่นนี้จะทำงานร่วมมือและสัมพันธ์กับองค์กรของ
 ผู้สมัครฯ ไม่มีลักษณะตายตัวขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้นำพรรคกับผู้สมัครฯ เป็นสำคัญ

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-16.

⁷¹ มนูญ วัฒนโก เมธ; ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองในปัจจุบัน และพรรคการเมือง
กับการเลือกตั้ง ปี 2522-2529, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์พลชัย, 2529), หน้า 45.

และ เนื่องจากองค์กรของพรรคและของผู้สมัครฯ เป็นแบบไม่เป็นทางการ จึงไม่มีการแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนระหว่างองค์กรทั้งสองประเภทนี้⁷²

ปัจจุบันถ้ามีการเลือกตั้งทั่วไป พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกพรรคจะมีการจัดตั้งองค์กรหาเสียงของพรรคขึ้นที่กรุงเทพมหานคร เรียกว่า "ศูนย์บัญชาการณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง" (Campaign Headquarters) ทำหน้าที่ในการวางแผนทั่วไปทั้งประเทศ สำหรับช่วยเหลือการณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของสมาชิกของพรรคที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการช่วยแก้ปัญหาในกรณีที่ถูกผู้สมัครฯ ของพรรคการเมืองซึ่งเป็นคู่แข่งโจมตีด้วย⁷³ นอกจากนี้ศูนย์บัญชาการฯ ยังมีหน้าที่ในการจัดทีมปราศรัยของพรรคออกไปช่วยหาเสียงให้แก่ผู้สมัครฯ ตามเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามก็มีบางพรรคการเมืองอาจมีการจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคเพิ่มขึ้นประจำภาคต่าง ๆ ขึ้นอีก เพื่อสะดวกในการติดต่อระหว่าง กรุงเทพ-ภาค-จังหวัด-พื้นที่ โดยอาจจะมีการครบทุกภาคหรือไม่ครบก็ได้ ซึ่งจะพิจารณาจากพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายของพรรคเป็นสำคัญ กล่าวคือ ในแต่ละพรรคการเมืองจะมีพื้นที่เป้าหมายของพรรคที่คาดได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคจะมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งในพื้นที่ใดบ้าง เช่น ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเมื่อ 24 กรกฎาคม 2531 พรรคประชาธิปัตย์มีเป้าหมายว่า ผู้สมัครฯ ของพรรคจะมีโอกาสได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งในทุกภาคของประเทศ ดังนั้น พรรคประชาธิปัตย์จึงมีการจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคขึ้นประจำทุกภาคของประเทศ⁷⁴ หรือ

⁷² สุจิต บุญบงการ, การใช้งบประมาณในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณีความสัมพันธ์ระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเงินในการเลือกตั้งซ่อม จังหวัดนครปฐม, หน้า 24-25.

⁷³ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา ทงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้ง พรรคการเมืองและเสถียรภาพรัฐบาล, หน้า 54.

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 54-55.

พรรคกิจประชาคมมีพื้นที่เป้าหมายที่คาดว่าผู้สมัครฯ ของพรรคมีโอกาสดำเนินการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งอยู่ 3 ภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ดังนั้นพรรคกิจประชาคมจึงได้มีการจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียงของพรรคขึ้นใน 3 ภาค ดังกล่าวนี เป็นต้น⁷⁵ นอกจากนี้ก็มีบางพรรคการเมือง เช่น พรรคพลังธรรมได้มีการจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียงของพรรคขึ้นในเฉพาะจังหวัดใหญ่ โดยเฉพาะจังหวัดที่มีสนามบิน เช่น จังหวัดพิษณุโลก เชียงใหม่ ของแก่น สุราษฎร์ธานี และจังหวัดสงขลา⁷⁶ พรรคปวงชนชาวไทยก็มีการจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียงของพรรคขึ้นในจังหวัดเลยและอุดรธานี⁷⁷ หรือบางพรรคจะใช้ผู้สมัครฯ ที่เป็นตัวหลักของภาครับผิดชอบเป็นภาค ๆ ไป แต่ไม่ทำเป็นศูนย์ณรงค์ฯ ของพรรค เช่น พรรคก้าวหน้า⁷⁸ หรือบางพรรคอาจจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียง เลือกตั้งตามจังหวัดที่พรรคของตนส่งสมาชิกลงรับเลือกตั้ง เช่น พรรคกิจสังคม ส่วนพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่ไม่มีการจัดตั้งศูนย์ณรงค์หาเสียงของพรรคขึ้นประจำภาคหรือในต่างจังหวัด เช่น พรรคชาติไทย พรรคเสรีนิยม พรรครวมไทย พรรคประชาชน เป็นต้น⁷⁹

โดยทั่วไปแล้วภายในศูนย์ณรงค์หาเสียง เลือกตั้งของพรรคการเมืองส่วนใหญ่ ๆ จะมีการแต่งตั้งผู้จัดการศูนย์ฯ หรือผู้อำนวยการศูนย์ฯ (Campaign Manger)

⁷⁵ สัมภาษณ์ ดุลิต โสภิตชา, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี พรรคกิจประชาคม, 27 ธันวาคม 2531.

⁷⁶ สัมภาษณ์ ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดกรุงเทพฯ พรรคพลังธรรม, 7 ธันวาคม 2531.

⁷⁷ สัมภาษณ์ ประยูร สุรนิงค์, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุดรธานี พรรคปวงชนชาวไทย, 4 มกราคม 2532.

⁷⁸ สัมภาษณ์ อุทัย พิมพ์ใจชน, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดชลบุรี พรรคก้าวหน้า, 4 มกราคม 2532.

⁷⁹ ได้จากการสัมภาษณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวนหนึ่ง.

ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกและวางแผนการหาเสียงเลือกตั้งของพรรค รวมตลอดถึงการนำเอาแผนงานที่วางไว้ออกไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จอีกด้วย การวางแผนของผู้จัดการศูนย์ฯ จะประกอบด้วย การเก็บสถิติข้อมูลต่าง ๆ การสำรวจและหยั่งคะแนนเสียง การประเมินผลการหาเสียง การจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรคในการหาเสียง การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานกับองค์กรหาเสียงของผู้สมัครฯ และของพรรค ในภาคต่าง ๆ การเงินและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลือกตั้ง ฯลฯ ในกรณีพรรคการเมืองบางพรรคอาจจัดให้มีผู้ช่วยผู้จัดการศูนย์ฯ อีกหนึ่งคนหรือหลายคนก็ได้ เช่น ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ 27 กรกฎาคม 2529 พรรคการเมืองใหญ่ๆ เช่น พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม ฯลฯ ต่างก็มีการจัดตั้งศูนย์รณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในกรุงเทพฯ โดยมีผู้จัดการศูนย์ฯ เป็นผู้ดูแลและยังมีผู้ช่วยผู้จัดการศูนย์ฯ อีกหลายคน เป็นต้น⁸⁰ นอกจากนี้ภายในศูนย์ฯ จะต้องมียุติหน้าที่ของพรรคทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น รวมทั้งอาสาสมัครมาร่วมทำงานอีกด้วย สำหรับการแบ่งงานภายในศูนย์ฯ ดังกล่าวนี้อาจแบ่งออกเป็น

(1) ฝ่ายวางแผน จะทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลหาเสียงเลือกตั้ง การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนภายในเขตเลือกตั้ง การประเมินผลการหาเสียง การติดตามการประเมินผลการเลือกตั้ง ดังนั้น ฝ่ายวางแผนจะประกอบด้วยงานหลัก ๆ ที่ต้องดำเนินการ คือ งานสถิติ งานสำรวจและประเมินผล และงานวางแผนหาเสียงเลือกตั้ง

(2) ฝ่ายปฏิบัติการ จะทำหน้าที่ในการจัดดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามแผนงานที่วางไว้ขั้นต้น ซึ่งได้แก่ การจัดบุคลากร การเงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อออกปฏิบัติงานตามแผนงานดังกล่าว ฝ่ายปฏิบัติการนี้จะประกอบด้วยงานหลัก ๆ เช่น งานจัดหาหัวคะแนน งานจัดหาตัวแทนในการสังเกตการณ์เลือกตั้ง งานอารักขาความปลอดภัยให้แก่ผู้สมัครฯ ของพรรค และงานสนับสนุนการหาเสียงเลือกตั้ง อาทิ คนขับรถยนต์โฆษณา อุปกรณ์การหาเสียงต่าง ๆ

⁸⁰ กระทบ ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 54-55.

(3) ฝ่ายข่าว จะทำหน้าที่ในด้านการข่าว ซึ่งจะรวมถึงการหาข่าว การกรองข่าว การสร้างหรือการปล่อยข่าว การแก้ข่าว และการติดตามตรวจสอบข่าว เพื่อใช้ในการวางแผนและปรับปรุงแผนให้ทันสมัย

(4) ฝ่ายโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จะทำหน้าที่ในด้านการโฆษณา และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับนโยบายของพรรคในทุกรูปแบบ อาทิ การใช้แผ่นภาพ โปสเตอร์ โบปปลิว วิทยู โทรทัศน์ ฯลฯ เพื่อช่วยดึงดูดคะแนนเสียงของประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

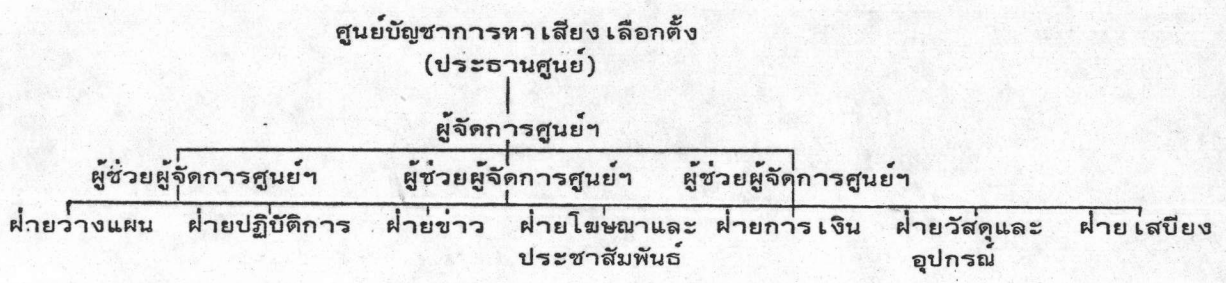
(5) ฝ่ายเสียบียง จะทำหน้าที่ในการจัดหาและดูแลเกี่ยวกับอาหาร และเครื่องดื่มต่าง ๆ สำหรับเลี้ยงเจ้าหน้าที่ที่ทำงานภายในศูนย์เลือกตั้ง และในการหาเสียงตามสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งเลี้ยงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ตามที่ศูนย์ฯ ได้วางแผนไว้

(6) ฝ่ายการเงินและธุรการ จะทำหน้าที่ในการจัดหาทุนเพื่อใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การกำหนดวิธีการรับ-จ่ายเงิน ให้แก่ผู้สมัครฯ ของพรรค และการพิจารณาค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทุกรายการในการหาเสียงเลือกตั้งของพรรค ฯลฯ

(7) ฝ่ายวัสดุและอุปกรณ์ จะทำหน้าที่จัดการและดูแลเก็บรักษาวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งทั้งหมดของพรรค อาทิ ยานพาหนะ เครื่องคิดเลข เครื่องถ่ายเอกสาร วิดีโอ โปสเตอร์ เครื่องพิมพ์ดีด ไมโครโฟน ฯลฯ (โปรดดูรูปที่ 6)⁸¹

รูปที่ 6

องค์กรหาเสียงของพรรคการเมือง

⁸¹ กระมล ทองธรรมชาติ, พรรคการเมืองต่างประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร :

สำหรับในต่างประเทศนั้น การจัดองค์กรของพรรคการเมืองส่วนใหญ่ จะมีการจัดองค์กรของพรรคอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ศูนย์กลางของพรรคจะอยู่ที่เมืองหลวง และมีการจัดตั้งหรือขยายสาขาพรรคไปประจำทั่วภูมิภาคของประเทศ ดังนั้น การช่วยเหลือผู้สมัครฯ ของพรรคในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจึงเป็นหน้าที่ของสาขาพรรคในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ เป็นสำคัญ เช่น ประเทศญี่ปุ่น พรรคเสรีประชาธิปไตยซึ่งเป็นพรรครัฐบาลในปัจจุบัน มีการจัดตั้งสาขาพรรคขึ้นทั่วประเทศตั้งแต่ระดับแขวง (Prefecture) ลงไปจนถึงระดับท้องถิ่นต่ำสุด คือหมู่บ้าน โดยมีศูนย์กลางของพรรคอยู่ที่กรุงโตเกียว ในปี ค.ศ. 1963 พรรคมีสาขาท้องถิ่นถึง 2,600 แห่ง⁸² หรือประเทศฟิลิปปินส์ พรรคการเมืองส่วนใหญ่ จะมีศูนย์กลางบริหาร (Headquarter) อยู่ที่กรุงมะนิลา ส่วนการบริหารงานของพรรคหนักไปในทางรวมอำนาจเข้าไว้ในส่วนกลาง (Centralization) แต่มีสาขาพรรคตามจังหวัด และเมืองต่าง ๆ พรรคจะทำหน้าที่เลือกผู้สมัครฯ ในตำแหน่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ถ้าหากประธานาธิบดีเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกับผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ย่อมได้รับความเอาใจใส่จากประธานาธิบดีในฐานะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกัน เนื่องจากประธานาธิบดีมักจะเป็นหัวหน้าพรรคที่มีอำนาจในการควบคุมผู้สมัคร เข้าแข่งขันในนามพรรค ทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ประธานาธิบดีจึงอาจใช้อำนาจพิเศษในการควบคุมบริหารงานของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในสังกัดพรรคของเขา⁸³ ประเทศอินเดีย พรรคการเมืองใหญ่ ๆ จะมีศูนย์กลางของพรรคอยู่ในกรุงนิวเดลี และมีสาขาพรรคอยู่ในรัฐต่าง ๆ และอำเภอต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีประธานพรรคเป็นหัวหน้าควบคุมองค์การบริหารส่วนกลางของพรรค และมีเลขาธิการคนหนึ่งหรือหลายคน เป็นผู้ช่วย ส่วนในองค์กรพรรคส่วนภูมิภาค ก็มีประธานสาขาพรรคควบคุม และมีเลขานุการ เป็นผู้ช่วย ประเทศเยอรมันตะวันตก พรรคการเมืองส่วนใหญ่จะประกอบด้วยสำนักงานกลางและสำนักงานท้องถิ่น ชาวเยอรมันส่วนใหญ่ใกล้ชิดกับสำนักงานท้องถิ่นของพรรคที่ตนเลื่อมใส ขณะที่สำนักงานกลางทำหน้าที่ แต่เป็นเพียงกำลังสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ เวลาที่มีการเลือกตั้ง

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

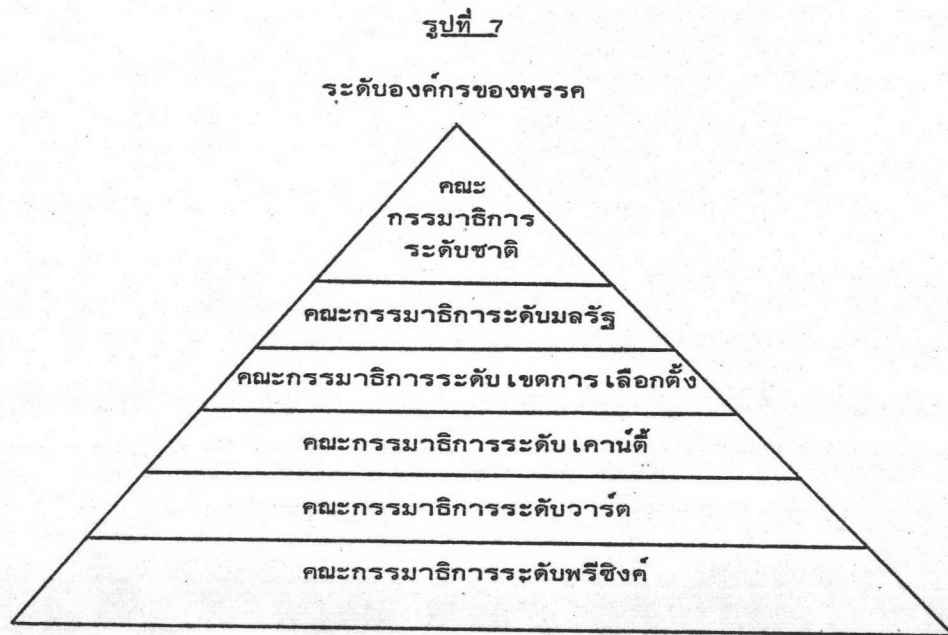
⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 144.

กลไกที่สำคัญของพรรคจะอยู่ที่สำนักงานท้องถิ่นแต่ละแห่ง มีโควตาผู้แทนของตนตามที่สำนักงานกลาง เป็นผู้จัดทำและตระเตรียมบัญชีรายชื่อผู้สมัครฯ ในนามของพรรค แผนรณรงค์หาเสียงต่าง ๆ สำนักงานกลาง เป็นผู้จัดทำขึ้น โดยร่วมมือกับสำนักงานท้องถิ่น กล่าวคือ การประชุมใหญ่ในปีที่มีการเลือกตั้งที่ประชุมจะเตรียมแผนการรณรงค์หาเสียง แผนดังกล่าวนี้เป็นข้อตกลงระหว่างสำนักงานท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยมีสำนักงานกลางผู้กำกับ และควบคุมการดำเนินงานตามแผนการนั้น ๆ เมื่อมีแผนงานแล้ว แผนงานนี้จะถูกเก็บเป็นความลับ และผู้เข้าประชุมทุกคนถือเป็นมารยาทอย่างหนึ่ง ที่จะไม่ให้ข่าวการประชุมใด ๆ ก่อนที่สำนักงานกลางจะได้เผยแพร่ให้ทั่วถึง การเคารพในข้อตกลงนี้จะคอยถูกตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่ที่ประชุมได้ตั้งขึ้น ส่วนการดำเนินการหาเสียงเป็นหน้าที่ของสำนักงานท้องถิ่น โดยผู้สมัครฯ ต้องทำตามแผนงานอย่างไม่มีเงื่อนไข และตรงนี้เองทำให้พรรคคุม ส.ส. ได้ ฉะนั้นการรณรงค์เลือกตั้ง เป็นหน้าที่ของพรรคไม่ใช่ตัวผู้สมัครฯ⁸⁴

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา พรรคการเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดองค์กรพรรคด้วยกันหลายระดับ แต่ละระดับพยายามที่จะให้พรรคของตนได้รับชัยชนะ ในการเลือกตั้งตาม เขตที่ตนรับผิดชอบ ในขณะที่เดียวกันองค์กรของพรรคแต่ละระดับก็จะร่วมมือกัน เพื่อที่จะให้พรรคของตนชนะการเลือกตั้งในระดับที่สูงขึ้นไป กล่าวคือการจัดองค์กรของพรรค

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 209-211.

จะมีลักษณะ เป็นรูปปิรามิด คือมีองค์กรของพรรคในระดับท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นฐานขององค์กร ลักษณะการจัดองค์กรของพรรคในสหรัฐอเมริกาอาจแสดงได้ดังนี้⁸⁵ (โปรดดูรูปที่ 7)

จากรูปการจัดองค์กรของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกาจะเห็นได้ว่า มีการจัดองค์กรของพรรคในระดับต่าง ๆ ด้วยกันหลายระดับ คือ ตั้งแต่ระดับชาติลงไปจนกระทั่งถึงระดับเคาน์ตี ระดับนคร ระดับวอร์ด และระดับพริซิงค์ ซึ่งจะแยกพิจารณาออกได้ดังนี้ คือ

1) การจัดองค์กรพรรคการเมืองระดับชาติ

ในระดับชาตินี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อตำแหน่งประธานาธิบดี

(1) ในการประชุมพรรคระดับชาติ (The National Convention) หมายถึงการประชุมของบรรดาสมาชิกพรรคการเมืองที่มาจากมลรัฐทุกมลรัฐ และเขตต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดตัวบุคคลเพื่อเข้าแข่งขันสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดี และรองประธานาธิบดี ในนามของพรรค และทำหน้าที่กำหนดนโยบายของพรรค เป็นสำคัญ ดังนั้น พรรคการเมืองแต่ละพรรคจึงจัดให้มีการประชุมพรรคในระดับชาติทุก ๆ

⁸⁵ สวัสดิ์ ส่งสัมพันธ์ และปรีชา ส่งสัมพันธ์, การปกครองและกฎหมายของสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สังคมศาสตร์, 2519), หน้า 47-58.

ระยะเวลา 4 ปี ที่ประชุมดังกล่าวนี้มีได้ทำหน้าที่กำหนดตัวผู้สมัครฯ ในตำแหน่งวุฒิสมาชิก หรือสมาชิกสภาผู้แทนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามการประชุมพรรคระดับชาติมีลักษณะ เป็น การประชุมของบรรดาผู้แทนพรรคจาก เขตต่าง ๆ มากกว่าที่จะ เป็นองค์การที่ทำ เป็นงานอย่าง แท้จริง

(2) คณะกรรมการพรรคระดับชาติ (The National Committee) โดยที่การประชุมพรรคระดับชาติ เป็นการประชุมพรรคในระยะเวลาทุก ๆ 4 ปี ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมึหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประจำตลอดระยะเวลาที่มีได้มีการประชุม หน่วยงานที่กล่าวนี้ได้แก่ คณะกรรมการพรรคระดับชาติ คณะกรรมการนี้จะทำหน้าที่ บริหารงานของพรรคระดับชาติ เช่น การเลือกสถานที่ที่จะให้มีการประชุมพรรคระดับชาติ และการรณรงค์หา เสียง เลือกตั้งให้แก่ผู้แทนของพรรคที่สมัครรับ เลือกตั้งในตำแหน่ง ประธานาธิบดี และการควบคุมการบริหารของสำนักงานใหญ่ของพรรค การประชาสัมพันธ์ การหาเงิน เข้าพรรคและจัดให้มีการประชุมพรรคระดับชาติ

สำหรับคณะกรรมการพรรคในระดับชาตินี้ พรรคเดโมแครต และพรรครีพับลิกันมีจำนวนสมาชิกไม่เหมือนกัน กล่าวคือ พรรคเดโมแครตจะประกอบด้วย สมาชิกพรรคที่เป็นชายหนึ่งคนและหญิงหนึ่งคนทำหน้าที่ เป็นตัวแทนจาก เขตการปกครองทุกรัฐ และ เขตการปกครองบางแห่ง เช่นปอร์โตริโกจำนวนผู้แทนของพรรคเดโมแครตมีจำนวนรวม ทั้งสิ้นกว่าร้อยคน ส่วนพรรครีพับลิกัน นอกจากจะมีสมาชิกในทำนองเดียวกันกับพรรคเดโมแครต แล้ว ยังประกอบด้วยสมาชิกอื่นอีก คือ มลรัฐใดที่ประชาชนส่วนใหญ่ออกเสียงให้แก่พรรคใน การเลือกตั้งประธานาธิบดีคราวก่อน หรือมลรัฐที่มีสมาชิกพรรคส่วนใหญ่ได้รับ เลือกในตำแหน่ง วุฒิสมาชิก และสมาชิกสภาผู้แทน หรือมลรัฐที่ชนะการ เลือกตั้งในตำแหน่งผู้ว่าการมลรัฐ ในกรณีดังกล่าว ประธานกรรมการพรรคของมลรัฐนั้น ๆ ย่อมจะได้ เป็นสมาชิกของกรรมการ แห่งชาติด้วย ในทางทฤษฎีแล้ว บรรดากรรมการเหล่านี้ได้รับ เลือกจากที่ประชุมพรรค ระดับชาติ เพื่อทำหน้าที่ เป็นระยะเวลา 4 ปี แต่ในทางความเป็นจริงกรรมการเหล่านี้ได้ รับการกำหนดตัวจากที่ประชุมระดับมลรัฐ หรือจากคณะกรรมการพรรค หรือการหยั่ง เสียง ก่อนการ เลือกตั้งของพรรค

(๓) ประธานกรรมการพรรคระดับชาติ (The National Chairman) อันที่จริงแล้วคณะกรรมการพรรคระดับชาติมิได้ทำหน้าที่บริหารพรรคในระดับชาติ ผู้ที่ทำหน้าที่ในบริหารพรรคอย่างแท้จริงได้แก่ ประธานกรรมการพรรคในระดับชาติ ประธานคณะกรรมการดังกล่าวนี้มีหน้าที่สำคัญในการทหาเสียง เลือกตั้งให้แก่ผู้แทนพรรคที่สมัครเข้ารับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดี นอกจากนี้ยังรับผิดชอบในงานอื่น ๆ ของพรรค เช่นการควบคุมคน งานภายในพรรค การเขียนสุนทรพจน์ การตรวจตราการลงทะเบียน การสำรวจแนวโน้ม เกี่ยวกับความนิยมของประชาชนที่มีต่อพรรค การวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการเมือง การติดต่อระหว่างองค์การพรรคระดับชาติกับระดับท้องถิ่น และงานธุรการที่สำนักงานใหญ่ของพรรคอื่น ๆ

สำหรับตำแหน่งประธานกรรมการพรรคดังกล่าวนี้ ผู้ที่ได้รับการกำหนดตัวให้สมัคร เข้าแข่งขันรับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดีในนามพรรค จะเป็นผู้ทำการแต่งตั้งในทันทีหลังจากการประชุมพรรคระดับชาติ แต่ถ้าหากว่าตำแหน่งดังกล่าวว่างลงภายหลังเสร็จจากการเลือกตั้งประธานาธิบดี ประธานาธิบดีจะเป็นผู้แต่งตั้งบุคคลอื่นไปดำรงตำแหน่งแทน แต่ถ้าหากตำแหน่งเกิดว่างลงในพรรคที่แพ้การเลือกตั้ง คณะกรรมการพรรคจะเป็นผู้แต่งตั้งบุคคลอื่นขึ้นมาทำหน้าที่

(4) คณะกรรมการหาเสียงเลือกตั้งตำแหน่งวุฒิสมาชิก และคณะกรรมการหาเสียงเลือกตั้งตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทน (Senatorial and Congressional Campaign Committee) ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ที่ประชุมใหญ่ของพรรคระดับชาติก็ดี ประธานกรรมการพรรคระดับชาติก็ดี หรือคณะกรรมการพรรคก็ดี ล้วนแต่ทำหน้าที่หาเสียงเพื่อ เอาชนะ เลือกตั้งในตำแหน่งผู้นำฝ่ายบริหารของประเทศ เป็นสำคัญ และมีได้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการหาเสียงในตำแหน่งสมาชิกรัฐสภาแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วยว่าการปกครองของสหรัฐอเมริกาใช้หลักการแบ่งแยกอำนาจ พรรคการเมืองของสหรัฐฯ จึงมีคณะกรรมการที่รับผิดชอบในการหาเสียงให้แก่ฝ่ายนิติบัญญัติแยกออกต่างหาก และมีได้อยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการพรรคระดับชาติ หรือประธานแต่อย่างใด หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครแข่งขันรับเลือกตั้งในตำแหน่งวุฒิสมาชิกของพรรค และสมาชิกสภาผู้แทนของพรรค ได้แก่คณะกรรมการ

หาเสียง เลือกตั้งตำแหน่งวุฒิสมาชิกและคณะกรรมการหาเสียง เลือกตั้งตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทน คณะกรรมการทั้งสองคณะนี้ต่างทำหน้าที่ของคุณเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน และคณะกรรมการแต่ละคณะ จะอยู่ภายใต้การควบคุมของวุฒิสมาชิกหรือสมาชิกสภาผู้แทนที่สังกัดพรรคเดียวกับตน

องค์ประกอบของคณะกรรมการหาเสียง เลือกตั้งตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนของพรรคทั้งสองนั้น แตกต่างกันอย่างบ้าง กล่าวคือ พรรครีพับลิกันประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนที่ได้รับการสนับสนุนจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนที่ได้รับเลือกจากมลรัฐต่าง ๆ ให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคุณ ส่วนพรรคเดโมแครตก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน แต่หากว่าประธานคณะกรรมการมีสิทธิแต่งตั้งสมาชิกพรรคที่เป็นหญิงจากแต่ละมลรัฐที่ได้รับการเสนอแนะมาจากคณะกรรมการของมลรัฐ ฉะนั้น จำนวนกรรมการจึงมีประมาณ 35-40 คน ส่วนคณะกรรมการหาเสียงตำแหน่งวุฒิสมาชิกของพรรครีพับลิกันประกอบไปด้วยบุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อจากประธานโดยการประชุมหารือกันระหว่างบรรดาสมาชิกด้วยกัน คณะกรรมการนี้มีจำนวนประมาณ 4-7 คน ส่วนพรรคเดโมแครตมักจะแต่งตั้งกรรมการประมาณ 2 คน จากวุฒิสมาชิกของมลรัฐที่จะไม่มีการเลือกตั้ง หรือไม่อาจสมัครรับเลือกตั้งซ้ำได้อีกในเวลา 2 ปีข้างหน้าให้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลา 2 ปี

คณะกรรมการทั้ง 2 คณะนี้ โดยปกติแล้วจะทำหน้าที่ในการหาเสียงเลือกตั้งเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของคุณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตที่ยังไม่สามารถมั่นใจได้ว่าประชาชนจะออกเสียงให้แก่พรรคของคุณ นอกจากนี้คณะกรรมการยังมีหน้าที่ร่างสุนทรพจน์ เผยแพร่ข่าวทางหนังสือพิมพ์ จ่ายเงินของพรรคให้แก่ผู้สมัครรับการเลือกตั้ง เตรียมเอกสารในการใช้หาเสียงและอื่น ๆ อย่างไรก็ตามแม้คณะกรรมการคณะต่าง ๆ จะทำงานอิสระออกจากกัน แต่คณะกรรมการหาเสียงตำแหน่งวุฒิสมาชิกและคณะกรรมการหาเสียงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนก็จะร่วมมือกันหาเสียงและหาเงินเข้าพรรคอย่างใกล้ชิด⁸⁶

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

2) การจัดองค์การพรรคการเมืองระดับมลรัฐ

(1) พรีซิงค์ (Precinct) ถือเป็นองค์การระดับพื้นฐานของทั้งสองพรรคดำเนินการโดยรับผิดชอบในเขตท้องที่ประมาณ 2-3 ตารางไมล์ในชนบท ประมาณผู้มีสิทธิออกเสียง 200 ถึง 4,000 คน ทั่วประเทศมีประมาณ 130,000 แห่ง มีหัวหน้าหน่วยที่เรียกว่า กัปตัน (Captain) ซึ่งได้รับเลือกโดยการลงคะแนนเสียงของพรรคในท้องถิ่นนั้น หรือได้รับการแต่งตั้งโดยประธานคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (Chairman of the Ward Committee)

(2) คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง (Ward Committee) เป็นหน่วยพื้นฐานอีกหน่วยหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองหรือเขตเลือกตั้ง หรือเขตชุมชน เรียกว่า วอร์ด (Ward) ปกติแล้วสมาชิกของพรรคในเขตเลือกตั้งจะเลือก ผู้นำ หรือประธานคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งขึ้นมาเอง เพื่อบริหารงานในเขตคล้ายกับพรีซิงค์ ทั่วประเทศมีประมาณ 1,000,000 แห่ง

(3) คณะกรรมการระดับนคร (City Committee) เป็นหน่วยหรือองค์การของพรรคที่เหนือขึ้นไปจากระดับพรีซิงค์และหน่วยเลือกตั้ง รับผิดชอบในนครและมีอิทธิพลมาก มักจะเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี หรือสมาชิกสภาเทศบาล อันเป็นกำลังสำคัญต่อคะแนนเสียงของพรรค จำนวนกรรมการแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง มีประธาน (Chairman) ซึ่งได้รับเลือกจากกรรมการผู้ใดผู้หนึ่งตามความเหมาะสม

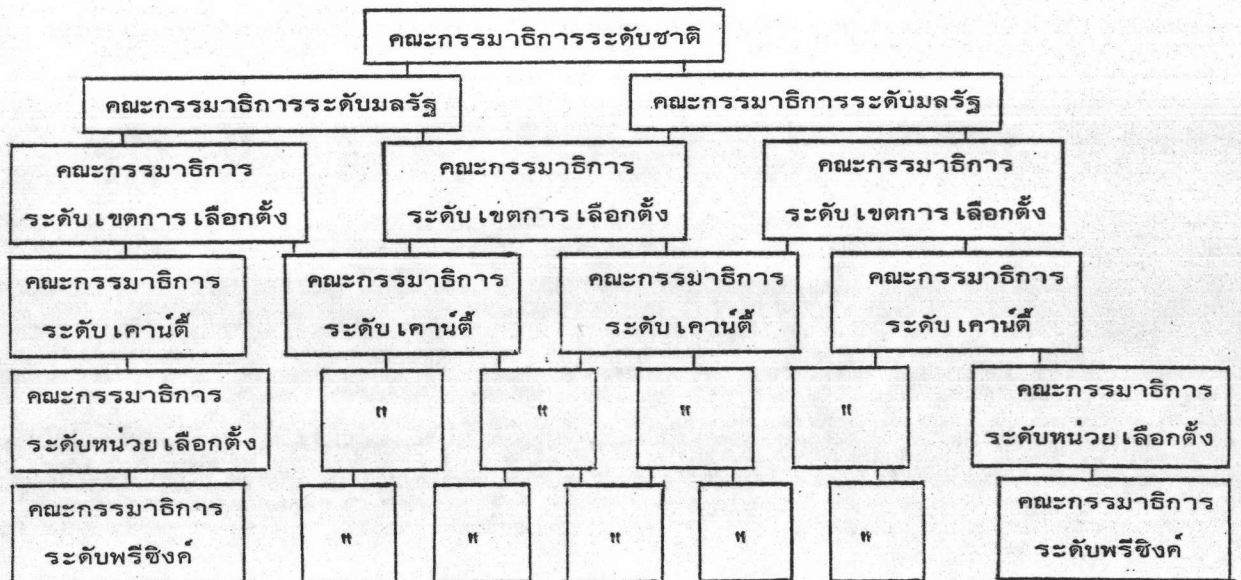
(4) คณะกรรมการระดับแขวงหรือเคาน์ตี (County Committee) เป็นองค์การที่มีความสำคัญต่อพรรคมาก รับผิดชอบในแขวงชนบทเป็นส่วนใหญ่ มีประธาน เช่นเดียวกับระดับนครทำหน้าที่ให้ความร่วมมือกับระดับเหนือ หรือรองลงไปในด้าน การหาเงินเข้าพรรค การหาเสียงเลือกตั้ง ตลอดจนการสนับสนุนให้สมาชิกขอพรรคให้สมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งต่าง ๆ

(5) คณะกรรมการประจำเขตเลือกตั้ง (District Committee) เป็นระดับขององค์การที่รองมาจากระดับมลรัฐ รับผิดชอบเขตเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนในระดับมลรัฐ มีอำนาจการควบคุมองค์การระดับอื่น ๆ รองลงไป

(5) คณะกรรมการระดับมลรัฐ (State Central Committee) เป็นองค์การสูงสุดในระดับมลรัฐ และถือเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญอันยิ่งยวดต่อพรรคการเมืองทำหน้าที่รับผิดชอบการประชุมพรรคในมลรัฐ (State Convention) รับผิดชอบการบริหารงานของพรรคตลอดทั่วเขตการปกครองภายในมลรัฐ หาเงินเข้าพรรค และหาเสียงเลือกตั้งภายในมลรัฐจำนวนของกรรมการอาจแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ มีประธาน (State Chairman) ซึ่งส่วนใหญ่คณะกรรมการระดับมลรัฐเป็นผู้เลือกโดยคำแนะนำของ ผู้ว่าการรัฐ หรือวุฒิสมาชิกของรัฐในสังกัดพรรคตน (โปรดดูรูปที่ 8)⁸⁷

รูปที่ 8

แผนภูมิแสดงการจัดองค์การของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกา

ข) ค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมือง

โดยทั่วไปค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองไทย จะมีตั้งแต่ค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าโปสเตอร์ ใบปลิว อาสาสมัคร ตลอดจนค่าใช้จ่ายในสำนักงานอำนวยการหาเสียง ฯลฯ ซึ่งถ้าจะแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่แล้วจะแบ่งได้ ดังนี้

⁸⁷ "พรรคการเมือง," รัฐสภาสาร 11 (พฤศจิกายน 2516): 38-43.

1) ค่าธรรมเนียมและรูปถ่ายของผู้สมัครฯ ในการเลือกตั้งทั่วไป แต่ครั้งนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนจะต้องเสียค่าธรรมเนียมในการสมัคร เป็นจำนวนคนละ 5,000 บาท รวมทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับรูปถ่ายที่จะต้องนำมาติดลงในเอกสารสมัครฯ ด้วย ซึ่งค่าธรรมเนียมและค่าถ่ายรูปดังกล่าวนี้ ในทางปฏิบัติพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดนี้ให้แก่ผู้สมัครฯ ของพรรคตน ซึ่งเมื่อคำนวณแล้วนับว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก เนื่องจากกฎหมายรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ทุกพรรคการเมืองส่งผู้สมัครฯ ลงรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีได้ในการเลือกตั้งครั้งนั้น ซึ่งการเลือกตั้งครั้งหลังสุดในปี 2531 มีจำนวน ส.ส. ได้ทั้งหมด 357 คน ฉะนั้นพรรคการเมืองจะต้องส่งผู้สมัครฯ ไม่น้อยกว่า 179 คน รวมแล้วพรรคการเมืองจะต้องจ่ายเงินค่าธรรมเนียมการสมัคร เป็นจำนวนไม่ต่ำกว่า 895,000 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าถ่ายรูปประมาณ ไม่น้อยกว่า 1.5 ล้านบาท⁸⁸

2) ค่าใช้จ่ายที่สนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โดยทั่วไปแล้ว พรรคการเมืองส่วนใหญ่จะมีเงินทุนสำหรับใช้ในการสนับสนุนผู้สมัครฯ ของพรรค เพื่อใช้ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเงินทุนดังกล่าวนี้แต่ละพรรคการเมือง จะใช้มากหรือน้อยอย่างไร ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผู้บริหารพรรคเป็นสำคัญ เช่น บางพรรคอาจจะให้เงินทุนสนับสนุนแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคทุกคนเป็นจำนวนคนละเท่า ๆ กัน หรือบางพรรคการเมืองจะพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้สมัครฯ และการใช้จ่ายของคู่แข่งชั้นประกอบกัน ซึ่งจะทำให้ผู้สมัครฯ บางคนได้เงินสนับสนุนมากหรือน้อย หรือไม่ได้รับเลยก็ได้ เช่น การเลือกตั้งในปี 2531 ผู้ได้รับการเลือกตั้งจำนวน 21 คน ของพรรคการเมืองหนึ่งมีเพียง 12 คน ที่ได้รับเงินสนับสนุนจากพรรคไปรวมประมาณ 40 ล้านบาท ส่วนที่เหลือ 9 คนนั้น ได้รับชัยชนะมาด้วยตนเองโดยพรรคไม่ได้สนับสนุนด้านการเงินเลย เป็นต้น⁸⁹

นอกจากพรรคการเมืองจะให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครฯ ของพรรคแล้วพรรคการเมืองก็อาจให้ความช่วยเหลือในด้านของวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น

⁸⁸ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 20 มิถุนายน 2531, หน้าพิเศษ 1.

⁸⁹ ได้จากการสัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านหนึ่ง.

ใบปลิว แผ่นภาพ โปสเตอร์ ฯลฯ ซึ่งเมื่อรวมค่าใช้จ่ายของพรรคทั้งการสนับสนุนด้านการเงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แล้ว นับว่าเป็นจำนวนที่สูงมาก แต่ก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านเงินทุนของพรรคเป็นสำคัญด้วย กล่าวคือ ถ้าพรรคการเมืองใดมีเงินทุนมากก็สามารถสนับสนุนผู้สมัครฯ ได้มาก แต่ถ้ามีเงินทุนน้อยก็สนับสนุนผู้สมัครฯ ได้น้อย ตัวอย่างของค่าใช้จ่ายประเภทนี้ เช่น ในการเลือกตั้ง เมื่อปี 2531 พรรคพลังธรรมได้เสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับความช่วยเหลือด้านการเงินและวัสดุอุปกรณ์แก่ผู้สมัครฯ ของพรรคไปประมาณ 9,800,000 บาท เป็นต้น⁹⁰

3) ค่าใช้จ่ายในสำนักงานอำนวยการหาเสียงของพรรค ส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายในด้านการบริหารสำนักงาน เช่น ค่าเช่าสำนักงาน ค่าอาหารสำหรับเลี้ยงผู้มาทำงานในสำนักงาน ค่าเบี้ยเลี้ยงอาสาสมัคร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ฯลฯ

4) ค่าวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยปกติแล้วแทบทุกพรรคการเมืองจะต้องมีการจัดทีมออกไปปราศรัยตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่นโยบายพรรค และช่วยเหลือผู้สมัครฯ ของพรรคด้วย ดังนั้น พรรคการเมืองส่วนใหญ่จะต้องมีวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อม ไม่ว่าจะเป็น รถยนต์ เครื่องขยายเสียง ลำโพง ค่าเบี้ยเลี้ยงคนขับรถและคณะทำงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงเอกสารที่ต้องแจกจ่ายในระหว่างการปราศรัยด้วย เช่น ใบปลิว แผ่นพับ ฯลฯ

5) ค่าโฆษณาและประชาสัมพันธ์ นอกจากพรรคการเมืองจะมีการจัดทีมไปปราศรัยตามสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งแจกเอกสารเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเผยแพร่นโยบายของพรรคและเปิดตัวผู้สมัครฯ แล้ว ก็ยังไม่เพียงพอ พรรคการเมืองจึงต้องมีการจัดทำป้ายโปสเตอร์ คัทเอ้าท์ขนาดใหญ่ ติดตามชุมชนต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

6) ค่าใช้จ่ายในการจ้างลงสมัครรับเลือกตั้ง จากการศึกษาของรัฐธรรมนูญกำหนดให้พรรคการเมืองต้องส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส. ที่จะมีได้นั้น ทำให้พรรคการเมืองบางพรรคไม่ทันเตรียมตัวในการหาคนลงสมัคร

⁹⁰ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 21 มิถุนายน 2531, หน้าพิเศษ 1.

รับเลือกตั้ง จึงหันไปจ้างคนมาลงสมัครรับเลือกตั้งแทน โดยเฉพาะพรรคการเมืองเล็ก ๆ ได้ดำเนินการดังกล่าวนี้อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามพรรคจะต้องออกค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการเลือกตั้งให้ทั้งหมด นอกจากค่าจ้างลงสมัครด้วย เช่น ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2531 มีข่าวว่าพรรคมวลชนได้จ้างคนลงสมัครรับเลือกตั้งในอัตราคนละ 3,000 บาท เป็นต้น⁹¹ ซึ่งมีการประมาณกันว่า พรรคการเมืองจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างคนลงสมัครฯ หลายแสนบาท

ค) แหล่งที่มาของเงินทุนสนับสนุนพรรคการเมือง

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ในการเลือกตั้งทั่วไปแต่ละครั้งนั้น พรรคการเมืองแทบทุกพรรคต่างจำเป็นที่จะต้องหาเงินมาสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าใช้จ่ายในศูนย์รณรงค์หาเสียง ค่าโปสเตอร์ ค่าน้ำมันรถ ฯลฯ ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้มีผู้ประมาณกันว่า แต่ละพรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองใหญ่จะใช้เงินนับร้อยล้านบาทในการเลือกตั้งทั่วไป ยิ่งถ้าต้องการที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรมากเท่าไร เงินที่ทุ่มลงไปก็จะเป็นจำนวนมากขึ้นไปด้วยเท่านั้น ดังนั้นพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะต้องตั้งงบประมาณพิเศษสำหรับใช้ในการเลือกตั้งโดยเฉพาะงบหาเสียงนี้ มักจะมาจากหลายแหล่งด้วยกัน ซึ่งพอจะแยกออกได้ดังนี้

1) ค่าจ้างจากสมาชิกพรรค

โดยปกติแล้ว พรรคการเมืองต่าง ๆ ของไทยมักประสบกับปัญหาด้านการเงิน เช่นเดียวกับพรรคการเมืองอื่น ๆ ทั่วโลก คือไม่มีเงินพอที่จะใช้ดำเนินการของพรรคในระหว่างที่ไม่มีเลือกตั้งและในการหาเสียงเลือกตั้ง พรรคการเมืองของไทยไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐ เหมือนกับพรรคการเมืองในบางประเทศ เช่น ประเทศเยอรมัน ที่กำหนดให้ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งพรรคจะต้องลงทุนเอง แต่รัฐจะชดเชยให้ภายหลังตามสัดส่วนกับคะแนนนิยมที่พรรคได้รับ เป็นต้น⁹² ด้วยเหตุนี้พรรคการเมือง

⁹¹ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน." มติชน วันที่ 26 มิถุนายน 2531, หน้าพิเศษ 1.

⁹² กระมล ทองธรรมชาติ, พรรคการเมืองต่างประเทศ, หน้า 210.

บางพรรคของไทย เช่น พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม ฯลฯ จึงต้องเก็บเงินค่าบำรุงจากสมาชิกนำมาเป็นค่าใช้จ่ายของพรรค ซึ่งพรรคการเมืองในบางประเทศก็มีการเก็บค่าบำรุงจากสมาชิกเช่นเดียวกัน เช่น ประเทศอินเดียมีพรรคคองเกรสและพรรคสังคมนิยม เป็นต้น⁹³ อย่างไรก็ตามค่าบำรุงจากสมาชิกของพรรคย่อมไม่เพียงพอ ซึ่งเมื่อเปรียบกันแล้วรายได้จากค่าบำรุงของสมาชิกพรรคมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 5 ของค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งทั้งหมด ทำให้พรรคการเมืองส่วนใหญ่จำเป็นต้องหันไปพึ่งพาความช่วยเหลือจากสมาชิกของพรรคประชาชนทั่วไป นักธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ⁹⁴

2) การสนับสนุนจากบุคคลสำคัญในพรรค

โดยทั่วไปแล้ว แหล่งสนับสนุนด้านการเงินที่สำคัญของพรรคการเมืองไทยส่วนหนึ่งจะมาจากบุคคลสำคัญ หรือสมาชิกชั้นนำของพรรคการเมืองนั้นเอง เพราะว่าค่าบำรุงของสมาชิกมีไม่เพียงพอ และค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งมีแนวโน้มสูงขึ้น จึงจำเป็นต้องอยู่ที่สมาชิกของพรรคการเมืองต่าง ๆ จะต้องให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่พรรคการเมืองของตน แต่เนื่องจากสมาชิกของพรรคทุกคนมีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นรายได้ส่วนใหญ่ที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับจะขึ้นอยู่กับสมาชิกระดับนำของพรรคเป็นสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะได้แก่ หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค กรรมการนโยบายพรรค และผู้นำกลุ่ม ส.ส. ในพรรค เป็นต้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น พรรคชาติไทย แหล่งที่สนับสนุนด้านการเงินของพรรคจะมาจาก พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรค, พล.ต. ประมวล อติเรกสาร ที่ปรึกษาพรรค, นายบรรหาร ศิลปอาชา เลขาธิการพรรค, นายประมวล สภาวสุ นายสอาด ปิยะวรรณ นายทวีช กลิ่นประทุม รองหัวหน้าพรรค เป็นต้น หรือพรรคกิจสังคมจะมาจาก นายพงศ์ สารสิน รองหัวหน้าพรรค นายสุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ รองหัวหน้าพรรค, นายมนตรี พงษ์พานิช เลขาธิการพรรค, นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ที่ปรึกษาพรรค เป็นต้น หรือพรรคประชาธิปัตย์ จะมาจาก นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรค นายประจวบ ไชยสาส์น รองหัวหน้าพรรค, นายพรเทพ

⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.

⁹⁴ "ขุมทรัพย์พันล้านของพรรคชาติไทยข่าวแผนยึดสภา." มติชนสุดสัปดาห์

เดชะไพบูลย์ สมาชิกพรรค ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์นี้ในการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อ พ.ศ. 2529 ได้ปรากฏชื่อว่า บุคคลสำคัญในพรรคฯ ได้บริจาคเงินเข้าพรรคฯ ดังนี้ นายพิชัย รัตตกุล 14,027,000 บาท นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ (ขณะที่ยังอยู่ในพรรคประชาธิปัตย์) 3,000,000 บาท นายวีระ มุสิกพงศ์ (ขณะที่ยังอยู่พรรคประชาธิปัตย์) 2,000,000 บาท นายมารุต บุนนาค 1,000,000 บาท พ.ท.สนั่น ขจรประสาทรณ์ 1,000,000 บาท และ นายประจวบ ไชยสาส์น 1,000,000 บาท เป็นต้น⁹⁵ หรือพรรคกรรมไทยจะมาจากนายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรค ซึ่งในการเลือกตั้งแทบทุกครั้ง นายณรงค์ฯ จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้กับพรรคและผู้สมัครฯ เกือบทั้งหมด หรือพรรคประชาชนจะมาจาก นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ หัวหน้าพรรค นายวีระ มุสิกพงศ์ เลขาธิการพรรค โดยเฉพาะนายวีระ มุสิกพงศ์ เมื่อการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2529 ก่อนออกจากพรรคประชาธิปัตย์มีข่าวว่า เขาบริจาคเงินเข้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นจำนวน 2 ล้านบาท เป็นต้น (รายละเอียดโปรดดูภาคผนวก ข)⁹⁶ ซึ่งสมาชิกระดับนำหรือบุคคลสำคัญในพรรคการเมืองที่เป็นแหล่งสนับสนุนเงินของพรรค เหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีฐานะทางการเงินสูง เนื่องจากประกอบธุรกิจหลายอย่าง อาทิ เป็นเจ้าของบริษัทหรือเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น นอกเหนือจากการหันมาเป็นนักการเมือง กล่าวคือ บุคคลสำคัญในพรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ นอกจากจะมีอาชีพเป็นนักการเมืองแล้วยังประกอบอาชีพเป็นนักธุรกิจอีกด้วย ซึ่งผิดกับในบางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่บุคคลใดก็ตามที่หันมาเป็นนักการเมือง โดยอาจเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสมาชิก บุคคลเหล่านี้จะเป็นนักการเมืองอาชีพอย่างแท้จริง ไม่มีการประกอบอาชีพอื่น ๆ อื่น จึงมีฐานะทางการเงินไม่มากนัก ดังนั้นรายได้หลักของพรรคการเมืองและผู้สมัครฯ ของสหรัฐฯ จะมาก จะมาจากความช่วยเหลือของประชาชนทั่วไป นักธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์เป็นสำคัญ

เป็นที่น่าสังเกตว่า นับตั้งแต่การเลือกตั้งเมื่อปี 2512 เป็นต้นมาแนวโน้มของนักธุรกิจทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้หันมาเล่นการเมือง โดยสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะ

⁹⁵ มติชน วันที่ 22 สิงหาคม 2529, หน้า 16.

⁹⁶ "เปิดตัว "ขุนคลัง" 15 พรรคการเมืองไทย," ฉบับพิเศษ ประชาชาติธุรกิจ

พรรคชาติไทย เมื่อการเลือกตั้งครั้งหลังสุดปี 2531 จำนวนผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้งจำนวน 87 คน เป็นนักธุรกิจถึง 54 คน จึงทำให้พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่มีความพร้อมในด้านเงินทุนสำหรับการเลือกตั้งพรรคการเมืองหนึ่ง หรือแม้แต่พรรคหลังธรรมซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหม่ที่หาเสียงแบบมัลติสแตร์ที่มีรูปแบบที่ไม่พุ่ม เพื่อยกทั้งยังประกาศจุดยืนอย่างเด่นชัดว่า การให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคหลังธรรมจะต้องไม่หวังผลตอบแทน แต่กลับมีนักธุรกิจใหญ่หลายรายลงสมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคหลังธรรม อาทิ นางจลกล ศรีกาญจนา ภรรยานายพยัพ ศรีกาญจนา แห่งภาคเนย์ประกันภัย นายสมุท มลคฤกิติ สามีของนางสุจิตรา จิราธิวัฒน์ แห่งเครือเซ็นทรัล นายวิลาศ จันทรพิทักษ์ เจ้าของผลิตภัณฑ์น้ำมันพืชของรุ่น และบริษัทท่อน้ำไทย เป็นต้น⁹⁷

จากการที่บรรดานักธุรกิจหันมาเล่นการเมือง โดยสมัครรับเลือกตั้งชิงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในนามพรรคการเมืองต่าง ๆ ดังกล่าวมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า นักธุรกิจบางคนมีจุดประสงค์ที่จะใช้อิทธิพลทางการเมืองคุ้มครองธุรกิจของตน หรือเข้าแสวงประโยชน์โดยอาศัยการเมืองเป็นเครื่องมือ ดังที่นายชวน หลีกภัย นักการเมืองคนสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ได้ให้สัมภาษณ์ของนักธุรกิจที่เข้ามาแสวงประโยชน์ว่า "นักธุรกิจการเมือง" อันเป็นอันตรายต่อระบบประชาธิปไตย และประเทศชาติอย่างยิ่ง⁹⁸

๓) การสนับสนุนจากประชาชนทั่วไป นักธุรกิจและกลุ่มประโยชน์ต่าง ๆ

โดยทั่วไป แหล่งสนับสนุนด้านการเงินที่สำคัญของพรรคการเมืองไทย นอกเหนือจากการบริจาคจากสมาชิกในพรรคการเมืองแล้ว จะได้แก่ แหล่งสนับสนุนที่มาจากประชาชนทั่วไป นักธุรกิจและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งแหล่งสนับสนุนดังกล่าวนี้ในต่างประเทศส่วนใหญ่ถือว่าเป็นรายได้หลักของพรรคการเมืองที่เดียว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ถือว่าการบริจาคเงินโดยความสมัครใจของประชาชนที่สนับสนุนพรรคการเมืองเป็นแหล่งที่มาของเงินทุนหลักสำหรับใช้จ่ายในการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิก

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 38-40.

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

หรือประธานาธิบดี ส่วนความช่วยเหลือจากนักธุรกิจระดับสูงของบริษัท หรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็เป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะพรรคที่ปรึกษาจะได้รับความช่วยเหลือจากนักธุรกิจนี้สูงมาก ส่วนพรรคเดโมแครตนั้นนอกเหนือจากเงินบริจาคจากประชาชนทั่วไปแล้วก็จะได้รับจากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น พ่อค้า ธุรกิจขนาดย่อม และช่างก่อสร้าง ฯลฯ นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากสหพันธกรรมกร (Labour Union) เป็นส่วนสำคัญมาตลอดอีกด้วย⁹⁹ หรือประเทศอินเดียที่มีพรรคคองเกรส และพรรคสังคมนิยมอันเป็นพรรคการเมืองที่สำคัญต้องอาศัยเงินช่วยเหลือโดยสมัครใจจากประชาชนทั่วไป และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นรายได้หลัก เป็นต้น¹⁰⁰ ซึ่งความช่วยเหลือด้านการเงินแก่พรรคการเมืองที่มาจากประชาชนทั่วไป นักธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ นั้นมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป ถ้าเป็นประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่จะเกิดจากความศรัทธาต่อพรรคการเมืองที่พวกเขาสนับสนุน และต้องการให้เข้ามาบริหารประเทศ แต่ถ้าเป็นนักธุรกิจและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ มักจะเป็นในลักษณะต้องการใช้อิทธิพลทางการเมืองของพรรคการเมืองที่พวกตนสนับสนุน เอื้ออำนวยหรือคุ้มครองผลประโยชน์ของพวกตน เมื่อพรรคการเมืองนั้นได้เป็นรัฐบาลหรือเข้าร่วมรัฐบาล

ตัวอย่างของบุคคลและกลุ่มบุคคลที่ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี พ.ศ. 2529 เช่น พรรคประชาธิปัตย์ได้รับการสนับสนุนจาก นายสนอง ตูจินดา 1,000,000 บาท ร.ต.ท.ชาญ มนูญธรรม 1,000,000 บาท และ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ 1,000,000 บาท เป็นต้น¹⁰¹ และในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ. 2531 พรรคพลังธรรมได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากบุคคลทั่วไปที่มีจิตศรัทธาต่อพรรคเป็นจำนวนเงินถึง 200 ล้านบาท¹⁰² นอกจากนี้ก็มีผู้ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่พรรคการเมืองอื่น ๆ อีก เช่น กลุ่มตระกูลศรีเฟื่องฟู-พานิชชีวะ แห่งกระจกไทยอาสาฮีได้ให้การสนับสนุนพรรคชาติไทย กลุ่มนักธุรกิจท้องถิ่นในภาคอีสานและชายฝั่งตะวันออก

⁹⁹ "การเลือกตั้ง," รัฐสภาสาร 11 (พฤศจิกายน 2514): 55.

¹⁰⁰ กระทบ ทองธรรมชาติ, พรรคการเมืองต่างประเทศ, หน้า 145.

¹⁰¹ มติชน วันที่ 22 สิงหาคม 2529, หน้า 16.

¹⁰² "สรุปข่าวในประเทศไทย," มติชนสุดสัปดาห์ 8 (22 พฤษภาคม 2531): 6.

เช่น นายสมชาย คุณปลื้ม ได้ให้การสนับสนุนพรรคกิจสังคม กลุ่มตระกูลพร้อมพันธ์ เดชะไขพลย์ ได้ให้การสนับสนุนพรรคประชาธิปัตย์ กลุ่มตระกูลจิราธิวัฒน์ นสพ. เดลิมิ เรออร์ ให้การสนับสนุนพรรคประชากรไทย กลุ่มนักธุรกิจใภาคเหนือให้การสนับสนุนพรรครวมไทย ตระกูล เอื้อชูเกียรติ ภัทรประสิทธิ์ แห่งธนาคารเอเชีย ให้การสนับสนุนพรรคราษฎร กลุ่มสันติอโศกให้การสนับสนุนพรรคพลังธรรม เป็นต้น (รายละเอียดโปรดดู ภาคผนวก ข) ¹⁰³

สำหรับวิธีการหาเงินของพรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่นั้น จะไม่มีวิธีการอะไรมากนัก เพียงแต่จะขอความช่วยเหลือจากบรรดานักธุรกิจ และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยผ่านสมาชิกของพรรคหรือนุคคลสำคัญในพรรค หรือติดต่อโดยตรงเท่านั้น แต่ก็มีพรรคการเมืองบางพรรค เช่น พรรคกิจสังคมยังมีวิธีการหาเงินโดยการจัดเลี้ยงอาหาร เพื่อขอความช่วยเหลือด้านการเงินจากผู้ให้การสนับสนุนพรรค เป็นต้น ¹⁰⁴ ซึ่งใช้การดังกล่าวนี้เป็นที่นิยมกันมากในประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกว่า "การจัดเลี้ยงอาหารค่าหาเงิน" (Fun-raising Dinner) ส่วนพรรคประชากรไทยก็มีวิธีการหาเงินที่แตกต่างออกไปโดยมีรายได้จากธุรกิจของตนเอง เช่น ข้าวสารประชากรไทย น้ำปลาประชากรไทย บ้านจัดสรรประชากรไทย เป็นต้น ¹⁰⁵ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับพรรคอัมโนในประเทศมาเลเซีย ที่นอกจากจะมีรายได้จากค่าบำรุงสมาชิก เงินที่มีผู้บริจาคให้แล้ว ยังมีรายได้จากการลงทุนในกิจการต่าง ๆ ของพรรคด้วยเช่นเดียวกัน ¹⁰⁶

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า แหล่งเงินทุนสำคัญที่จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองไทย จะมาจากค่าบำรุงของสมาชิก การบริจาคจากบุคคลสำคัญในพรรค ประชาชนทั่วไป นักธุรกิจและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยพรรคการเมืองใหญ่ย่อมมีความได้เปรียบด้านเงินทุนมากกว่า

¹⁰³ "เปิดตัว "ขุนคลัง", 15 พรรคการเมืองไทย," ฉบับพิเศษประชาชาติธุรกิจ: 6-38.

¹⁰⁴ สัมภาษณ์ ทองหยด จิตตวิระ, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดระยอง พรรคกิจสังคม, 4 มกราคม 2532.

¹⁰⁵ "เปิดตัว "ขุนคลัง" 15 พรรคการเมืองไทย," ฉบับพิเศษประชาชาติธุรกิจ: 23.

¹⁰⁶ กระทบทรวงธรรมชาติ, พรรคการเมืองต่างประเทศ, หน้า 176.

พรรคการเมืองเล็ก ๆ เนื่องจากผู้ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองใหญ่มีความเชื่อมั่นว่า พรรคที่ตนให้การสนับสนุนมีโอกาสได้จัดตั้งรัฐบาลหรือร่วมรัฐบาล จึงพร้อมที่จะให้การสนับสนุน มาก อย่างไรก็ตามแหล่งเงินสนับสนุนของพรรคการเมืองไทยนอกจากที่กล่าวมานี้ อาจจะมา จากแหล่งอื่น ๆ ได้อีก แต่ก็ยังไม่เป็นที่ปรากฏเด่นชัดนัก เช่น แหล่งเงินทุนจากต่างประเทศ ซึ่งได้ปรากฏเป็นข่าวมาตั้งแต่การเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยนายชวน หลีกภัย เป็นผู้ ที่มีบทบาทอย่างมากมาในการเสนอข่าวนี้ระหว่างที่มีการอภิปรายเรื่อง "สถานการณ์ที่มีผล กระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติ" ร่วมกับ น.ต.ประสงค์ ลุนศิริ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่ง เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ¹⁰⁷ และต่อมาในการเลือกตั้งครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ. 2531 พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ผบ.ทบ. ก็ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน โดยระบุว่า "พ่อค้าอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่นทุ่มเงินผ่านพรรคการเมืองหนึ่ง สำหรับเป็น ค่าใช้จ่ายในการทุ่มเงินซื้อตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ทางพรรคคาดว่ามีโอกาสได้รับการเลือกตั้ง เป็นจำนวน 3-5 ล้านบาท" และในขณะเดียวกัน นสพ.ดาวสยาม ได้อ้างแหล่งข่าว "นายทหารใหญ่" ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า "เงินส่งเข้ามาแล้ว 230 ล้านบาท เป็นเงิน ที่โอนเข้ามาเพื่อซื้อพีซีไร่ โดยผ่านพ่อค้าพีซีไร่ และการเกษตรชั้นนำของประเทศคนหนึ่งมา 3 งวด เป็นจำนวนไม่เท่ากัน แต่แหล่งรับเงินที่พ่อค้าคนเดียวกัน ซึ่งพ่อค้าคนนั้นใกล้ชิดกับผู้มี อำนาจคนหนึ่งซึ่งตอนนี้นำมาตั้งพรรคการเมืองและจะให้เป็นพรรคใหญ่"¹⁰⁸ นอกจากนี้ นสพ.แนวหน้าก็ได้กล่าวไว้ว่า "นับตั้งแต่การยุบสภาจนถึงใกล้วันเลือกตั้งมีเงินจากต่างประเทศ ทยอยเข้ามาเมืองไทย 3 ระลอก เทียวแรก 40 ล้าน เทียวที่ 2 50 ล้าน และเทียวที่ 3 60 ล้าน รวม 150 ล้านบาท เป็นต้น"¹⁰⁹ ซึ่งแหล่งเงินทุนจากต่างประเทศดังกล่าวนี้ ปัจจุบัน ก็ยังไม่เป็นที่ยืนยันอย่างชัดเจนว่ามีจริงหรือไม่

¹⁰⁷ "ศูนย์ข่าวเลือกตั้งมติชน," มติชน วันที่ 18 พฤษภาคม 2531, หน้าพิเศษ 3,

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าพิเศษ 3.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าพิเศษ 3.